

2. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA I UREĐENJA

2.1. Ciljevi prostornog razvoja regionalnog, državnog i međunarodnog značaja

Stjecanjem samostalnosti i suverenosti, Republika Hrvatska je postala novi međunarodni pravni subjekt. Kao samostalna Država u okruženju europskih prostornih cjelina: Mediterana, Podunavlja, Alpa i Balkana, mora stvoriti pretpostavke za ustrojstvo, zaštitu, korištenje i uređenje prostora, ali i svoj razvitak u prostoru.

Temeljni dokumenti gospodarenja prostorom, prostornog razvoja i planiranja na razini Države su Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske i Program prostornog uređenja. Strategija sadrži osnove za usklađivanje i usmjeravanje prostornog razvoja i dugoročne ciljeve tog razvoja u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem, a Programom se utvrđuju mjere i aktivnosti za provođenje Strategije.

Opći ciljevi predviđeni Strategijom i Programom:

- jačanje prostorno-razvojne strukture Države,
- povećanje vrijednosti i kvalitete prostora i okoliša,
- uključenje u europske integracijske sustave.

Posebni ciljevi:

- povećati kvalitetu življenja i uravnotežiti razvoj svih područja Države,
- razvojne ciljeve prilagoditi značajkama prostora,
- razvijati infrastrukturne sustave,
- racionalno koristiti i zaštititi nacionalna dobra,
- uvažavati zajednička obilježja ali i osobitosti područja u planiranju razvoja,
- osigurati učinkovitost sustava prostornog uređenja.

U cilju ostvarenja višeg stupnja razvitka i bolje kvalitete života potrebno je poticati:

- uspostavu prostorno razvojne strukture koja omogućuje uravnotežen razvitak područja, stvaranje, prepoznavanje i poticanje okosnica i težišta razvitka s osloncem na mrežu gradova i drugih središta (policentrična mreža), povezanih prometnim pravcima na višoj tehničko-tehnološko-sigurnosnoj razini,
- preobrazbu razvoja u prostoru s osloncem na resurse - ljudski potencijal, prirodna i kulturna dobra, raznolikost i osobitosti dijelova prostora.

S gledišta korištenja prostora osnovni ciljevi i težište postavljaju se na očuvanje fizičke cjelovitosti područja resursa (racionalno korištenje prostora za gradnju), uz uvažavanje prirodnih značajki (prilagođivanje proizvodnje biološkim ciklusima i bez zagađenja) i strukturnih značajki (očuvanje krajobrazne fizionomije) prostora.

U okviru općih i strateških ciljeva prostornog razvoja definiranih na razini Države, kojima se teži višem stupnju razvitka i kvalitete života stanovništva na svim područjima, postavljaju se osnovni ciljevi prostornog razvoja Županije koji će se međusobno prožimati s međunarodnim, državnim i regionalnim ciljevima:

- **ravnomjerniji demografski razvoj i rješavanje demografskih problema,**
- **razvoj i unapređenje sustava naselja,**
- **razvoj i integracija gospodarskih i infrastrukturnih sustava,**
- **provođenje mjera revitalizacije i poboljšanja uvjeta života u ruralnom i pograničnom području uz očuvanje izvornih obilježja i prepoznatljivosti prostora,**
- **zaštita i očuvanje prirodnih krajobraznih i kulturno-povijesnih vrijednosti s posebnim naglaskom na zaštitu voda.**

Strateški ciljevi demografske politike koji se odnose i na Virovitičko-podravsku županiju su sljedeći:

- **osigurati optimalno opće kretanje stanovništva (prirodne migracijske tokove),**
- **postići ravnomjerni raspored stanovništva u policentričnom sustavu naselja,**
- **poticati razvoj manjih i srednjih gradova,**
- **obnoviti ruralna naselja (gdje je to objektivno i moguće), uključujući stvarno poboljšanje standarda i kvalitetu života,**
- **svestrano revitalizirati demografski najugroženija i strateški značajna područja (pogranična područja),**
- **poticati povratak hrvatskog stanovništva iz inozemstva i ostalog stanovništva iz dijaspore u njihov zavičaj,**
- **zaustaviti emigraciju mlađeg i visokoobrazovanog stanovništva u inozemstvo,**
- **poboljšavati strukturna i ostala obilježja stanovništva.**

Virovitičko-podravaska županija ima dva elementa koji predstavljaju poseban objekt strategije prostorno-gospodarskog razvitka Republike Hrvatske. Ona je u jednom svom dijelu brdsko područje, a u drugom dijelu je pogranično područje. Kako je i za jedno i za drugo područje predviđen poseban tretman u okviru Strategije razvitka Republike Hrvatske, to će se koncept gospodarskog razvitka Županije temeljiti na takvom pristupu. On će sigurno biti uvjetovan, prethodno navedenim razvojnim pretpostavkama, koje u brdskom području podrazumijevaju veću zastupljenost razvitka šumarstva i odgovarajuće industrije na toj osnovi, a u ravničarskom, koje je uglavnom u obuhvatu pograničnog područja, veću zastupljenost agrokompleksa.

Policentrični razvoj je koncept razvitka i uređenja prostora koji i u državnim i u lokalnim okvirima ima zadaću da potakne lokalne razvojne osobitosti područja, osigurava egzistenciju, a time i ostanak stanovništva, spriječi pretjeranu koncentraciju industrije i stanovanja, te racionalnije koristi prirodne i izgrađene resurse.

Cilj je uspostaviti i osposobiti takvu mrežu naselja koja će predstavljati žarišta razvitka svakog pojedinog područja, pri čemu administrativna podjela ne mora biti kriterij odabira, ukoliko funkcionalni princip (pa i tradicionalne navike) ukazuju na drugačiji model.

Jedan od važnih ciljeva prostornog razvoja je uspostava dobro koncipirane i funkcionalno uravnotežene (optimirane) infrastrukturne mreže koja će osigurati policentrični i uravnoteženi razvoj u prostoru i omogućiti efikasnu povezanost, visok komunalni standard i minimalno devastiranje prostora (što ima svoju cijenu izgradnje i održavanja).

Postoje **područja s ograničenjima u razvoju** zbog negativnih demografskih procesa, nerazvijenosti mreže naselja, funkcija i gospodarstva, oskudnih resursa, te perifernog položaja u odnosu na glavne pravce razvoja.

Strategijom Prostornog uređenja Republike Hrvatske utvrđene su problemske prostorne cjeline zajedničkih obilježja od kojih i Virovitičko-podravska županija ima dio područja uz državnu granicu, kao i ruralni i seoski prostor sa svim onim obilježjima koja zahtijevaju poseban planski pristup i mjere.

Jedan od ciljeva svekolikog razvitka je uspostava mehanizma koji će omogućiti prioritetno rješavanje nagomilanih problema u ovim područjima, koja ona sama nisu u mogućnosti riješiti.

Strateški cilj je da obnova i razvoj sela omogući prihode stanovništva za standard življenja sukladan gradskom, ali da se očuva karakter sela, prirodna i kulturna dobra, te da se unaprijedi stanovanje i kultura uopće.

U tom pravcu gospodarske, kulturne, socijalne i fiskalne mjere moraju biti usklađene s mjerama prostornog uređenja na razini Države i nižim razinama, tako da se u ruralnom prostoru ostvare optimalni uvjeti za poljodjelsku proizvodnju, ali i druge djelatnosti u skladu s karakterom krajolika, zaštitom okoliša, kulturnim potrebama, rekreacijom i drugim općim i specifičnim potrebama.

Zaštitu prostora potrebno je koncipirati na cjelovito područje vodeći računa o utjecaju susjednih i graničnih područja, jer se ona ne može ograničiti na administrativno-teritorijalnu podjelu, a često niti na funkcionalnu.

Koncept zaštite prostora temelji se na načelu **održivog razvitka, tj. procjene dopustivog i prihvatnog kapaciteta okoliša** i strogu kontrolu i ograničenje zagađenja.

U tom smislu prioritetan cilj koji je nužno posebno naglasiti odnosi se na zaštitu vodonosnika podzemne pitke vode na koju najdirektnije može utjecati lokalna sredina.

Prostor izvan naselja u funkciji gospodarstva, poljoprivrede, šumarstva, turističko-rekreativnih i drugih djelatnosti i aktivnosti treba koristiti obazrivo i u funkciji očuvanja temeljnih prirodnih vrijednosti i obilježja.

Gospodarski potencijal Virovitičko-podravske županije integralni je dio gospodarskog sustava Republike Hrvatske. On nije posebno karakterističan niti po jednom obilježju koje bi ga bitnije

izdvajalo iz neposrednog okruženja. Obzirom na svoj položaj i prirodne resurse kojima ovo područje raspolaže, na području Županije razvio se tip gospodarstva koji je standardan za ovaj dio Republike Hrvatske, a to znači da u njemu prevladava agrokompleks i šumsko-drveni proizvodni kompleks. U tom smislu može se govoriti o dva aspekta gospodarskog sustava koji predstavljaju značajnu osnovu budućeg razvitka ovog područja.

Iako razvitak gospodarstva na ovom području neće biti determiniran isključivo s ova dva gospodarska aspekta, što znači da će se razvijati i druge gospodarske djelatnosti, oni za Županiju imaju posebno značenje. Naime, činjenica da na ovom području postoje pretpostavke za ovakav razvitak, kao i položaj Županije u odnosu na ostali dio Republike Hrvatske, određuju joj odgovarajuće mjesto u okviru njenog gospodarskog sustava.

Danas mora postati jasno i shvatljivo da **kriteriji zaštite bitno utječu na odabir djelatnosti** u pojedinom prostoru, a ujedno određuju namjenu i način korištenja prostora.

Prepoznatljivost područja obilježje je kojem se mora posvetiti posebna pažnja. **Zadatak je svake sredine očuvanje vlastitog identiteta i njegovanje tradicije i baštine.** U tom pogledu treba visoko rangirati ciljeve u očuvanju kulturno-povijesne baštine, krajobraznih vrijednosti i ljudskim radom stvorenih dostignuća.

2.1.1. Razvoj gradova i značajnih infrastrukturnih sustava

2.1.1.1. Razvoj gradova

Proces urbanizacije i razvoj gradskih naselja danas je opći i ubrzani svjetski proces.

Današnja shvaćanja razvitka suvremenog tehnološkog društva ukazuju na nužnost razvitka urbanih zajednica i te se spoznaje očito ne mogu zanemariti, niti brzo ili bitno (ako je uopće moguće) preusmjeriti.

Gradovi kao najsloženija, ali i najreprezentativnija tvorevina civilizacije (najbolji oblik organiziranog života ljudi) predstavljaju čvorišne točke prostora koje upravljaju i djeluju na svoja socio-gospodarska gravitacijska područja. Stoga proizlazi da je najsvrhovitija prostorna organizacija **stvaranje policentrične mreže naselja, optimalno strukturiranih, gdje treba osobito poticati razvoj manjih gradova i gradova srednje veličine. Ovakva koncepcija je Strategijom Republike Hrvatske naglašena kao prioritetna.**

Na području Županije trenutačno status grada imaju: Virovitica (22.931 stanovnik 1991. godine), Slatina (15.844 stanovnika 1991. godine) i Orahovica (6.262 stanovnika 1991. godine), a Pitomača se prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske nalazi u kategoriji "manji gradovi i naselja s gradskim obilježjima." (Kartografski prikaz: 42-10 Gradovi i naselja s gradskim obilježjima - oko 160 gradskih područja - Prostori najdinamičnijih gospodarskih i graditeljskih aktivnosti - nužna izrada Generalnog urbanističkog plana).

Na isti način tretirana je i Orahovica, ali je ona u međuvremenu stekla zakonski status grada.

Ukupno je u ova četiri naselja Virovitici, Slatini, Orahovici i Pitomači nastanjeno 37.839 stanovnika što je 36,17% od ukupnog broja stanovnika Županije.

Udio županijskog središta Virovitice (kao naselja) u ukupnom broju stanovnika Županije iznosi 15,45%, a udio Slatine koja je drugi po veličini grad u Županiji iznosi 10,91%. Iz navedenih pokazatelja vidljivi su: udio gradskog stanovništva u ukupnom stanovništvu Županije koji je manji od prosjeka Hrvatske (koji iznosi 51%) i naglašena uloga naselja Virovitice i Slatine u kojima se nalazi čak 29,36% od ukupnog stanovništva Županije.

Globalna je ocjena da se sada gradovi nalaze barem na jednom razvojnem stupnju niže nego što to pokazuje i otkriva njihovo formalno mjesto u hijerarhiji centara.

U interesu Države i u skladu sa Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske predviđeno je, u dijelu koji se odnosi na strateške ciljeve i usmjerenja urbanog razvitka, jače poticanje razvoja gradova srednjih veličina (između 20.000 i 100.000 stanovnika) čiji se manjak osjeća u urbanom sustavu Hrvatske, te osobito poticanje razvitka manjih gradova (između 2.000 i 10.000 stanovnika) čiji se manjak ili nedovoljna razvijenost osjećaju osobito u ruralnim područjima Hrvatske.

Za prvu grupu gradova navedeno je da jače poticanje razvoja treba ostvariti selektivnim razvitkom jednog broja manjih gradova kako bi prerasli u skupinu gradova srednjih veličina, ali nije navedeno koje gradove treba selektivno razvijati.

U Virovitičko-podravskoj županiji uvjete za prerastanje u skupinu gradova srednjih veličina ima samo Virovitica i to vjerojatno tek 2015. godine jer joj je broj stanovnika 1991. godine iznosio 16.167. Slatina s 11.416 stanovnika 1991. godine, nema uvjete za promjenu skupine i zadržat će se u skupini gradova veličine između 10.000 i 20.000 stanovnika za koju Prijedlogom Strategije nisu utvrđeni strateški ciljevi i usmjerenja prostornog razvoja. Za skupinu manjih gradova (između 2.000 i 10.000 stanovnika), Strategijom se određuje da bi trebali postati nositelji svekolikog razvitka svojih gravitacijskih ruralnih područja, a u Virovitičko-podravskoj županiji to su Orahovica i Pitomača.

2.1.1.2. Infrastrukturni sustavi

Prometni sustavi

Virovitičko-podravska županija ima povoljan prometno-geografski položaj. Prostorom Županije prolazi podravski prometni koridor europskog i državnog značenja. On predstavlja sjevernu poveznicu između Središnje i Istočne Hrvatske, te osigurava vezu sa susjednim državama.

Zapadnim dijelom Županije prolazi i značajan transverzalni cestovni koridor Virovitica-Daruvar-Pakrac-Republika Bosna i Hercegovina, s ogrankom za Sisak i Karlovac.

Temeljem Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, kao i podacima iz studija i elaborata rađenim za pojedine vidove prometa (Strategija razvitka cestovne mreže Slavonije i Baranje - IGH Osijek, Prometna studija višenamjenskog kanala Dunav-Sava, dio o uređenju Drave - IPV Zagreb) definirani su slijedeći prometni koridori značajni za Republiku Hrvatsku:

- cestovni koridori planiranih "brzih" cesta
 1. državna cesta D2 (Podravska magistrala),
 2. državna cesta D5 (granica Rep. Mađarska-Virovitica-Daruvar) i
 3. državna cesta (Virovitica-Bjelovar-Zagreb).

U željezničkom prometu prisutna je višegodišnja stagnacija u odnosu na Europu, pa je nužna svekolika reafirmacija željezničkog prometnog sustava i znatno bolje povezivanje na međunarodnu željezničku mrežu. Definiran je slijedeći prometni koridor:

- željeznički koridor postojeće željezničke pruge I reda Dalj-Varaždin

Pri tome ne treba zanemariti značenje prijevoza putnika željeznicom na ovom području, posebice na pravcu Zagreb – Osijek, što treba dodatno valorizirati u budućoj mreži pruga od državnog interesa.

- plovni put na rijeci Dravi.

Posebno značenje i pozornost potrebno je posvetiti robno- transportnom terminalu, koji u kombinaciji sa slobodnom carinskom i gospodarskom zonom može predstavljati važnu ulogu u razvitku. Ako se uzme u obzir vrlo povoljan geoprometni položaj Virovitičko-podravske županije, onda ova činjenica predstavlja dodatnu prednost u valorizaciji mogućnosti za razvitak nekih novih djelatnosti, kako u samom gradu Virovitici, tako i u širem prostoru.

U zračnom prometu, pri sagledavanju razvoja zračnih luka Hrvatske, realnom je ocijenjena mogućnost iskorištenja postojećih poljoprivrednih uzletišta, prvenstveno iz razloga što je prostor oko lokacija organiziran i korišten sukladno ograničenjima koje zahtijevaju uzletišta tog tipa, te kao takav može biti osnova za uređenje zrakoplovnog uzletišta višeg ranga. Osim poljoprivrednih na području Županije postoje dva uzletišta "Korija" i "Lukač", te prostor između Korije i Virovitice (na lijevoj strani iz pravca Virovitice), kao i uzletišta "Banov Brod" (općina Pitomača).

Poštanski i telekomunikacijski sustav Županije su dva dionička društva HP i HT na razini Republike Hrvatske.

Središte pošta Virovitica objedinjava poštanski promet cijele Virovitičko-podravske županije. Sve poštanske pošiljke za druga poštanska središta ili inozemstvo dostavlja Poštanskom središtu Bjelovar kao središtu više razine, te dalje u Središte pošta Zagreb koja objedinjava zajedničku tehnološku funkciju poštanskih središta Republike Hrvatske i tehnološku povezanost sa svjetskom poštom.

Na području Županije postoji telekomunikacijski centar u Virovitici koji preko svojih AXE centrala u Virovitici i Slatini obavljaju telekomunikacijski promet za cijelu Županiju, svaka za svoj dio Županije. Obje centrale su dvostrano spojene s Međunarodnom centralom/Tranzitnom centralom (MC/TC) Đakovo i Tranzitnom centralom (TC) Osijek u svrhu obavljanja međuzupanijskog i međunarodnog prometa.

Energetski sustav

Zadovoljenje **energetskih potreba** stanovništva i gospodarstva spada u grupu ciljeva koji se u suvremenom društvu poistovjećuju s pitanjem opstanka.

Opća je ocjena da Hrvatska nema ni jedna oblik energije čija je proizvodnja u zemlji dovoljna za zadovoljenje sadašnjih potreba, a još manje potreba u budućnosti, premda raspolaže skoro sa svim poznatim energentima.

Virovitičko-podravska županija pripada sjevernom dijelu elektroenergetskog sustava Hrvatske.

Na području Virovitičko-podravske županije ne planira se u ovom planskom razdoblju izgradnja elektroenergetskih izvora, ali prostor će se koristiti za elektroenergetske objekte važne za cijelu državu.

Sjevernim dijelom Županije prolazit će 400 kV dalekovod kojim će se osigurati dodatna povezanost sjeverozapada i sjeveroistoka Hrvatske na najvišem elektroenergetskom nivou.

Povezivanje planirane hidroelektrane "Virje" sa 110 kV trafostanica u Virju i Virovitici ima osim županijskog i širi značaj, pogotovo povezivanjem 110 kV TS Virovitica s Mađarskom (Barcs i Szigetvar).

Postojeći i planirani plinoopskrbni sustav Virovitičko-podravske županije dio je šireg, državnog plinoopskrbnog sustava. Prostorom Županije pružaju se dva magistralna visokotlačna plinovoda državne važnosti: Budrovac-Donji Miholjac (Φ 18") i Virovitica-Kutina (Φ 20").

Osim tranzitnog značaja Županije, na njenom prostoru nalaze se i izvorišta zemnog plina i nafte. Na rubnim područjima uz Osječko-baranjsku i Koprivničko-križevačku županiju su eksploatacijska polja od velike važnosti za Republiku Hrvatsku, naročito područje radilišta Podravina.

Vodnogospodarski sustav

Korištenje voda

Glavni cilj dugoročnog programa **vodoopskrbe** je osiguranje dovoljne količine vode za stanovništvo i gospodarstvo. Radi toga je nužno otkloniti visoke gubitke u postojećim sustavima i posvetiti punu pozornost izvorštima i zaštitnim zonama radi očuvanja kvalitete vode. Gospodarenje vodama nužno je koncipirati na principima "održivog" razvoja, a komunalna poduzeća potrebno je osposobiti da upravljaju sustavima vodoopskrbe, održavaju ih i razvijaju.

Smatra se, na temelju procjene sveukupnih količina voda, da Hrvatska ima dovoljne količine potencijalnih izvora pitke vode, ali njihovo korištenje iziskuje značajne zahvate, kako radi uključivanja u sustave vodoopskrbe, tako i radi provedbe potrebne zaštite.

Virovitičko-podravska županija treba težiti racionalnom gospodarenju postojećim vodnim resursima.

Drava je vodotok državnog i međudržavnog značaja te je osobito značajno gospodarenje njenim vodnim masama i potencijalom. Na prostoru Hrvatske u tijeku je formiranje vodnih

stuba na ovom vodotoku, a pored već izgrađenih u planu je i izgradnja novih. Od budućih za prostor Županije značajne su dvije vodne stube i to: VS Barcs i VS D. Miholjac, što je predviđeno i Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske. Obje su objekti višenamjenskog značaja, koji se proteže od zaštite prostora do poplavnih voda, plovidbe do hidroenergetike, turizma i rekreacije.

Budući je izgradnja vodnih stuba vezana uz dogovor dviju država, cilj je što prije postići potrebite dogovore i započeti izgradnju ako se ista ocijeni opravdanom.

Uređenje režima voda

Zaštita od štetnog djelovanja voda planira se i provodi po slivnim područjima. Virovitičko-Podravska županija je najvećim dijelom u slivnom području Drave i Dunava, a manjim dijelom u slivnom području Save.

Do sada izvedeni radovi zaštitili su neke površine, ali **zaštita od poplava nije u potpunosti provedena**, te se mora nastaviti provoditi bržim tempom.

Uz to je na ovom području prisutan utjecaj bujica i erozija, pa su nužni hidrotehnički radovi, ali ih je potrebno kompleksno planirati i provoditi u suradnji sa šumarskim i poljodjelskim aktivnostima, a usklađeno s principima zaštite okoliša.

Zaštita voda od zagađivanja

Dominantan izvor zagađenja su otpadne vode i otpadne tvari općenito, ali se ne smiju zanemariti i drugi načini zagađenja kao ispiranje zagađenih površina, prometnica, aplikativnih sredstava u poljodjelstvu, gnojišta, te povremena i izvanredna zagađenja.

Izgradnja kanalizacijskih sustava ima višestruko značenje u zaštiti voda. Dosadašnji sustavi kanalizacije u Hrvatskoj su se prvenstveno gradili u naseljima - gradovima i sjedištima općina, ili za potrebe industrijskih ili nekih specifičnih pogona. Ne postoji razrađeni i organizirani sustav izvedbe odvodnje, a parcijalna rješenja vrlo je teško povezati u suvisli kanalizacijski sustav te optimalno postaviti uređaje za konačno pročišćavanje otpadnih voda prije ispusta otpadnih voda u recipijent.

Slična je situacija i u Virovitičko-podravskoj županiji gdje niti jedan grad nema razrađen i zadovoljavajuće razvijen koncept izgradnje kanalizacije, pa kad se uzme u obzir činjenica da je potrebno osigurati zaštitu potencijala pitke vode u velikom prostoru Županije, evidentno je da tom problemu treba dati visoki prioritet.

Zaštita otvorenih vodotoka na području Županije dijelom je (Drava) uvjetovana i stanjem u susjednim državama, ali su pritoci Drave ugroženi lokalnim zagađivačima.

U cilju zaštite voda nužna je realizacija slijedećih ciljeva:

- a) **Sačuvati vode koje su još čiste** (gornji tokovi, vodotoci u brdskim predjelima, a posebno podzemne vode) kao jedine rezerve za opskrbu vodom.
- b) **Sanirati ili ukloniti zagađenja** uslijed kojih dolazi do ugrožavanja ili zagađivanja vode za piće na postojećim ili planiranim izvorima vode.
- c) **Očuvati kvalitetu voda** tamo gdje ona zadovoljava propisane kriterije provođenjem mjera zaštite, te kontrolom rada izgrađenih objekata i uređaja za pročišćavanje zagađenih voda.
- d) **Zaustaviti trend pogoršavanja kvalitete podzemnih i površinskih voda** tamo gdje je ona narušena i poboljšati je izgradnjom potrebnih uređaja za

prethodno pročišćavanje zagađenih voda i izgradnjom barem mehaničkog dijela centralnih uređaja. Kod nove investicijske izgradnje insistirati na provođenju potrebnih mjera zaštite.

- e) **Osigurati poboljšavanje ekoloških funkcija vode** tamo gdje su narušene i postizavanje propisane kvalitete za određene namjene postupnom realizacijom cjelovitih programa i mjera zaštite.
- f) **Ostvariti sukladan i postojan razvoj** u kojem neće neracionalno korištenje resursa prostora dovesti do pogoršanja kvalitete voda, zdravlja ljudi i uslijed toga do teškoća ili čak zastoja samog razvoja.

Ciljeve treba realizirati na načelima "održivog" razvoja, tj. razvitka koji zadovoljavanjem potreba sadašnje generacije ne ugrožava pravo i mogućnost slijedećih da to ostvare za sebe.

2.1.2. Racionalno korištenje prirodnih izvora

Područje Virovitičko-podravske županije ubraja se u sustav županija Istočne Hrvatske za koje se Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske cijeni da se osnaživanje prostorno razvojne strukture temelji na povoljnoj mreži naselja, osobito manjih gradova, koji omogućavaju uravnotežen razvoj, pretežito definiranim koridorima prometnica i glavnim poljodjelskim resursima Države.

Uređenje prostora uvjetuje dominacija riječnih tokova Dunava, Save i Drave koji određuju koridore velike državne i međunarodne infrastrukture, višenamjensko korištenje voda s kompleksnim uređenjem poljodjelskih površina, te bogatstvo šuma središnjega brdskog dijela s potrebom revitalizacije ruralnog prostora i usmjerenjem na razvoj izletničkog, zdravstveno-rekreacijskog, tranzitnog i lovnog turizma.

Razvitak ovog područja treba promatrati kroz snažnije i neposrednije uključivanje u srednjeeuropsko gospodarsko-prometne sustave, kulturnu suradnju te unapređenje stanja okoliša.

Od **strateških ciljeva** Države koji se odnose na zaštitu resursa, za prostor Virovitičko-podravske županije mogu se izdvojiti slijedeći:

- **zaštita rezervi pitke vode,**
- **zaustavljanje procesa smanjivanja šumskih površina,**
- **sprječavanje (ograničavanje) pretvaranja poljoprivrednog tla u građevinsko zemljište,**
- **ekološka revitalizacija vodotoka Drave i pritoka.**

U tom kontekstu na našem području potrebno je naglasiti nužnost veće zaštite rezervi pitke vode, očuvanja i zaštite krajobraza, te pojačanog vrednovanja zaštite Drave i pritoka.

Rezerve pitke vode

Jedan od glavnih ciljeva Dugoročnog programa vodoopskrbe je osiguranje dovoljne količine kvalitetne vode za stanovništvo i gospodarstvo.

Opskrba vodom rješavat će se iz podzemnih i nadzemnih izvorišta, a temeljem procjene sveukupnih količina voda može se zaključiti da područje Države ima dovoljne količine potencijalnih izvora pitke vode.

U okviru strateških odrednica Države koje se odnose na zaštitu resursa, na području naše Županije evidentirane su potencijalne rezerve podzemnih voda u cijelom dravskom zaobalju i njihova je zaštita od državnog značenja.

Zaštita krajobraza

Karakteristike krajolika odnosno krajobraza u prostorno-planskom kontekstu podrazumijevaju cjelovitu prostornu, biofizičku i antropogenu strukturu u rasponu od potpuno prirodne do pretežito ili gotovo potpuno antropogene (visokourbanizirani ili tehničko-tehnološki prostori).

U cilju zaštite krajobraza potrebno je:

- spriječiti neprikladnu gradnju stambenih i vikend objekata (lokacijom i arhitekturom) te gradnju na pejzažno eksponiranim lokacijama,
- spriječiti neprikladnu poljoprivrednu obradu i usitnjavanje posjeda naročito u brežuljkastom dijelu Županije,
- spriječiti geometrijsku regulaciju vodotoka i nestanak tipičnih i doživljajno bogatih fluvijalnih lokaliteta,
- spriječiti nestanak šumaraka i živica u agromeliorativnim zahvatima,
- spriječiti daljnje smanjenje nizinskih šuma,
- gospodarenje mineralnim sirovinama definirati gospodarskom politikom, ali ne u uskim lokalnim okvirima, već usmjeriti djelovanje na rješavanje pitanja kako dobro gospodariti resursom, a ne samo kako spriječiti negativne posljedice eksploatacije mineralnih sirovina. Takav pristup "održiva razvoja" iziskuje i postojeća zakonska regulativa.

Zaštita rijeke Drave

Cijeli dravski pojas, a posebice staro korito rijeke, od osobite su prirodne vrijednosti ne samo u našoj regiji već i u širem prostoru. Dravski pojas jedan je od rijetkih, značajnih, ali i ugroženih europskih riječnih ekosustava čije očuvanje više ne ovisi samo od procesa koje obavljaju prirodni sustavi. U tom je smislu Hrvatska kao potpisnica "Konvencije o suradnji na zaštiti i održivom korištenju rijeke Dunav" obvezna djelovati u okviru programa zaštite okoliša dunavskog slivnog područja, u koje spada i rijeka Drava.

U nekoliko posljednjih desetljeća na području rijeke izvršen je cijeli niz aktivnosti koje su negativno utjecale na kvalitetu prostora i okoliša. **U cilju zaštite prostora i planske artikulacije aktivnosti u dravskom pojasu potrebno je izraditi Prostorni plan područja posebnih obilježja rijeke Drave kako bi se riječni prostor počeo koristiti planski, racionalno i kontrolirano.**

2.1.3. Očuvanje ekološke stabilnosti i vrijednih dijelova okoliša

Prostor i okoliš dva su nerazdruživa dobra od općeg interesa.

Glavni cilj zaštite okoliša, utvrđen u Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske, je osim učinkovitog očuvanja prostora i postizanje više i ujednačenije razine kakvoće života. U ostvarivanju zaštite prostora opredjeljenje je da se sve nove aktivnosti u prostoru usuglašavaju s naprednim europskim ekološkim kriterijima, a da se postojeće stanje, tamo gdje se utvrdi potreba, postupno i što prije sanira. Kao jedan od prioriteta je uspostavljanje sustava podataka o prostoru kao podloge za pravovremeno i objektivno izvješćivanje o stanju u prostoru te za donošenje odluka o programima njegovog uređenja.

Zaštita prostora i okoliša podrazumijeva i racionalno iskorištavanje resursa, stremljenje k razvoju bez uništavanja i poticanje onih razvojnih djelatnosti za koje određeni prostor, po prirodnom bogatstvu, nasljeđu i ljudskim potencijalima, daje najpovoljnije uvjete. Iako prostor sam po sebi sadrži značajke održivosti, potrebno je naglasiti da jednom nanesene štete u prostoru u velikom broju slučajeva postaju teško obnovljive, a ponekad čak neobnovljive i nepovratne.

Stoga prostorno planiranje, koje sadrži i planiranje zaštite prostora, danas postaje ključni čimbenik preventivne zaštite okoliša. U procesu prostornog planiranja svaku plansku postavku treba preispitati sa stanovišta svih sastavnih dijelova okoliša, kako bi se postigla optimalna namjena prostora, odnosno optimalno korištenje njegovih vrijednosti.

Glavni ciljevi zaštite okoliša su:

- **učinkovito očuvanje prostora i postizanje ujednačenije razine kakvoće života,**
- **razvijanje svijesti o potrebi racionalnog gospodarenja prostorom kako bi se trajno optimizirali učinci njegovog korištenja,**
- **usuglašavanje novih aktivnosti u prostoru s naprednim europskim/svjetskim ekološkim kriterijima uz saniranje postojećeg stanja (tamo gdje je potrebno),**
- **sveobuhvatno i trajno uključivanje troškova zaštite okoliša u troškove proizvodnje.**

Za pojedine kategorije prostora nužno je postupno i kontinuirano ublažavati sukobe različitih interesa, vodeći računa o vrijednosnim prioritetima.

Suvremeno planiranje prostora podrazumijeva aktivno uključivanje svih slobodnih površina u postupak planiranja, što znači da je **status planiranja krajolika izjednačen s planiranjem izgrađenih površina** (npr. obveza izrade prostornih planova područja posebnih obilježja).

Procjenjuje se da će daljnjim razvitkom sustava lokalne samouprave sve više jačati svijest o vrijednostima prirodnog i kulturno-povijesnog okruženja, te se može iz te razine očekivati postavljanje strožih kriterija, a time i obveza zaštite vrijednosti prostora u cilju njegovog očuvanja za budućnost.

Virovitičko-podravska županija prostorno pripada širim europskim gospodarskim i ekološkim sustavima, te je nužno postavljati i primjenjivati kriterije zaštite usklađeno sa susjednim državama i međunarodnom zajednicom. Geografski položaj, očuvana prirodna i

spomenička baština, postojeća i planirana infrastruktura, razvojne mogućnosti i prostorne prednosti moći će se potpunije iskoristiti prihvaćanjem razvojnih opredjeljenja većine zemalja Vijeća Europe, Europske unije i drugih razvijenih europskih država. Stoga prostorni razvoj Županije mora uvažavati međunarodne kodekse ponašanja, koji uključuju odnos prema drugima, svekolikom okružju i kulturnom bogatstvu, a posebno je značajno **regionalno povezivanje i uključivanje u razvojne trendove**.

Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske (Kartografski prikaz: 45-02 - Zaštita prirodne baštine - Pregled značajnijih zaštićenih (i planiranih za zaštitu) dijelova prirode, na području Virovitičko-podravske županije utvrđeni su slijedeći lokaliteti čija se zaštita predlaže ili su već zaštićeni:

1. Park prirode Papuk (proglašen)
2. Park šuma Jankovac (proglašena)
3. Posebni rezervat šumske vegetacije Sekulinačke planine (proglašen)
4. Spomenik prirode - geološki Rupnica (proglašen)

Papuk je najznačajnija gora Slavenskog gorja na kojoj dominiraju šumske površine. Cijela planina ima zaobljene šumovite vrhove, a zahvaljujući geološkoj građi na sjevernoj i južnoj padini izbrazdana je vodotocima. Papuk je vrlo zanimljiv za posjet turista i planinara, lovaca i ribiča.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, pod kategorijom parka prirode podrazumijeva se prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje s naglašenim estetskim, ekološkim, odgojno-obrazovnim, kulturno-povijesnim i turističko-rekreacijskim vrijednostima.

Park prirode se osniva da bi se zaštitilo određeno prirodno područje (u ovom slučaju Papuk) od izrazitije eksploatacije ili izgrađivanja koji su na prostoru već prisutni. Na taj se način prisutnost turizma, ili neke druge djelatnosti, ne izbacuje s područja parka nego se dovodi u takve opće uvjete pod kojima se uklanja opasnost da razvitak turizma ili neke druge djelatnosti uništi glavno dobro koje taj razvitak omogućuje.

Na području parka prirode nije moguće prakticirati samo jedan tip zaštitnog režima. Budući da su parkovi prirode po površini veća područja, s nizom posebnih prirodnih vrijednosti, unutrašnja diferencijacija zaštitnih režima treba slijediti tu raznolikost.

Park-šuma "Jankovac" na Papuku (proglašena) svrstana je prema Strategiji među 23 park-šume u Hrvatskoj koje se ističu svojim položajem, veličinom, sadržajima, cjelovitošću i frekventnošću posjećivanja. U Zakonu o zaštiti prirode park-šuma je definirana kao prirodna ili sađena šuma veće pejzažne vrijednosti, a namijenjena je odmoru i rekreaciji.

Posebni rezervat šumske vegetacije "Sekulinačke planine" (proglašen) ne navodi se poimence u tekstu Strategije, a on je jedan od ukupno 32 šumska rezervata u Hrvatskoj.

Prema Zakonu o zaštiti prirode posebni rezervat je područje u kojem je posebno izražen jedan ili više neizmijenjenih sastojaka prirode, a osobitog je znanstvenog značenja i namjene.

U Strategiji je konstatirano da su za upravljanje rezervatima nadležne županije, ali da one najčešće nemaju odgovarajuća sredstva i kadrove, pa je stoga nužno jasnije regulirati ulogu države u zaštiti, pogotovo kad se radi o rezervatima koji su od državne ili međunarodne vrijednosti (što je slučaj kod velike većine ovih, u prvom redu znanstveno važnih dijelova prirode).

Spomenik prirode - geološki Rupnica (proglašen) također se ne navodi poimence u tekstu Strategije. U Hrvatskoj je trenutačno zaštićeno 72 spomenika prirode (35 geomorfoloških, 9 geoloških, 4 hidrološka i 24 botanička). U Strategiji i Programu se navodi da je u cilju provođenja kvalitetnije zaštite ovih dijelova prirode potrebna njihova znanstvena valorizacija uz korištenje odgovarajućih kriterija, a zatim njihovo razvrstavanje u zakonski određene razrede prema njihovoj međunarodnoj, državnoj ili lokalnoj vrijednosti. Također se navodi da je potrebno osnovati javne ustanove koje će upravljati ovim zaštićenim dijelovima prirode.

U kategoriji "zaštićeni krajolici" u Strategiji i Programu nije utvrđeno nijedno područje na prostoru Županije. Prema Zakonu o zaštiti prirode zaštićeni krajolik je prirodni ili kultivirani predjel veće estetske ili kulturno-povijesne vrijednosti, ili krajolik karakterističan za pojedino područje u kojem nisu dopuštene radnje koje narušavaju obilježja zbog kojih je proglašen.

U Strategiji i Programu se navodi da su motivi zaštite takvih područja pretežno pejzažnog karaktera i da je u tom pogledu ova kategorija bliska kategoriji parka prirode, ali da je za razliku od njega zaštićeni krajolik u pravilu manji i zbog toga s reduciranom ekološkom dimenzijom.

Obzirom da zaštićeni krajolik proglašava Županijska skupština te da mjere zaštite u njemu propisuje Županijsko poglavarstvo (u oba slučaja uz suglasnost Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja) gore navedena konstatacija iz Strategije i Programa treba služiti kao smjernica prilikom proglašavanja nekog područja zaštićenim krajolikom.

2.2. Ciljevi prostornog razvoja županijskog značaja

2.2.1. Demografski razvoj

Stanovništvo je jedan od temeljnih čimbenika dugoročnog društveno-gospodarskog razvitka i korištenja prostora, stoga je potrebno kompleksno sagledavanje njegove uloge u korištenju prostora i upravljanju prostorom.

Problematika vezana uz demografsku obnovu koja proizlazi iz demografske slike Republike Hrvatske spada u prioritetne i dugoročne zadaće na razini Države.

Demografska problematika prisutna je i na području Virovitičko-podravske županije, treba je sveobuhvatno sagledati i valorizirati, a za njeno rješavanje potrebno je donijeti programe mjera i akcija.

Zbog toga su na razini Države utvrđeni slijedeći dugoročni i prioritetni ciljevi demografskog razvitka:

- ublažavanje i ispravljanje negativne demografske tendencije, što pretpostavlja osiguranje optimalnog općeg kretanja stanovništva, uključujući povoljnije prirodno kretanje i migracijske tokove,
- osiguravanje ravnomjernijeg razmještaja stanovništva na prostoru Hrvatske,
- svestrano revitaliziranje demografski najugroženijih i strateški značajnih područja Hrvatske (brdsko-planinsko i pogranično područje, ratom opustošena područja),
- osiguravanje povratka prognanika u svoja naselja, poticanje povratka hrvatskog stanovništva iz drugih zemalja i ostalog stanovništva iz dijaspore u njihov zavičaj, te smanjivanje interesa mlađeg stanovništva za odlaskom na rad u inozemstvo i trajno iseljenje iz Hrvatske,
- stalno poboljšavati strukturu i ostala obilježja stanovništva,
- osiguravanje uvjeta za pozitivne učinke širenja procesa urbanizacije u svim dijelovima Republike,
- usporavanje rasta gradskog stanovništva, s namjerom bržeg rasta stanovništva u manjim i srednjim gradovima, s ciljem razvitka koncepcije policentričnog razvitka,
- obnavljanje ruralnih naselja u svim dijelovima Zemlje gdje za to postoje objektivne potrebe i mogućnosti, uključujući u to stvarno poboljšavanje standarda i kvalitete življenja stanovništva.
- populacijska politika mora biti sustavna, djelatna i trajna, a po potrebi i specifično razrađena po gradovima i općinama.

Kao podrška i smjernica za definiranje poticajnih mjera populacijske politike trebaju poslužiti smjernice, aktivnosti i mjere iz postojećih dokumenata kao što su "Nacionalni program demografskog razvitka Republike Hrvatske", Zakon o obnovi, Zakon o stimuliranju aktivnosti u područjima od posebnog državnog interesa, a koje je izradilo Ministarstvo razvitka i obnove. Obzirom na sve promjene koje su se dogodile u Republici Hrvatskoj može se očekivati u prvo vrijeme daljnje smanjenje ili zadržavanje današnjeg broja stanovnika, dok bi se dugoročno gledano ono moglo postepeno oporavljati i ponovno rasti.

Po prvoj varijanti 2015. godine bi se zadržao broj stanovnika koji danas živi u zemlji tj. oko 4.200.000. Po drugoj, optimističnoj varijanti, mogao bi se dostići broj od 4.500.000 stanovnika, dakle upravo onoliko koliko je u zemlji živjelo u vrijeme popisa 1991. godine. Ako do toga dođe, može se očekivati izvjesno poboljšanje odnosa među dobnim skupinama, povećanje njegovih aktivnosti, te postepeno povećavanje broja domaćinstava.

Demografski procesi odvijaju se sporo, a uvjetovani su: biološkim, društveno-gospodarskim, kulturno-obrazovnim, zdravstveno-socijalnim, psihološkim, političkim, etničkim i drugim čimbenicima. Stvaranje pozitivnog okruženja za djelovanje i promjenu tih čimbenika

omogućuje zaustavljanje negativnih demografskih trendova i postizanje željenih promjena i rezultata.

Ciljevi i projekcije na županijskoj razini

Uvažavajući demografsku sliku područja Županije koja je ukratko analizirana u poglavlju 1. Polazišta, evidentno je da bi trebalo djelovati u dva smjera:

- Potrebno je djelovati u cilju zaustavljanja negativnog demografskog procesa u prostorima gdje je demografska slika izrazito nepovoljna i procesi depopulacije kritični. To su prvenstveno pogranični prostori i prostori južnog i jugoistočnog dijela Županije.
- Potrebno je stvoriti/stvarati pretpostavke za uravnoteženiji razvoj naselja u cilju dobivanja što pozitivnije okosnice budućeg policentričnog razvitka.

Ministarstvo razvitka i obnove je 1995. godine donijelo "Nacionalni program demografskog razvitka Republike Hrvatske" kojim se definiraju mjere za demografsku obnovu, revitalizaciju i bolji prostorni razmještaj stanovništva.

Zbog utvrđivanja potrebnih poticajnih mjera za populacijsku obnovu, "Nacionalnim programom" se utvrđuju četiri prostorne kategorije:

1. urbana područja,
2. ruralna područja i selo,
3. ostali ruralni prostori (izvangradski prostori s depopulacijskim ili izumirućim tipom općeg demografskog kretanja),
4. ostali urbani prostori (gradski i prigradski prostori s pozitivnim trendovima općeg demografskog kretanja, pogranična područja i sl.).

Urbana područja, kao prostori s najvećom koncentracijom stanovništva, značajan su faktor u definiranju demografske politike.

Općenito, kad se govori o naseljima osnovni kriterij za njihovu veličinu je broj stanovnika. Najveće gradsko naselje u Virovitičko-podravskoj županiji je Virovitica, koja prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske spada u srednje razvojno središte (regionalno središte) i u gradove srednje veličine s 15.000-30.000 stanovnika. Ostala naselja gradskog karaktera su Slatina i Orahovica, a Pitomača se prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske nalazi u kategoriji "manji gradovi i naselja s gradskim obilježjima".

Na području Virovitičko-podravške županije proces urbanizacije zaostaje za prosjekom u Državi. Stoga je strateško pitanje poticati razvoj srednjih i manjih gradova, kao i općenito razvijanje naselja gradskog karaktera. Treba nastojati (ne samo dokumentima prostornog uređenja, nego i drugim mjerama) da naselja koja već sadrže naznake urbanih obilježja postupno poprime gradski karakter te da postignu određenu višu kvalitetu življenja.

Područja posebne državne skrbi u Virovitičko-podravskoj županiji su: općina Voćin, naselja Balinci i Četekovac u općini Mikleuš, naselja Krasković, Prekoračani i Slatinski Drenovac u općini Čačinci, naselja Golenić, Ivanbrijeg i Lukavac u gradu Slatina, te naselje Jasenaš u gradu Virovitici.

Mjere i akcije koje su utvrđene ili će se utvrditi na razini Države, treba razraditi i na županijskoj razini.

Ruralna područja i selo, kao depopulacijska područja spadaju prema *Nacionalnom programu obnove i razvitka* u problemska područja na razini Države. Za njihovu obnovu i razvoj, uz aktivno sudjelovanje državne uprave, može najviše pridonijeti lokalna samouprava, a i cjelokupno lokalno stanovništvo.

Intervencije u tom prostoru ne smiju biti agresivne i nasilne kako se ne bi poremetio uravnoteženi sustav čovjek-priroda koji je osnovna kvaliteta života na selu. Obnovu i revitalizaciju sela treba sprovesti prvenstveno kroz osiguravanje komunalne i društvene infrastrukture, primjenu suvremene tehnologije u poljodjelstvu, orijentaciju poljoprivredne proizvodnje na kvalitetu, a ne kvantitetu, uvođenje nepoljodjelskih djelatnosti u seoske obitelji/domaćinstva kao što je seoski turizam, razne kooperacije, prerada poljoprivrednih proizvoda na tradicionalan način, tradicionalni obrti i sl. Postizanje višeg standarda života na selu i očuvanje zdravog okoliša najznačajnije su mjere za zadržavanje stanovništva u ruralnim područjima i osnova za poticanje doseljavanja mlađeg stanovništva na selo.

Međutim, nije realno očekivati da se mogu revitalizirati sva seoska naselja, jer su toliko raštrkana (dislocirana) i s prevelikim građevinskim područjima, a previše usitnjenim posjedima da su troškovi njihovog opremanja u nesrazmjeru s mogućnostima i potrebama našeg društva. Stoga će se neminovno dogoditi da će neka naselja odumrijeti, no taj proces kao i svaki drugi u tim područjima mora biti postupan i nenasilan, jer se radi o ljudskim životima, navikama i tradiciji gdje svaka promjena i uz najbolje mjere i akcije zahtijeva određenu vremensku prilagodbu. **Prijelaz stanovništva iz tih u urbana područja mora se poticati i provoditi sa svrhom i ciljem optimalnog rasporeda stanovništva, a u funkciji gospodarskog i svekolikog razvitka.**

Vrlo nepovoljna regionalna raspodjela stanovništva u Hrvatskoj, nameće potrebu za poticanjem planske i funkcionalne redistribucije. Potrebno je revitalizirati izumiruće regije i naseljavati strateški važna područja koja će istodobno dobiti i nove funkcije. Posebne mjere na razini države u tom okviru bile bi:

- proglašenje područja, gradova i sela od posebne važnosti,
- premještanje pojedinih državnih funkcija u strateška područja,
- usmjeravanje lokalnih prometnih sustava i ostalih tokova prema najbližim gravitacijskim središtima,
- poticanje razvitka i rasta Virovitice,
- državno subvencioniranje poduzeća za koja se procijeni da mogu pokrenuti život depopulacijskih i strateških područja.

Pogranična područja u Virovitičko-podravskoj županiji su uz granicu prema Mađarskoj. To su također pretežito depopulacijska područja s prisutnom stalnom emigracijom stanovništva, oskudnih resursa i perifernog položaja u odnosu na glavne pravce razvoja. Većina teritorija spada u ruralna područja Županije.

Za ova problemska područja, u skladu sa strategijskim opredjeljenjem Hrvatske, trebalo bi omogućiti da pitanje demografije bude prioritetno. Potrebne su posebne poticajne mjere na nivou nacionalnog programa obnove i razvitka, te primjerene planske koncepcije razvoja na županijskom nivou.

Potrebno je valorizirati sve dosadašnje uzroke negativnih kretanja, te predložiti realne i provedive aktivnosti za zaustavljanje negativnih trendova i postupno poboljšanje demografske slike pograničnog područja.

Osnovni je cilj stvoriti takve pretpostavke razvitka pograničnog područja koje će postupno smanjivati nesrazmjer i zaostajanje u odnosu na ostala područja i stvarati potrebne pretpostavke za daljnji uravnoteženi i ravnomjerni razvitak sukladan ostalim dijelovima Županije i Republike Hrvatske.

Nadležna tijela na razini Virovitičko-podravske županije trebala bi izraditi svoj program i mjere populacijske politike kao realizaciju nacionalnog programa u okvirima svojih ovlasti i nadležnosti.

Demografska revitalizacija i obnova prostora Virovitičko-podravske županije bit će dugotrajan proces, a zbog specifičnih prilika u kojima se Županija nalazi, vrlo je složeno predvidjeti demografske promjene na dugi rok.

Uvažavajući suvremene urbane procese, kao i temeljne planske odrednice iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske potrebno je izraditi program populacijske politike, a u okviru toga:

- stvoriti sve pretpostavke za demografsko obnavljanje onih naselja gdje za to postoje objektivne potrebe i mogućnosti, uključujući u to stvarno poboljšanje standarda i kvalitete življenja stanovništva,
- pomoći izgraditi svu potrebnu suvremenu infrastrukturu, razviti mrežu funkcija za potrebe lokalnog stanovništva unutar sustava središnjih naselja, te integrirati gospodarske aktivnosti u prostoru, uz zaštitu i unapređenje kulturnih vrijednosti, uvažavajući osobine i tradiciju područja,
- voditi aktivnu politiku uređenja seoskih naselja s povećanjem stambenih, komunalnih i drugih standarda,
- **za svaki tip naselja odrediti primjeren pravac preobrazbe:** za gradska i općinska središta, za naselja iznad 1000 stanovnika, za manja naselja koja su sastavni dijelovi formiranih urbanih osovina prema općinskim središtima, za naselja s graničnim prijelazima, kao i za naselja koja su značajna zbog svojih posebnih prirodnih i povijesnih vrijednosti.

Za revitalizaciju naselja i sela neposredno uz državnu granicu valjalo bi dodatnim analizama procijeniti optimalnu potrebu i mogućnosti interveniranja. Jedan dio naselja i sela za koji ne postoji širi interes ovisit će isključivo o autonomnoj motivaciji lokalnih i privatnih aktera.

Kod određivanja demografske politike za **depopulacijska područja** (ruralna, pogranična) moraju se uvažavati civilizacijski dosezi i standardi (komunalni, gospodarski i društveni) kojima Republika Hrvatska i Virovitičko-podravska županija teže. To se može postići optimalnim međuodnosom prirodnih, gospodarskih i društvenih potencijala, iz čije procjene proizlaze realni ciljevi u demografskoj politici koji ne smiju biti sami sebi svrha, već tome da život u sada depopulacijskim prostorima bude po mjeri čovjeka. Samo takav pristup može osigurati i garantirati ostanak, a i vraćanje ljudi na te prostore. Sigurno je da bi poboljšanje komunikacija i komunalnog standarda na depopulacijskim područjima bio prvi korak koji bi otvorio sve daljnje procese, pa Republika Hrvatska i Županija u svojoj strategiji razvoja moraju učiniti maksimum za oživotvorenje tih pretpostavki.

Treba konstatirati da je napuštanje ruralnih i pograničnih područja ipak višegodišnja realnost ove Županije, koja se očito neće moći brzo promijeniti pa ni zaustaviti, ali bi je trebalo iskoristiti na način da se na određenim prostorima i prihvati koncept razvitka s manjim brojem stanovništva na istom prostoru, što bi kroz odgovarajući pristup i mjere omogućilo

okrupnjavanje posjeda i stvaranje pretpostavki za različite oblike malog i srednjeg gospodarstva i poduzetništva. Time bi se u realnijim okvirima mogao očekivati prosperitet ovih područja.

Uvažavajući temeljna promišljanja o mogućem demografskom razmještanju i projekciji bilo bi svrhovito:

- izraditi detaljniju demografsku analizu, a po potrebi i sociološku, za cjelokupno područje Županije kao temeljnu podlogu za koncipiranje regionalnog programa demografske obnove,
- na temelju demografskih istraživanja i projekcija koja bi se provela prilikom izrade predloženih analiza i programa demografske obnove, detaljnije razraditi procese i postupke koji će dovesti do zaustavljanja prirodnog pada stanovništva u ciljanim područjima i postizanja pozitivnih procesa u prirodnom priraštaju.

Posljedice rata podupiru već ranije započet proces depopulacije i druge nepovoljne demografske tendencije. Ako se započeti procesi nastave, do kraja ovog stoljeća pogoršavale bi se vitalne i radne značajke stanovništva, osobito u demografski najugroženijem brdsko-planinskom i pograničnom području Županije, pa se ne bi moglo očekivati ostvarivanje bržeg ravnomjernijeg prostornog razmještanja stanovništva.

Za Virovitičko-podravsku županiju važna je revitalizacija ruralnih područja, posebice općina zahvaćenih demografskom erozijom: Suhopolje, Gradina, Voćin, Čađavica, Špišić Bukovica, Pitomača, Sopje, Lukač, Čačinci, Crnac, Nova Bukovica i Mikleuš. Na tim prostorima treba otvoriti proces repopulacije onih naselja, za koja se ocijeni da ih je moguće gospodarski i urbano opremiti i koja mogu postati lokalna središta. U tim područjima treba posebno poticati obiteljsko poduzetništvo (farme, mini-plantaze, tradicionalne obrte i slično).

Ukoliko se zacrtani ciljevi poduprti konkretnim mjerama ne bi postigli, odnosno ako izostane stimulativna populacijska politika, za Županiju bi to značilo drastično smanjenje broja stanovnika.

Zbog duboke starosti stanovništva prirodni priraštaj će i dalje opadati. Ukoliko se zadrži na razini razdoblja 1991-1995. godine, Županija bi po osnovi prirodnog smanjenja u razdoblju od 1991-2015. godine izgubila oko 8.500 stanovnika. Po tom nepovoljnom, ali realnom predviđanju, u 2015. godini bi Županija imala oko 96.200 stanovnika ili 8% manje u odnosu na 1991. godinu.

Ukoliko se ovo predviđanje korigira za demografski ispražnjena čitava naselja tijekom rata, te iseljavanje dijela stanovništva iz ostalih dijelova Županije, tada bi Županija 2015. godine brojala oko 91.000 stanovnika, ili čak 15% manje nego 1991. godine.

Na prostor općine Voćin doseljeno je 1992. godine hrvatsko stanovništvo izbjeglo s Kosova, koje je smješteno u naseljima Voćin, Hum, Hum Varoš, Bokane i Čeralije. Po dobroj strukturi doseljeno stanovništvo je izrazito mlado (preko 50% do 19 godina).

Za trajno zbrinjavanje ovog stanovništva izrađen je Program koji sadrži planove uređenja i izgradnje naselja Hum, Voćin, Macute i Čeralije. Ukoliko se ovo stanovništvo trajno zadrži na ovom prostoru, to će općini Voćin omogućiti dugoročnu demografsku obnovu te oživljavanje i razvitak ovog nerazvijenog područja.

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA
PROSTORNI PLAN

Međutim, demografska obnova jedne općine neće bitno utjecati na poboljšanje ukupne demografske slike Županije.

Dugoročnu prognozu prostornog razmještaja stanovništva u današnjim okolnostima je gotovo nemoguće realno načiniti, već je moguće samo procijeniti broj stanovnika Županije na temelju različitih ulaznih pretpostavki prikazanih u slijedećoj tablici:

PROCJENA MOGUĆEG BROJA STANOVNIŠTVA ŽUPANIJE 2015. GODINE

Elementi	Mogući broj stanovnika
1. Na temelju ukupnih demografskih kretanja do 1991.g.	101.700
2. Na temelju prirodnog prirasta	96.200
3. Na temelju demografskih kretanja do 1991.g. korigiranih za ratna iseljavanja	91.000
4. Na temelju pretpostavke o realizaciji poticajnih mjera demografske obnove	104.320

Iz tablice je vidljivo da bi samo u slučaju realizacije poticajnih mjera demografske obnove, broj stanovnika Županije 2015. godine bio približan broju iz 1991. godine (manji za 305 stanovnika), a u svim ostalim slučajevima pad broja stanovnika bio bi znatno veći.

Međutim niti zadržavanje ukupnog broja stanovnika Županije na približnoj razini iz 1991. godine ne bi se pozitivno odrazilo na većinu općina, jer je realna pretpostavka da bi gradovi Virovitica, Slatina i Orahovica nastavili dosadašnji pozitivan rast, a to znači da bi se u većini općina broj stanovnika i dalje smanjivao.

Demografska predviđanja

Kao nužnost se očekuje poduzimanje mjera, na razini Države i Županije, koje bi omogućile realizaciju slijedećih ciljeva demografske obnove i razvitka:

- U svim općinama koje su u razdoblju od 1991. godine do danas imale pad broja stanovnika - povratak na približan broj stanovnika iz 1991. godine i
- U gradovima Virovitica, Slatina i Orahovica - nastavak pozitivnih demografskih kretanja i povećanje broja stanovnika.
- provoditi poticajnu, selektivnu i prostorno organiziranu populacijsku politiku, a s njom u skladu i poreznu, stambenu, socijalnu, agrarnu, razvojnu, kulturnu, obrazovnu i drugo,
- utvrditi posebne mjere za revitalizaciju gradskih i ruralnih naselja, poticati obiteljski način života (obiteljsko poduzetništvo, farmerski i rančerski način života),
- osigurati uvjete za širenje procesa urbanizacije u naseljima koja imaju realnu perspektivu razvitka, te usmjeriti stambenu gradnju u naselja opremljena komunalnom infrastrukturom i objektima društvenog standarda,
- otkupiti neobrađeno plodno zemljište i pašnjake od sadašnjih vlasnika i zajedno sa zemljištem koje je u vlasništvu države dodijeliti, prodati ili dati u zakup zainteresiranom poljoprivrednom stanovništvu koje će ga kultivirati i koristiti,
- potaknuti okrupnjavanje, nužnu parcelaciju i opremanje zemljišta u gospodarskim zonama, tj. osigurati ponudbeni materijal za ulaganje domaćih ili stranih ulagača,

- omogućiti porezne i druge (komunalne) olakšice i povoljnije kredite na duži period i uz državnu pomoć poslodavcima koji će u ovom kraju, a osobito u demografski ugroženim područjima razvijati gospodarske djelatnosti - pretežno manje poduzetništvo koje ima komparativne prednosti, a u posljednje vrijeme je zapostavljeno, uz oslanjanje na lokalne resurse i domaću radnu snagu,
- planirati razvoj infrastrukturne mreže na način da se problemska područja (pogranična, ruralna) što bolje povežu s razvojnim središtima,
- u skladu sa zakonima iz domene obiteljskog života, materinstva, socijalne i zdravstvene zaštite, odgoja djece i sl. utvrditi specifične stimulativne mjere i poticati organiziranje institucija u tom djelokrugu,
- stvarati pozitivno duhovno, kulturno i civilizacijsko ozračje.

Navedeni ciljevi ne mogu se realizirati samo na temelju prirodnog priraštaja već je nužno stvoriti uvjete za doseljavanje stanovništva iz drugih dijelova Hrvatske (prije svega iz velikih gradova koji bilježe izrazit razvitak i u koje je dio stanovništva Županije iselio) i iz inozemstva. Samo na takav način moguće je očekivati značajnije pomake u zaustavljanju dosadašnjih negativnih kretanja i u pokretanju pozitivnih demografskih procesa.

2.2.2. Odabir prostorne i gospodarske strukture

Gospodarski razvitak predstavlja integralni dio ukupnih razvojnih procesa koji će se odvijati na prostoru Županije. Stoga se ciljevima prostornog razvitka moraju obuhvatiti i oni koji se odnose na razvitak gospodarstva.

Gospodarski razvitak se temelji na razvoju tržišnog gospodarstva i intenzivnom uključivanju u međunarodne gospodarske trendove i podjelu rada uz ubrzano napuštanje bivšeg gospodarskog sustava i politike razvitka na načelima planske privrede i društvenog vlasništva.

U definiranju koncepcije i strategije gospodarskog razvitka Županije prvenstveno treba uzeti u obzir njezine funkcije u širem prostoru Republike Hrvatske, odnosno sadašnje i buduće mjesto u društvenoj podjeli rada, polazeći od prirodnih uvjeta za razvitak, te uklapanje Županije u sve transformacijske procese što ih donosi sadašnji i budući znanstveno tehnički napredak, tj. dopunjujući sadašnju strukturu gospodarstva novim djelatnostima. U osnovi to obuhvaća:

- aktiviranje znanja i kreativne sposobnosti kadrovske potencijala Županije,
- prilagođivanje unutarnje organizacije rada i poslovanja tržišno-ekonomskim kriterijima i novim propisima,
- optimizacija u gospodarskoj strukturi, što podrazumijeva poboljšanje postojeće gospodarske strukture.

Proces optimizacije u tom smislu trebao bi se odvijati po dvije osnove:

- a) Na osnovi lokalnog sirovinskog potencijala, koji bi se maksimalno stavio u funkciju gospodarskog razvitka. Pri tom posebno trebaju biti zastupljene slijedeće grane: proizvodnja hrane, drvna industrija, građevinska industrija i turizam.
- b) Na osnovi proizvodnih programa koji nisu lokacijski zavisni i u tom smislu ne zahtijevaju posebne uvjete za smještaj. To svojstvo ovakvih djelatnosti pogoduje da se one lociraju i na ono područje Županije koje ne obiluje nekim posebnim resursima.

U strukturi gospodarskih djelatnosti i jednog i drugog oblika proizvodnje treba stimulirati razvitak onih, koje će zadovoljiti dva osnovna kriterija: da mogu funkcionirati na načelu ekonomske opravdanosti i istovremeno da mogu zaposliti što veći broj zaposlenika. Osim toga, u pogranično područje Županije treba usmjeravati one proizvodne djelatnosti koje se mogu uključiti u malograničnu robnu razmjenu sa susjednom Mađarskom.

Pored proizvodnih djelatnosti, koje trebaju imati prioritet u razvitku, na cjelom području Županije treba razvijati i odgovarajuće prateće djelatnosti iz oblasti tercijarnog sektora.

- optimizacija u razmještanju gospodarskih kapaciteta. Budući da je postojeći razmještaj gospodarskih kapaciteta na području Županije neravnomjeran i, moglo bi se reći, neracionalan, trebalo bi u tom smislu ostvariti značajnije poboljšanje. Činjenica da gospodarski razvitak utječe na demografsko kretanje, treba biti, kroz razmještaj gospodarskih kapaciteta, iskorištena za stabilizaciju demografskih tijekova.
- kao rezultanta svega, snižavanje troškova proizvodnje, podizanje proizvodnosti rada i efikasnosti korištenja sredstava.

Prema tome, trebao bi se posebno usmjeravati razmještaj gospodarskih kapaciteta u ona područja Županije, koja su u proteklom razdoblju bila demografski najviše ugrožena iseljavanjem lokalnog stanovništva.

Gospodarsku razvojnu politiku Županije sa stratejskog stajališta valja usmjeriti i na:

- povećanje stupnja zaposlenosti (porast 3-4% u godišnjem prosjeku) radno sposobnog stanovništva i racionalnije korištenje radnih resursa s porastom proizvodnosti rada oko 4-5%,
- optimalno i stabilno korištenje prirodnih, izvedenih, materijalnih i ljudskih resursa,
- optimalni, granski i teritorijalni raspored sredstava proizvodnje,
- stabilni rast životnog standarda,
- zaštitu i očuvanje okoliša.

U razdoblju od 1999. do 2015. godine doći će do značajnih promjena kako u strukturi proizvodnih faktora i proizvodnje, tako i u životu i standardu stanovništva. Za to vrijeme izmijenit će se najmanje dva ciklusa tehničko-tehnoloških inovacija, koji će obilježiti napredak proizvodnje i strukturu gospodarstva.

U izboru pravaca razvoja postoji principijelna razlika kada se on vrši za uže područje ili za državu kao cjelinu. Što je područje manje, manje su mogućnosti izbora.

Definiranje osnovnih pravaca razvoja u prvom redu znači da se utvrde one djelatnosti koje s obzirom na najvažnije čimbenike imaju realne mogućnosti za uspješan razvoj.

Polazeći od dostignutog stupnja razvoja, postojeće privredne strukture, prirodnih uvjeta, općih tendencija razvoja gospodarstva u svijetu i u nas, područja od naglašene važnosti za Virovitičko-podravsku županiju su:

- **Poljoprivredno-prehrambeni kompleks,**
- **Šumarstvo i industrijska prerada drveta,**
- **Građevinarstvo i industrija građevnog materijala,**
- **Kompleks prerade metala i nemetala,**

- **Usluge i širi sektor tercijarnih djelatnosti,**
- **Razvoj turizma i komplementarnih djelatnosti,**
- **Razvoj komunalne infrastrukture,**
- **Razvoj djelatnosti, ne samo u tercijarnom, već i kvartarnom sektoru.**

U okviru cjeline razvoja Virovitičko-podravska županija postala bi prometno komunikativnija cjelina s povećanjem dnevne pokretljivosti ljudi, posebno radnika, povećanjem prijevoza tereta i prijenosa informacija, jačanjem ekonomske snage i ekonomske integriranosti područja. Razvojem prometa valjalo bi težiti maksimalnoj valorizaciji tranzitno-prometnog položaja područja, stvaranjem uvjeta za privlačenje transportnog tranzitnog supstrata i proširenjem i modernizacijom cestovnih i željezničkih prometnica.

U perspektivi će još više jačati potražnja za svim vrstama usluga. Zbog toga primjerenom aktiviranosti i mjerama ekonomske politike Županije, gradova i općina, treba stvarati pogodnosti za razvoj tih djelatnosti. To će stvarati uvjete za veće angažiranje radno sposobnog stanovništva i povećanje dohotka.

Opći cilj prostorno-ekonomskog razvoja je dugoročno optimalno korištenje prostora u ekonomske i druge korisne svrhe. Taj cilj se ne može odrediti kao neko točno buduće stanje prostora, već kao razvojni proces u kojem se prostor čuva i unapređuje u skladu s rastom broja i opsega ekonomskih i drugih aktivnosti koje se odvijaju u tom prostoru.

U skladu s takvim postavkama **osnovna područja dugoročnog razvoja** Virovitičko-podravske županije u razdoblju do 2015. godine su:

- primarni sektor - poljoprivredna proizvodnja, šumarstvo, lovna privreda i slatkovodno ribarstvo,
- sekundarni sektor - energetika, metaloprerađivački kompleks, elektroindustrija i elektronika, industrija prehrambenih proizvoda, drvoprerađivački kompleks, nemetali, građevinarstvo i industrija građevinskog materijala,
- tercijarni sektor - promet i veze, trgovina i ugostiteljstvo, turizam i usluge,
- privredna infrastruktura,
- obrtništvo i poduzetništvo,
- znanstveno-istraživačka i razvojna djelatnost, te
- tehničko-konzultantske usluge.

Važno područje razvoja u razdoblju do 2015. godine i dalje ostaje industrijalizacija, stvaranje moderne, visokoproduktivne i izvozno orijentirane industrije, koja bi imala i najvišu stopu rasta. Istodobno slijedi i brži i kvalitetniji razvoj onih djelatnosti koje imaju komparativne prednosti, u prvom redu stabilan i intenzivan razvoj poljoprivrede, čijim razvojem valja osigurati racionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta i osigurati zadovoljavanje potreba domaćeg tržišta i izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, te razvoj sektora usluga, koji se temelji na povoljnom geografsko-prometnom položaju i klimatskim uvjetima, kao što su promet, termalna lječilišta, zdravstveni i lovni turizam.

Opća koncepcija regionalnog razvoja ovog područja može se definirati kao:

- modernizacija i proširenje postojećih gospodarskih kapaciteta s naglaskom na jačanju i proširenju postojećih djelatnosti (ne počinje se uvijek od početka, niti uvijek treba sve mijenjati, zapravo to nije niti moguće),
- potpunije i efikasnije korištenje prirodnih uvjeta za proizvodnju (poljoprivreda, šumarstvo, industrija građevnog materijala, građevinarstvo),
- priprema sirovinske, proizvodne i tržišne osnove za novu proizvodnju i nove djelatnosti
- povećanje obujma proizvodnje podjelom rada, specijalizacijom i kooperacijom kod postojećih djelatnosti (drvena, metalna, industrija građevnog materijala, prehrambena industrija i građevinarstvo),
- dinamičniji i brži razvoj poljoprivredno-prehrambenog kompleksa, jačanjem poljoprivrede, industrijskim načinom proizvodnje, organiziranom proizvodnjom na obiteljskim gospodarstvima, visokim stupnjem finalizacije u proizvodnji hrane i boljim iskorištavanjem poljoprivrednih sirovina, osiguranim plasmanom u zemlji i inozemstvu, posebice proizvodnjom zdrave hrane,
- dinamični razvoj građevinarstva kao komplementarne privredne aktivnosti niza drugih djelatnosti, industrije građevinskog materijala za potrebe regije i šire (s visokim multiplikatorom),
- razvoj metaloprerađivačkog kompleksa na osnovi viših oblika specijalizacije i kooperacije u skladu s tehničkim napretkom i selektivnim pristupom u definiranju proizvodnih programa prema potrebama regionalne i međunarodne podjele rada, i
- brži i dinamičniji razvoj tercijarnog sektora u cjelini, a posebno ugostiteljstva i kontinentalnog turizma, vjerskog, zdravstvenog i lovnog, te turizma na seoskim gospodarstvima, prometa i veza s naglaskom na jačanje integralnog transporta, razvoj obrtništva, poduzetništva i kućne radinosti.

Glavni sadržaji na kojima će se temeljiti dugoročne promjene gospodarske strukture ovog područja su: zemljopisno-prometni položaj, dostignuti stupanj društvenog i ekonomskog razvoja i komparativne prednosti Virovitičko-podravske županije. Nužno je povećati efikasnost i izvoz, te stabilizirati gospodarstvo i tehnološki ga razviti prema mjerilima međunarodne ekonomije, kako bi prvenstveno tehnološki intenzivne grane više od polovice proizvodnje realizirale u izvozu.

Demografska situacija u Virovitičko-podravskoj županiji i posebno radni potencijali nepovoljniji su nego prosječno u Republici Hrvatskoj (gdje su dugoročni problemi: niski prirast stanovništva, iseljavanje, starenje i ratni gubici). To postaje razvojno sve značajnije, jer prema najnovijim fundamentalnim spoznajama teorije razvoja kvalitetan živi ljudski rad i isto takva strategija i politika razvoja postaju najvažniji razvojni čimbenici. Istodobno izlučuju se tri najvažnija kriterija za rangiranje sposobnosti za rast: politička sigurnost i stabilnost, razina obrazovanja stanovništva i otvorenost gospodarstva. Virovitičko-podravska županija s tih je stajališta u hrvatskim uvjetima prosječno nisko.

Prostorni razvitak u funkciji je gospodarskog razvitka pri čemu je presudno iskoristiti elemente europskih integracija za poticaj i konsolidaciju gospodarstva, turizma, prometa i druge infrastrukture. Potrebno je iskoristiti tradicionalne gospodarske veze i interese za razvitak vlastitih mogućnosti, ali pri tome voditi računa da se ne prihvaćaju nečiste tehnologije i rješenja koja bi mijenjala kvalitativna obilježja prostora i okoliša.

U predstojećem razdoblju gospodarski razvitak treba temeljiti na korištenju komparativnih prednosti pojedinih područja i disperziju gospodarskih sadržaja u prostoru uz neophodnu izgradnju infrastrukture, vodeći računa o demografskom potencijalu i o zaštiti i unapređivanju okoliša.

Najvažniji naglasci u Strategiji prostornog uređenja za područje gospodarstva, posebno interesantni za prostor Virovitičko-podravske županije:

Atraktivnost ulaganja nije jednaka za sva područja i segmente, a procjenjuje se da sve razvojne aspiracije i poduzetničke inicijative neće biti moguće uklopiti u svaki prostor.

Neka područja zahtijevaju primjenu visokih kriterija zaštite prostora i okoliša i omogućavanje javnog korištenja posebnih vrijednosti, pa radi toga traže krajnje racionalno zauzimanje prostora za izgradnju.

Može se očekivati da će u predstojećem razdoblju doći do **određene gospodarske specijalizacije pojedinih područja** i slijedom toga promjene u regionalnoj strukturi Hrvatske, što bi trebalo utjecati na skladniji i ravnomjerniji regionalni razvitak.

Globalni parametri za postavljanje i operacionalizaciju nove strategije gospodarskog razvitka polaze od pretpostavke gospodarskog rasta u razdoblju obnove u kojem bi se proizvodnja i dohodak povećavali 25% godišnje, dok bi u razdoblju poslije 2000-te godine stopa rasta iznosila 4-5% porasta godišnje. Procjenjuje se da će domaći proizvod u 2000-toj biti 20 milijardi US \$, a petnaest godina kasnije hrvatski proizvod bi mogao narasti na 40 milijardi US\$ (resursi Hrvatske omogućuju ostvarivanje bržeg rasta uz oslanjanje na interes i ulaganja inozemnog kapitala). Do 2000-te godine potrebno je uložiti u obnovu i razvitak 25-30 milijardi US \$ (uz pomoć inozemstva), a poslije 2000-te bi Hrvatska vlastitim sredstvima financirala 4/5 programa razvoja, a preostalu petinu od inozemnih kredita i investitora.

U ostvarenju tih ciljeva **planira se brži rast određenih gospodarskih djelatnosti u većem broju gradskih i radnih središta ravnomjernije raspoređenih** u prostoru Hrvatske, te **brži i snažniji gospodarski razvitak područja sa specifičnim razvojnim problemima, u koja se ubrajaju i pogranična područja**.

Uvažavajući raspoložive resurse, tržišne uvjete i mogući tehnički napredak konstatira se da Hrvatska ima odlične uvjete za razvoj turizma, prvenstveno mediteranskog tipa, ali i kontinentalnog što omogućuje stvaranje veće i raznovrsnije turističke ponude za koju ne postoje ozbiljnije tržišne zapreke.

Turistički sektor raspolaže razmjerno velikom suprastrukturuom, ali će je biti nužno temeljito modernizirati.

Potrebno je započeti stvaranje novog identiteta turističkog sektora, koji uz rješavanje infrastrukturnih problema, provođenje svekolike zaštite okoliša i krajolika i brižno upravljanje turističkim resursima može osigurati preduvjete za uspješan razvitak turizma.

Turizam treba značajnije, bitno šire uvažavati u profiliranju gospodarskog razvitka Hrvatske, jer se s malim kvantitativnim, a značajnim kvalitativnim pomacima mogu ostvariti daleko značajniji gospodarski učinci.

Procjenjuje se da je malo zemalja u "srcu" Europe koje mogu dugoročno ponuditi toliko izdašne i kvalitetne turističke potencijale kao Hrvatska, te je nužno mijenjati stereotipnu predodžbu o turizmu kao usko shvaćenoj gospodarskoj djelatnosti.

Temeljni resurs hrvatskog turizma je izdašan i ekološki visoko vrijedan prostor u cjelini (od morske obale do ruralnih područja i termalnih izvora). Njegovu upotrebu treba visoko valorizirati s pozicije rekreacijskih funkcija i stacionarnog turizma, a u geoprometnom smislu pozicija Hrvatske omogućuje valorizaciju njezinog prostora i kroz bitno intenzivniji razvitak tranzitnog i izletničkog turizma, gdje osim prirodnih vrijednosti veliku ulogu i značaj imaju kulturno-povijesna obilježja prostora.

Zbog toga je nužno čuvati vrijedne i atraktivne prostore, a gradnju usmjeriti na rubna područja, područja koja treba sanirati ili oplemeniti, te građenje objekata provoditi na principima uklapanja u okoliš, pri čemu davati prednost reprezentativnim i selektivnim oblicima s naglaskom na visoki (elitni) turizam.

S te pozicije potrebno je promatrati i ulogu šuma i šumarstva u Virovitičko-podravskoj županiji, gdje više dolazi do izražaja zaštitna uloga šuma i potreba za očuvanjem postojećeg šumskog fonda pravilnim gospodarenjem, održavanjem i postupnim povećanjem pošumljenih područja.

Glavni razvojni potencijali poljodjelstva na razini Države iskazuju se kroz:

- visoku vrijednost poljodjelskih površina na pojedinim područjima,
- prirodne i druge uvjete za restrukturiranje proizvodnje (primjerice za uzgoj zdrave hrane), te prednosti koje postoje u ratarstvu, povrtlarstvu, voćarstvu, ribarstvu i ribnjačarstvu,
- relativno visok stupanj tehničko-tehnološke stručnosti i osposobljenosti,
- bolje mogućnosti iskorištenja zemljišta putem privatizacije,
- razvitak turizma i uspostavu višeg stupnja potrošnje, a time i ekonomskog oporavka poljodjelstva,
- druge mjere usklađene s međunarodnom politikom u poljodjelstvu.

Bolje iskorištenje potencijala u poljodjelstvu, predlaže se kroz slijedeće:

- uvođenje novog pristupa u utvrđivanju boniteta tla, i uvažavanjem parametara plodnosti zemljišta, provoditi djelotvorniju zaštitu te smanjiti ili onemogućiti korištenje kvalitetnog plodnog zemljišta za nepoljodjelske svrhe,
- sprječavanje daljnjeg cjepkanja zemljišnih površina i poticanje povećavanja posjeda, zaustavljanje depopulacije i degradacije malih seoskih gospodarstava na vrednijim agrarnim prostorima i područjima od posebnog interesa za Državu (npr. pogranična područja),
- jače afirmiranje stočarske proizvodnje orijentacijom prema vanjskom tržištu,

- primjenu suvremenih dostignuća biotehnologije i novih proizvodnih procesa, ali i agrotehničkih postupaka (hidro i agromelioracija, komasacija i sl.) radi tržišne orijentacije, a mjerama agrarne i porezne politike selektivno stimulirati određene proizvodnje i razvitak poljodjelstva u određenim područjima, te proizvodnju zdrave hrane.

U takvim okolnostima Strategijom prostornog uređenja se ukazuje na dosadašnju poziciju industrije koja osjetno zaostaje u proizvodnosti i konkurentnosti na svjetskom tržištu i prestaje biti najvažnija i povlaštena grana gospodarstva u Hrvatskoj.

Ocjenjuje se da je do sada industrija bila prekomjerno koncentrirana u većim gradovima, tako da strateško pitanje nije kako pojačati poziciju hrvatske industrije u strukturi gospodarstva, već kako je učiniti proizvodnijom i konkurentnijom.

Napredak industrije zahtijeva modernu tehnologiju, učinkovitu organizaciju, rukovođenje, osvajanje tržišta, za što je neophodno industriju privatizirati i privući inozemne investitore.

Nužno je preorijentirati strukturu industrije iz bazične i teške koja traži puno energije i radne snage, koja zagađuje okoliš, a nema tržišta, na onu koja koristi komparativne prednosti zemlje: položaj, prirodne resurse, ljudski potencijal, tradiciju i znanje, tržište, kapital i dr.

S gledišta korištenja prostora potrebno je ukazati na procese transformacije velikih industrijskih kompleksa i disperziju u manje jedinice, primjerenije prostornoj strukturi, s ciljem rasterećenja nekih područja aktiviranjem do sada neiskorištenih.

2.2.3. Razvoj naselja, društvene, prometne i ostale infrastrukture

2.2.3.1. Razvoj naselja

Jedan od osnovnih ciljeva razvitka naselja na području Županije je njihov održivi razvoj koji podrazumijeva daljnji razvitak gradova, ali isto tako i seoskih naselja koja su u dosadašnjem razvitku bila zapostavljena i na čiji račun su se razvijala gradska područja. U tom smislu osobit značaj imaju razvoj i urbanizacija općinskih središta koja trebaju postati nositelji razvoja na područjima svojih općina.

U razvoju gradova cilj je postizanje polifunkcionalne strukture i izbjegavanje specijalizacije vezane uz mali broj djelatnosti. Kod Virovitice i Slatine značajno je postizanje takvog razvitka koji bi omogućavao stvaranje uravnoteženog ekološkog okoliša na njihovim područjima.

U svim naseljima cilj je optimalno korištenje prostora i povećanje gustoće naseljenosti (u gradovima sa sadašnjih 0,978 st/ha na 1,0 st/ha, a u ostalim naseljima sa sadašnjih 0,381 st/ha na 0,6 st/ha), zaštita i očuvanje prirodne i graditeljske baštine unutar naselja kao i očuvanje povijesne matrice naselja.

U ratom razrušenim ili oštećenim naseljima cilj je što hitnija obnova i povratak stanovništva, a u svim depopulacijskim područjima cilj je njihova revitalizacija i ublažavanje depopulacijskih procesa.

U takvom sustavu formira se mreža naselja i uspostavlja se struktura gradova i gradskih naselja s funkcijama rada i stanovanja kao temeljnim funkcijama.

Vidljivo je da se na području Županije odvija proces urbanizacije (karakterističan za cijelu Hrvatsku) koji je praćen pojačanim rastom gradova Virovitice i Slatine i smanjivanjem broja stanovnika u seoskim naseljima. Osim toga i za Županiju u cjelini karakteristično je smanjenje broja stanovnika u razdoblju od 1961. godine do danas, što znači da osim toga što se jedan dio stanovništva Županije preseljava unutar samog područja Županije, drugi dio odlazi iz Županije u druge dijelove Hrvatske ili u inozemstvo.

Policentrični razvitak, tj. razvitak središnjih naselja potrebno je poticati investicijskom politikom i decentralizacijom gospodarskih struktura, a temeljiti ga, pored prethodno osiguranih prostornih preduvjeta, na izgradnji kvalitetnog prometnog, vodoopskrbnog i energetskog sustava, u onom opsegu koji će omogućiti planirani razvitak gradova i ostalih važnih naselja, osobito u gospodarski nedovoljno razvijenim područjima.

Tipovi naselja

Prostorno-planskom dokumentacijom naselja se razvrstavaju na gradska, prijelazna i seoska, s time da se u analizama naselja težište stavlja na gradska naselja i proces urbanizacije. Gradovi, kao čvorišne točke prostora, sa svojom funkcijom rada upravljaju i djeluju na svoje sociogospodarske gravitacione okolice.

Kriterij za definiranje **gradskog naselja** su četiri međuzavisne varijable: jedna je broj stanovnika (više od 2.000 ljudi), a ostale tri su socioekonomskog karaktera (% poljoprivrednog u ukupnom broju stanovnika, % radnika u mjestu stanovanja i % domaćinstava bez poljoprivrednog gospodarstva).

Prijelazna naselja su ona koja su doživjela određeni stupanj socioekonomske i druge preobrazbe, te postepeno poprimaju gradska obilježja, pa ih nazivamo i urbaniziranim naseljima. Kriterij za definiranje prijelaznih naselja je postotak poljodjelskog stanovništva (manje od 20%) i postotak aktivnog stanovništva koji radi izvan vlastitog posjeda (više od

50%). Prijelazna ili urbanizirana naselja javljaju se najčešće u urbaniziranim područjima, koja pak dijelimo u prigradska, međugradska i samostalna.

Seoska - ruralna naselja u RH i u Virovitičko-podravskoj županiji su još uvijek zastupljena u najvećem broju i nisu doživjela značajne preobrazbe. Međutim, realno je očekivati da će se i tu dogoditi određene preobrazbe i to u dva različita pravca: neka će se urbanizirati, a u nekima će jačati agrarni karakter. Oba procesa prati adekvatna modernizacija rada i života.

Ovakva kretanja poželjno je planski poticati i usmjeravati.

Gradovi sa svojim okolicama čine **gradske regije**. Sa stanovišta prostornog uređenja promatra se njihov socioekonomski karakter (gradovi određenih funkcija rada i okolice povoljnih socioekonomskih obilježja

Osnovni ciljevi urbanog razvoja

- Razvijati optimalni stupanj urbanizacije Virovitičko-podravske županije, primjeren društvenoj i gospodarskoj razvijenosti.
- Razvijati sustav središnjih naselja sukladan teritorijalnom ustrojstvu Županije i uklopljen u sustav naselja Države, a na načelima policentričnog i uravnoteženog razvitka u prostoru.
- Usmjeravati i poticati razvoj grada Virovitice koji sa sadašnjim brojem stanovnika spada u gradove srednje veličine (15.000-30.000 stanovnika) da unaprijedi i potpuno razvije svoje funkcije za narednu veličinu, zadržavajući sva ključna obilježja grada dimenzioniranog "po mjeri čovjeka".
- Poticati razvoj Slatine i Orahovice kako bi ojačali obilježja primjerena gradovima srednje veličine
- Poticati razvoj Pitomače kako bi postupno prerasla u manji grad (sada je naselje s gradskim obilježjima) i u mreži gradskih naselja upotpunila dobro prostorno pozicioniranu policentričnu strukturu.
- Gradskim regijama, tj. gradovima i njihovim urbaniziranim okolicama koje tvore *socioekonomske gradske regije* treba posvetiti veću pažnju, tj. tretirati ih kao više prostorne oblike urbanizacije, te njihov razvoj kao cjeline regulirati Prostornim planovima i Generalnim planovima uređenja.
- Poticati razvoj većih naselja i središta jedinica lokalne samouprave da poprime urbana obilježja manjih gradova nadopunjujući i stvarajući skladnu polifunkcionalnu strukturu gradova i žarišta razvitka, kako bi se u praksi uspostavio ravnomjerniji razvitak područja Županije.
- Obnoviti povijesna središta gradova i ostalih naselja, kao jedinih mjesta tradicijskog graditeljskog identiteta s funkcijama usluga, kulture, kvartarnih djelatnosti i stanovanja.
- Povećati udio u broju i veličini stambenih, radnih, uslužnih i rekreacijskih funkcija u manjim i srednjim gradskim središtima, te njihovom opremljenošću komunalnom infrastrukturom i objektima društvenog standarda utjecati na povoljnija demografska kretanja i cjelokupni razvitak svojeg područja.
- Postupno i selektivno revitalizirati problemska ruralna područja, osobito u brežnim predjelima s ciljem da se kroz aktivnu politiku uređenja seoskih naselja poveća stambeni i komunalni standard za onaj dio populacije koji će korištenjem prirodnih mogućnosti i svojih radnih potencijala doprinijeti razvitku i prosperitetu tih prostora.

- Poticati rješavanje problematike pograničnih područja i naselja u njima, te stvarati uvjete za očuvanje naseljenosti, vodeći računa o njihovom velikom značenju u strateškim interesima Republike Hrvatske.

2.2.3.2. Razvoj društvene infrastrukture

Na području društvenih djelatnosti može se očekivati snažniji razvoj i značajnije strukturne promjene, jer materijalni razvoj i životni standard stanovništva sve više ovisi o njihovoj funkcionalnosti i efikasnosti. Procjenjuje se da će posebno važan utjecaj na ukupni razvoj imati znanstveno-istraživački rad, obrazovanje i zdravstvo, koji će sve više poprimiti ulogu aktivnog sudionika u procesu privređivanja.

Postojeće stanje vezano uz objekte društvene infrastrukture karakterizira njihov neravnomjeran razmještaj na području Županije, uz osobitu koncentraciju u gradovima Virovitici, Slatini i Orahovici.

Općenito se može konstatirati da će se polazne osnove za razvoj društvenih djelatnosti temeljiti na vrijednosnom sustavu slijedećih bitnih obilježja:

- društvene djelatnosti nisu klasična potrošnja već djelatnosti za promicanje znanja, sposobnosti i razvoja za osnovno tržišno ponašanje i novu etapu razvitka Hrvatske,
- društvene djelatnosti treba urediti s više tržišne logike i ponašanja, ali uvažavajući da su tu dometi tržišta ograničeni,
- društvene djelatnosti trebaju sudjelovati u makroraspodjeli društvenog proizvoda, ovisno o stupnju razvoja Virovitičko-podravške županije.

Imajući u vidu navedeno stanje u prostoru i već navedene ciljeve razvitka naselja, utvrđeni su slijedeći ciljevi razvitka društvene infrastrukture:

- Ravnomjerniji razvitak i razmještaj sadržaja društvene infrastrukture na području cijele Županije,
- Povećanje udjela sadržaja društvene infrastrukture u općinskim središtima s ciljem utjecaja na povoljnija demografska kretanja i cjelokupni razvitak područja općine,
- Osposobljavanje općinskih središta kako bi bila u stanju zadovoljiti vlastite potrebe i potrebe cijelog područja općine za sadržajima osnovnog obrazovanja i primarne zdravstvene zaštite. (Trenutačno općinska središta Lukač, Sopje i Crnac nemaju osnovne škole, već područne škole koje su u sastavu osnovnih škola u Gornjem Bazju, Čačincima i Zdencima, a u općinskim središtima Špišić Bukovica, Lukač, Sopje, Voćin, Nova Bukovica i Zdenci ne postoje niti ljekarne niti depoi lijekova),
- Osiguranje minimuma primarne zdravstvene zaštite (ambulanta, depo lijekova) u naseljima s više od 500 stanovnika i manjim naseljima kada se to ocijeni opravdanim, zbog smanjivanja dnevnih migracija stanovništva,
- Veća pokrivenost središnjeg i istočnog dijela Županije mrežom područnih škola.

U **predškolskom odgoju** treba računati s povećanjem obuhvata djece, a time i osposobljavanjem novih kapaciteta bilo izgradnjom, bilo adaptacijom postojećih prostora, a predškolski odgoj ne treba shvaćati kao oblik gole potrošnje, već djelatnost koja je u direktnoj funkciji osiguranja napora za poboljšanje proizvodnosti rada i drugih uvjeta za poboljšanje standarda.

U **osnovnom obrazovanju** razvoj djelatnosti treba nastaviti i permanentno unapređivati uspostavom optimalne mreže osnovnih škola na području Virovitičko-podravske županije uz suglasnost Ministarstva prosvjete i športa (utvrđivanje sjedišta osnovnih škola, statutarna obilježja, nazivi mjesta u kojima se izvode programi, utvrđivanje upisnih područja i školskih područja, ovisno o demografskom stanju). Treba napomenuti da jedinice lokalne samouprave (općine) mogu utvrditi javne potrebe u osnovnom školstvu više od potreba utvrđenih državnim pedagoškim standardom za koje osiguravaju i financijska sredstva u svom proračunu (izvanškolske aktivnosti, strani jezici).

U oblasti osnovnog školstva, kao značajnog segmenta među objektima društvene infrastrukture, također je izražen neravnomjeran razmještaj odnosno neravnomjerna pokrivenost područja Županije građevinama osnovnih i područnih škola. Pokrivenost mrežom škola smanjuje se od zapada prema istoku Županije. Najveća je u općini Pitomača gdje je pokrivenost 100% (1 osnovna i 11 područnih škola na ukupno 12 naselja), a najmanja je u općini Voćin gdje je pokrivenost 14% (1 osnovna i 2 područne škole na ukupno 21 naselje).

U djelatnosti **srednjeg i visokog obrazovanja** na području Virovitičko-podravske županije evidentna je mala razvijenost mreža srednjih škola. Očekuje se da će se daljnji razvoj ovog stupnja obrazovanja temeljiti na utvrđivanju plana mreže srednjih škola ovisno o razvoju gospodarstva i industrije (moguća profilacija nekih srednjih škola drugačija od sadašnjih, npr. ekonomsko-turistička, tehničko-gospodarska škola, kemijska i graditeljska škola), kao i unapređivanju obrtničkog školstva uz posvećivanje dužne pažnje praktičnom osposobljavanju za zanimanje: radionice - standardi, oprema, kadar), u suradnji s Ministarstvom i udrugom obrtnika.

U širokom spektru **djelatnosti kulture** na području Županije potrebno je u okviru brige o prostoru i zaštiti prostora naglašenije poticati skrb o zaštiti spomenika kulture i prirode na području Virovitičko-podravske županije u suradnji s jedinicama lokalne samouprave i državnim institucijama, te usklađivati interese i poduzimati aktivnosti radi ravnomjernijeg kulturnog razvitka gradova, općina i Županije kao cjeline.

Za razvoj **športa** kao višestruko značajne društvene aktivnosti, posebice za mlađu populaciju, bit će nužno unaprijediti i nadograditi sustav športskih centara i objekata u Županiji. Naročito bi bilo potrebno izgraditi zatvorene objekte (postoji nedostatak prostora za cjelogodišnje korištenje), uključujući športske aktivnosti (plivanje) koje u postojećoj ponudi nisu zastupljene.

2.2.3.3. Razvoj prometne i ostale infrastrukture

a) Prometni sustav

Razvoj prometnog sustava mora biti u funkciji gospodarske i demografske obnove promatranog prostora, uz maksimalno uvažavanje elemenata zaštite čovjekovog okoliša. Sukladno tim interesima ciljevi razvitka prometnog sustava su slijedeći:

- uklapanje u europski prometni sustav, što će omogućiti kvalitetan tranzit roba i putnika,
- bolje veze s ostalim područjima Države,
- aktiviranje do sada pasivnih krajeva (prostor uz rijeku Dravu i na obroncima Papuka),
- poboljšanje prometno-tehničkih elemenata prometnica,
- podizanje nivoa prometne usluge i
- viši standard zaštite okoliša.

Potrebno je u što kraćem vremenu urediti postojeću **cestovnu mrežu** na način da se svim nastanjenim područjima kao i područjima koja su važna za gospodarski razvitak Županije osigura kvalitetan i siguran pristup. To podrazumijeva moderniziranje svih kategoriziranih cesta uz maksimalno poboljšanje prometno-tehničkih elemenata. Istodobno je potrebno raditi prvu etapu "brze" ceste (dvotračne ceste) i to prvenstveno na trasi državne ceste D2, kako bi se poboljšala cestovna prohodnost Županije u smjeru istok-zapad.

Posebnu pažnju bit će potrebno posvetiti uređenju graničnih prijelaza i njihovom opremanju svim potrebnim pratećim službama (međunarodni). U kontekstu detaljnijeg utvrđivanja trase buduće Podravske brze ceste i njene spojne točke s Republikom Mađarskom kao najpogodniji lokalitet se, a obzirom na funkcije Županijskog središta i povoljan geoprometni položaj, zadržava prostor grada Virovitice, odnosno postojeći granični prijelaz.

Sukladno svjetskim trendovima da se zbog energetske razloga i ekoloških problema cestovni promet nadomjesti **željezničkim** gdje god je to tehnički i ekonomski opravdano proizlazi da će u narednom razdoblju jačati procesi supstitucije cestovnog prijevoza željezničkim i na području Republike Hrvatske, što bi se trebalo odraziti i na prostoru Virovitičko-podravske županije.

U skladu s općim strateškim ciljevima na razini Države, da željeznički prijevoz zasniva svoj razvoj na masovnom prijevozu roba i nešto manje putnika, procjene razvitka željeznice usmjeravaju se u dvije razine: jedna je povezivanje s europskim željezničkim mrežama, a druga je konsolidacija preostale željezničke mreže u zemlji.

Prihvatanjem ovakvog koncepta još više dobiva na vrijednosti značaj i uloga željezničkog koridora Zagreb - Koprivnica - Osijek.

Plovni put na rijeci Dravi potrebno je urediti za višu klasu plovnosti,

Na području Županije mogao bi se **razvijati zračni promet** uvođenjem odgovarajućih komercijalnih, uz postojeća športska obilježja.

Prostor između Korije i Virovitice (sa lijeve strane iz pravca Virovitice) koji ispunjava prostorne i prirodne preduvjete potrebno je osposobiti za športsku zračnu luku s travnatom uzletno-sletnom stazom i mogućnošću prihvata manjih putničkih zrakoplova (do 5.700 kg), dok je lokacija Banov Brod planirana za izgradnju športskog aerodroma.

Ciljevi i projekcije razvoja HP-a i HT-a su različiti za svaku od dviju osnovnih djelatnosti obzirom da je izvršeno odvajanje pošte od telekomunikacija.

Pošta će i dalje ostati javno državno poduzeće nužno za društvenu zajednicu, ali s niskom profitabilnošću. Stoga ciljevi i projekcije razvoja obuhvaćaju osuvremenjivanje opreme bez većih drugih izgradnji i prostornog širenja.

Telekomunikacije kao suvremenu, tehnološki visokorazvijenu i profitabilnu djelatnost očekuje proširenje asortimana usluga, te dogradnja i prostorno širenje i drugi dio privatizacije.

Sustav veza je infrastrukturni sustav koji se vrlo brzo razvija i njegovo značenje znatno raste, pa je razumljiv interes Županije za uspostavom kvalitetne, brze, sigurne i suvremene telekomunikacijske mreže koja će efikasno povezati područje Županije s ostalim dijelovima Hrvatske i drugim državama, ali i prostore Županije međusobno.

Od posebnog je značenja dobra uspostava **telekomunikacijskih sustava** u pograničnom području i ruralnom prostoru zbog sigurnosnih razloga i podizanja kvalitete života stanovništva.

Telekomunikacijski promet ima relativno male i prihvatljive potrebe za prostorom, a pogotovo kad se koriste podzemne mreže i bežične komunikacije, pa ne narušava prostor u značajnijoj mjeri, a i u relativno kratkom vremenu okoliš se sanira.

Činjenica je da su prostorni zahtjevi telekomunikacijske mreže prvenstveno vezani uz mrežu cesta i željezničkih pruga i to najvećim dijelom za urbane prostore tako da ih u prostornom planu Županije nije nužno posebno izdvajati i naglašavati osim najznačajnijih.

Razvoj TV i radio difuzije ne postavlja posebne prostorne zahtjeve, tako da se dopuna postojeće mreže radi pokrivanja područja zasjenjenja (sa slabim signalom ili bez signala) može provoditi bez posebnih prostornih ograničenja.

b) Vodnogospodarski sustav

Vodnogospodarska djelatnost i uspostava kvalitetnog, funkcionalnog i efikasnog vodnogospodarskog sustava može se smatrati strateški najznačajnijim prioritetom u Virovitičko-podravskoj županiji, ne samo zato što direktno i indirektno utječe na opstanak i razvoj živog svijeta, već svojim karakteristikama bitno utječe na sve druge elemente korištenja prostora i gospodarenja prostorom.

Polazeći od činjenice da je sadašnje stanje opskrbljenosti izuzetno loše, glavni cilj dugoročnog razvitka vodoopskrbe je osiguranje dovoljne količine kvalitetne vode za stanovništvo i gospodarstvo.

Budući da je voda ujedno i limitirajući faktor razvitka, cilj kojem treba težiti je omogućavanje ravnomjernog razvitka svih dijelova Virovitičko-podravske županije izgradnjom vodoopskrbnih sustava javnih vodovoda.

Razvitak vodoopskrbe Županije odvijao bi se u etapama. Prvenstveni je zadatak utvrđivanje svih raspoloživih vodnih resursa kako bi se mogli načiniti odgovarajući programi zaštite i racionalnog korištenja.

Na području Županije izrađenom projektom i drugom dokumentacijom teži se razvitku jedinstvenog vodoopskrbnog sustava u okviru kojeg bi se razvijali manji podsustavi.

Korištenje voda

Osiguranje dovoljnih količina zdrave pitke vode jedan je od osnovnih uvjeta opstanka, ali i razvoja ljudskog društva, te je radi toga glavni cilj dugoročnog programa vodoopskrbe na razini Republike Hrvatske osiguranje dovoljnih količina kvalitetne vode za stanovništvo i gospodarstvo.

Strateški je interes Države zaštita rezervi podzemne vode u dravskoj nizini.

Istovjetan je i interes Virovitičko-podravske županije te je radi toga nužno i potrebno zaštititi prostor i njime promišljeno gospodariti, kako bi se osigurale sve potrebne pretpostavke da se područje Županije (i šire) može dugoročno snabdijevati kvalitetnom vodom iz vlastitih izvora.

Na području Županije u sklopu vodnogospodarskog sustava nužno je razmatrati i prostore za **eksploataciju šljunka**, jer današnje i buduće potrebe u graditeljstvu, a u posljednje vrijeme naročito u cestogradnji, ističu u prioritetni plan potrebu za osiguranjem dovoljnih izvora ove mineralne sirovine.

U tom smislu povoljne su mogućnosti iskorištenja aluvijalnog područja uz rijeku Dravu, ali na ograničenim i kontroliranim lokacijama za koje je prethodno nužno obaviti odgovarajuće istražne radove i izraditi studije utjecaja na površinske i podzemne vode i okoliš, te uskladiti rješenja koja će osiguravati i održavati odgovarajući vodni režim. Ovim se Planom naglašava potreba zaštite i očuvanja prirodnih dijelova Drave.

Za područje Virovitičko-podravske županije bilo bi svrhovito izučiti u kojoj mjeri postoje potencijalne mogućnosti za značajniji razvoj **ribnjačarstva**.

Za sada ta gospodarska djelatnost nije značajnije zastupljena na ovom području, već postoje samo parcijalni pokušaji uzgoja u manjim ribnjacima, dok je sportski ribolov i djelomice ribolovni turizam tradicionalno zastupljen, ali bez konkretnih programa budućeg razvitka.

Iskorištavanje **posebnih vodnih resursa** (mineralno-termalne vode i vode geotermičkog porijekla) obrađeno je u poglavljima o turizmu i energetsom sustavu.

Uređenje režima voda

Zaštita od štetnog djelovanja voda spada u važne aktivnosti na području Županije i u izgradnju i uređenje objekata zaštitnog sustava nužno je permanentno ulagati.

Vode s područja Županije pretežito gravitiraju u sliv Drave i Dunava, a samo manjim dijelom u južnom području Županije preko Ilove i Pakre u Savski sliv.

I u jednom i u drugom slivu prisutne su pojave poplava i bujično-erozijskih djelovanja.

Zaštita voda

Razmatrajući prethodne strateške ciljeve vodnogospodarskog sustava Županije u domeni vodoopskrbe, nesumnjivo je da rješavanje vodoopskrbe mora biti u uskoj svezi sa zaštitom voda, a to uvjetuje uspostavu sustava **odvodnje otpadnih i oborinskih voda**. To vrijedi i za brežuljkaste, a posebno nizinske dijelove prostora Županije, naročito na područjima bogatim podzemnim vodama, jer je imperativno tu vodu očuvati i zaštititi od zagađivanja.

Zbog dispozicije vodonosnika i izvorišta pitke vode, te blizine gusto naseljenih i razvijenih urbanih prostora opravdana su promišljanja da bi bilo svrhovito istovremeno s izgradnjom vodovodne mreže rješavati i problematiku odvodnje otpadnih voda, ali u praksi se ovo rijetko postiže.

Stanje izgrađenosti sustava za odvodnju sanitarnih otpadnih i oborinskih voda na prostoru Županije više je nego nezadovoljavajuće. S gledišta zaštite voda, izgradnja odvodnih sustava ima veliko značenje počevši od zaštite podzemnih voda i kontroliranog sakupljanja pojedinačnih izvora zagađenja s dovođenjem na lokaciju središnjeg uređaja za čišćenje zagađenih voda do objedinjavanja zagađenih voda i njihovog direktnog ispuštanja u vodotoke ako potrebni uređaji nisu izgrađeni.

Budući da je Županija izradila plan cjelovite vodoopskrbe svog područja, potrebno je strateški osmisлити i koncept kanalizacije i odvodnje otpadnih voda.

Stoga je cilj razvitka ove infrastrukture izgradnja odvodnih sustava u svim naseljima te izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda.

Budući da je nerealno očekivati istovremenu realizaciju svih sustava, u prvoj etapi odvodnim sustavima trebaju se pokriti općinski centri i naselja sa značajnijom industrijom.

Radi racionalnijeg rada i održavanja sustava i uređaja za pročišćavanje treba potrebno je, gdje je to moguće, izvršiti povezivanje odvodnih sustava u zajedničke sustave.

Krajnji cilj svega navedenog je zaštita čovjeka i njegova okoliša, a osobito voda.

Kad se govori o zaštiti voda od zagađenja u Županiji, a posebno zaštititi resursa podzemne pitke vode, tada treba naglasiti da je najveći dio kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta upravo iznad potencijalnih ležišta podzemne pitke vode u dravskoj nizini. To dodatno komplicira i potencira problematiku zaštite, jer suvremena poljoprivredna proizvodnja upotrebljava različita sredstva koja negativno utječu na kvalitetu vode

U pogledu **zaštite vodotoka od zagađivanja** sve aktivnosti i mjere nužno je usmjeriti k osnovnim ciljevima, a to su: očuvanje čistih voda, zaustavljanje trenda pogoršavanja kvalitete voda i stalno poboljšanje kvalitete degradiranih voda.

Uredbama o klasifikaciji i kategorizaciji definirano je kakvi bi vodotoci trebali biti obzirom na svoj značaj i uporabu. Stanje kvalitete voda rijeka Drave, kao najvažnijeg recipijenta na području Županije zahtijeva neodložnu provedbu odnosno intenziviranje provedbe mjera zaštite.

Izgradnja kanalizacije i uređaja za pročišćavanje otpadnih voda prije upuštanja u recipijent za urbana područja i gospodarstvo imperativ je današnjice, a raštrkana ruralna područja i individualna seoska i poljoprivredna domaćinstva moraju provesti maksimalno skupljanje otpadnih voda u spremnicima, gdje se treba izvršiti mineralizacija i tek nakon toga distribucija na poljoprivredne površine.

U strateške, ali i hitne zadaće treba uvrstiti i djelotvorno ustrojstvo, odnosno unapređenje sustava stalnog praćenja kvalitete voda i kontrole zagađivanja, uključivo i kontrolu ispiranja zagađenja s prometnica i drugih objekata i prostora na kojima postoje realne i potencijalne opasnosti od ugrožavanja kvalitete voda.

c) Energetski sustav

Ciljevi i projekcije razvitka elektroenergetske mreže vezani su uz osiguranje potrebne količine električne energije na svim razinama potrošnje, te sigurnu i kontinuiranu opskrbu.

Republika Hrvatska nema dovoljno elektroenergetskih izvora za svoje potrebe i stoga prijenosna mreža mora dobro povezivati domaće elektroenergetske izvore i potrošače, te mora biti povezana s okolnim državama radi uvoza.

Ovakva koncepcija razvoja odrazit će se i na izgradnju prijenosne mreže u Virovitičko-podravskoj županiji izgradnjom jednog 400 kV dalekovoda koji će bolje međusobno povezati sjeveroistok i sjeverozapad Hrvatske, a time poboljšati i mogućnosti uvoza električne energije iz BiH, Srbije, Mađarske, Slovenije i šire. Izgradnja HE Virje i njeno povezivanje 110 kV dalekovodima sa 110/35/0,4 kV trafostanicama u Virju i Virovitici, te povezivanje 110/35/0,4 kV TS Virovitice s Mađarskom dodatno će poboljšati elektroenergetske kapacitete što ima izravnog utjecaja na mogućnost povećanja potrošnje ove Županije i sigurnost u opskrbi.

Ciljevi razvitka plinoopskrbnog sustava Županije zacrtani su Strategijom i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske.

Strateški interes Županije je primjenjivati takve energente koji će biti ekonomski, ali i ekološki najprihvatljiviji za njezino gusto naseljeno, ali prirodnim datostima bogato i vrijedno područje. U tom pogledu **opskrba plinom** ima prioritetno značenje.

Strategija uvažava slijedeće ciljeve i smjernice energetskog razvitka:

- zadržavati sve postojeće lokacije eksploatacijskih polja nafte i plina s pripadajućim naftovodima i plinovodima,
- osigurati uvjete za širenje plinske mreže u Republici Hrvatskoj,
- primjenjivati najrelevantnije kriterije zaštite okoliša kod gradnje energetskih i prijenosnih sustava.

Prioritetan zadatak Županije je nastavak aktivnosti na širenju distribucijskog plinoopskrbnog sustava i postizanje pune plinifikacije.

Rezultati istraživanja ukazuju da u budućnosti treba dio razvoja ovog prostora bazirati na osnovu dobivanja relativno jeftine geotermalne energije. Mogući pravci razvijanja su, osim već planirane izgradnje postrojenja za dobivanje električne energije na bazi geotermalne energije, razvoj turističko-rekreativnog gospodarstva, zatim u poljoprivredi i zagrijavanje gospodarskih, odnosno stambenih objekata.

U tu svrhu neophodno je nastaviti niz istraživanja za definiranje vodonosnika geotermalne vode u prostoru dodatnim geofizičkim mjerenjima, detaljnijom namjenskom interpolacijom satelitskih i aviosnimaka, te geokemijskim istraživanjima vode bušotina, koje nisu kompletirane.

d) Zbrinjavanje otpada

Prema zakonskim obvezama općine i gradovi dužni su se pobrinuti za komunalni, a županije za neopasni tehnološki otpad, uvažavajući prostorne uvjete u Županiji.

Pristup rješavanju problema otpada načelno može biti slijedeći:

- **da gradovi i općine osiguravaju (zajednički ili samostalno) provođenje mjera zbrinjavanja komunalnog otpada, a Županija provođenje mjera zbrinjavanja tehnološkog neopasnog otpada**
- **da, uvažavajući načela racionalnog i dobrog gospodarenja prostorom, gradovi i općine utvrde zajednički program (strategiju) zbrinjavanja otpada (komunalnog i neopasnog tehnološkog).**

Bez obzira na odabrani pristup rješavanju zbrinjavanja otpada, **nužno je shvatiti da otpad mora proći određeni predtretman prije završnog zbrinjavanja.**

Na području Županije potrebno je uspostaviti sustav gospodarenja otpadom. Dugoročno zbrinjavanje otpada zahtijeva definiranje lokacije. Ukoliko se prihvati sanitarno odlagalište kao način zbrinjavanja otpada treba prema pozitivnim zakonskim odredbama izvršiti uređenje postojećih kontroliranih odlagališta i zbrinjavanje komunalnog otpada riješiti na lokalnim razinama, tako da će se lokacije odlagališta utvrditi prostornim planovima gradova i općina, uz preporuku da više općina zajednički riješi zbrinjavanje komunalnog otpada i uspostavi zajedničko odlagalište pri čemu treba voditi računa o mjerama zaštite okoliša na izabranom području.

Lokacije za skladištenje, odlaganje i obrađivanje otpada utvrđuju se dokumentima prostornog uređenja.

Pri utvrđivanju lokacija odlagališta treba uzeti u obzir slijedeće:

- količine i vrste otpada
- način odlaganja-skladištenja otpada
- geološke, hidrološke, topografske, seizmološke i pedološke značajke tla
- klimatske značajke područja
- odlagalište otpada značajan je izvor onečišćenja prirode i okoliša, zato je važno utvrditi prirodne karakteristike potencijalnih lokacija.

Pri odabiru lokacija treba izuzeti slijedeća područja:

- zaštićene dijelove prirode na području županije
- slivna područja postojećih i budućih akumulacija
- zaštitna područja vodocrpilišta i izvorišta vode
- zemljišta prve kategorije, visoko vrijedno poljoprivredno zemljište
- šumski prostor, bez obzira na namjenu šuma

- poplavno područje

Osnovni preduvjet za utvrđivanje povoljne lokacije za izgradnju odlagališta otpada je poznavanje prirodnih značajki terena. Samo dobro istražen teren omogućuje ispravan izbor lokacije koja će zadovoljiti zakonom propisane uvjete i najmanje ugroziti ekosustav. Pri analiziranju potencijalnih područja **potrebno je istražiti slijedeće:**

- hidrološke značajke-poplavne površine, površinske vode podzemne vode
- morfološke karakteristike-depresije, vrtače, ulegnuća
- geološke karakteristike-rasjedne zone
- seizmološke karakteristike-mogućnost događanja potresa
- geomehaničke karakteristike-nestabilna područja, slijeganje, klizanje tla, odroni
- pedološke karakteristike-vrsta i propusnost tla
- klimatske uvjete
- hidrološke odnose

Odabrana lokacija treba biti:

- udaljena od naselja najmanje 400 metara
- u blizini infrastrukture radi mogućnosti opremanja lokacije istom
- na zemljištu po mogućnosti u vlasništvu države ili županije
- na optimalnoj udaljenosti od mjesta nastanka otpada kako bi troškovi prijevoza bili minimalni

Izbor lokacije i tehnologije za trajno odlaganje otpada treba biti u funkciji zaštite i racionalnog korištenja prostora.

Lokacije za skladištenje, odlaganje i obrađivanje otpada uređuju se dokumentima prostornog uređenja.

Odlagalište mora imati priključak na javnu cestu, uređen sustav obodnih kanala za prihvatanje oborinskih voda, sustav drenažnih i odvodnih cijevi za prihvatanje procjednih voda, opažачke bušotine za kontrolu sastava i kakvoće podzemnih voda, sustav za sakupljanje odlagališnih plinova.

Odlagalište mora biti ograđeno sa uređenim protupožarnim pojasom i okolnim zelenim pojasom. Na odlagalištu se moraju poduzimati mjere za sprečavanje širenja mirisa, prašine, aerosola, buke, nastajanje požara, raznošenje otpada vjetrom.

Odloženi otpad se ravna, zbija i prekriva slojem inertnog materijala za koji je na lokaciji odlagališta potrebno osigurati prostor. Prekrivanje se vrši kao dnevno, etažno i završno.

U Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske **predviđa se za područje Virovitičko-podravске županije osigurati jedno mjesto za skladištenje otpada i 5 prikupljališta posebnog i opasnog otpada** pa se u prostoru Županije mora predvidjeti osiguranje prostora i za te namjene.

U cilju rješavanja problematike zbrinjavanja otpada na području Županije bilo bi svrhovito:

- Što prije usvojiti opredjeljenje o temeljnom principu rješavanja problematike zbrinjavanja komunalnog i neopasnog tehnološkog otpada, na temelju kojeg će se detaljno razrađivati koncept i njegova buduća etapna realizacija, jer pojedine lokalne sredine rješavaju vlastite probleme ne uvažavajući dugoročne principe zaštite okoliša i suvremenog gospodarenja otpadom;

- Nužno je koristiti prijelazna rješenja, budući da će od trenutka donošenja opredjeljenja pa do prvih faza oživotvorenja budućeg koncepta proći izvjesno vrijeme;

U tom cilju predlaže se općinama koje su krenule u sređivanje stanja na svom području, to stanje i nadalje poboljšavati, ali treba naglasiti, da prostori koje uređuju sada ne zadovoljavaju kriterije da budu sanitarne deponije. To mogu biti svojevrsna prikupljališta otpada u prijelaznom razdoblju.

Ako prevlada opredjeljenje o zbrinjavanju komunalnog otpada u vlastitoj sredini, tada će te sredine morati osigurati sve zakonom propisane mjere, kako bi njihove lokacije mogle dobiti potreban legalitet.

Ukoliko prevlada opredjeljenje o zajedničkom, strateškom, suvremenom i sveobuhvatnom pristupu zbrinjavanja otpada koje podrazumijeva cjelovit predtretman i završnu obradu ostatka otpada, tada ovo prijelazno rješenje s pojedinim lokalnim odlagalištima može iskoristiti i za svojevrsnu mrežu prikupljališta, sortirališta, odnosno povremenih skladišta pojedinih vrsta komunalnog i neopasnog otpada i sekundarnih sirovina.

2.2.4. Zaštita krajobraznih vrijednosti

Prostor Virovitičko-podravске županije ističe se raznolikošću i bogatstvom svojih prirodnih, ruralnih i antropogenih (posebice kulturno-povijesnih) krajolika.

Osobito vrijedne resurse na području Županije predstavljaju: poljoprivredne i šumske površine; postojeća i potencijalna nalazišta mineralnih sirovina, nafte i plina; vode i vodene površine te prirodna i graditeljska baština.

Osnovni cilj očuvanja atraktivnih i vrijednih dijelova prirodne i graditeljske baštine, te ruralne i krajobrazne strukture Županije je da se njezinom zaštitom očuva identitet Županije, ali da ista, kao resurs, postane osnova za gospodarski razvitak (posebice u turizmu).

Krajobrazna raznolikost se danas u svijetu sve više uzima kao bogatstvo i vrijednost neke zemlje ili regije, a Virovitičko-podravska županija to bogatstvo ima. Stoga svaki daljnji razvoj u prostoru Županije mora svakako uvažavati osjećaj za zavičajni identitet i raznolikost kao važan element održivog razvoja, koji u praksi napušta ekstremne antropocentrične postupke i načine planiranja, kako slijedi:

- Zaštita i racionalno gospodarenje poljoprivrednim zemljištem, šumama i vodama kao temeljnim resursima na području Županije,
- Očuvanje prirodnih krajolika i zaštita biotičkog potencijala, naročito onog koji je osobenost područja, te sanacija krajolika tamo gdje je oštećen,
- Zaštita i očuvanje prirodne i graditeljske baštine i njeno optimalno uključivanje u razvojne programe,
- Zaustavljanje tendencije nepotrebnog smanjivanja plodnog tla za nepoljoprivredne namjene,
- Onemogućavanje neplanskog, nekontroliranog i neracionalnog korištenja prostora, praćenje stanja okoliša i smanjivanje devastacije prostora,

- Afirmacija prirodnih vrijednosti podravskog i brdsko-planinskog prostora u širim okvirima od Županijskih,
- Uravnoteženo korištenje nalazišta mineralnih sirovina na način kojim bi se uskladili zahtjevi vezani uz gospodarske interese i zaštitu okoliša te prirodne i graditeljske baštine.
- Očuvanje voda koje su još čiste,
- Saniranje i uklanjanje zagađivanja kojima su ugrožena izvorišta voda,
- Očuvanje kvalitete voda tamo gdje ona ne zadovoljava propisane kriterije,
- Zaustavljanje pogoršavanja kvalitete podzemnih i površinskih voda tamo gdje je ona narušena,
- Ostvarivanje skladnog razvitka koji neće dovesti do pogoršanja kvalitete voda,
- Stvaranje sustava gospodarenja otpadom u kojem će Županija imati aktivnu ulogu osobito u nadzoru toka otpada,
- Zbrinjavanje otpada koji se producira na prostoru Županije na odgovarajući način za svaku vrstu otpada,
- Formiranje što manjeg broja deponija komunalnog otpada, pri čemu treba težiti ka jedinstvenoj deponiji na razini Županije.

Pojam krajolik ili krajobraz u prostorno-planskom kontekstu označava cjelovitu prostornu, biofizičku i antropogenu strukturu, u rasponu od potpuno prirodne do pretežito ili gotovo potpuno antropogene. Županijskim prostornim planom nije moguće detaljno strukturalno definirati različite oblike krajolika. **Stoga je jedan od ciljeva prostornih planova uređenja općina/gradova da definiraju krajolik predmetnog područja prema njegovim značajkama (prirodni, kultivirani, izgrađeni krajolik).**

U cilju što kvalitetnije zaštite i očuvanja krajobraznih vrijednosti potrebno je uspostaviti krajobraznu osnovu Županije u kojoj bi se objedinili odgovarajući podaci o prirodnim, agroekološkim, rekreacijskim, kulturno-povijesnim i drugim vrijednostima i obilježjima prostora, te se isti trajno dopunjavali sukladno novim stručnim spoznajama.

Detaljna inventarizacija mora biti jedan od ciljeva prilikom izrade prostornih planova uređenja gradova/općina.

S obzirom na unutarnju strukturu područja manje prostorne cjeline mogu se raščlaniti i podijeliti na predjele zajedničkih specifičnih obilježja, što je zadatak prostornih planova područja posebnih obilježja i prostornih planova uređenja općina/gradova.

Opći ciljevi očuvanja prostornog identiteta

Povoljne prirodne značajke i relativno niži stupanj industrijalizacije sačuvali su dio nenaseljenog prostora od većih oštećenja. Sveukupno gledano, prirodna obilježja na području Županije očuvana su djelomično, ali su pojedini predjeli još uvijek visokog stupnja prirodnosti.

Zadržavanje ekoloških značajki šumama obraslih obronaka Bilogore i Papuka te ostataka šuma dravske nizine koje trebaju ostati bioekološka uporišta prostora, je cilj očuvanja prostornog identiteta područja Županije.

S gledišta očuvanja prostornog identiteta opći cilj se može definirati kao nastojanje da se zadrži i unaprijedi fizička cjelovitost područja Županije. U postupku planiranja moraju se osim

prirodnih značajki početi uvažavati i strukturne značajke prostora Županije. To znači da je potrebno poštivati i vrednovati unutrašnju raščlanjenost, raznolikost i komplementarnost županijskog prostora i nastojati očuvati krajobraznu fizionomiju i identitet područja kako slijedi:

- Očuvanje prirodno oblikovanih, ne suviše tehnički izvedenih regulacija vodotoka s ciljem uspostavljanja više očuvanih vodenih ekosistema. To se odnosi kako na regulacije u naseljima, tako i u slobodnom prostoru, a osobito na prostor duž toka Drave i starih rukavaca u njenom zaobalju,
- Očuvanje prostora uz Dravu koja je još uvijek na prostoru Županije zadržala svoje prirodno blisko obilježje. Iako se regulira već stotinjak godina ipak još uvijek postoje prirodne šume, šibljac i šašici što taj prostor svrstava u rijetkosti ne samo u Hrvatskoj već je rijetkost i za europske rijeke,
- Sustavna analiza i kartiranje elemenata krajobraza te njihovo valoriziranje,
- Očuvanje povijesnih matrica gradskih i seoskih naselja,

Svi postavljeni ciljevi mogu se svesti na zajednički planerski cilj: izazvati što manje promjena u svim elementima krajobraza koje bi u prostoru mogao donijeti budući razvitak.

U najvećoj mogućoj mjeri treba očuvati funkcionalnu i ukupnu ekološku cjelovitost i različitost područja Županije, a razvoj planirati po načelu pretežitosti i predodređenosti prostora za određene djelatnosti primjerene temeljnim značajkama prostora. Stoga je potrebno nastojati da se pod teretom težnje za ubrzanim razvojem ne izgube temeljne osobitosti prostornih struktura po kojima je Županija prepoznatljiva, te primjenjivati posebne (a ne univerzalne) modele razvoja koji će veće težište dati na značajke područja, a manje na glavne razvojne sustave.

Za Virovitičko-podravsku županiju mogu se definirati slijedeći *osnovni problemi* s obzirom na namjenu i korištenje zemljišta, a iz kojih proizlaze i pojedinačni ciljevi na očuvanju prostornog identiteta:

Vode

Regulacije vodotoka uzrokuju nestanak tipičnih i doživljajno bogatih fluvijalnih lokaliteta, gubitak potočnih šumaraka, nizinskih riječnih šuma, a time i ornitoloških rezervata na mikrolokacijama.

Stoga je neophodno izvršiti sveobuhvatnu i višenamjensku valorizaciju svih prostora uz vodotoke prije značajnih vodoprivrednih zahvata. Takvim zahvatima obvezno moraju prethoditi studije ukupne gospodarske opravdanosti, kao i studije utjecaja na okoliš s predviđenim mjerama ublažavanja negativnih posljedica, jer i manji regulacijski zahvati mogu degradirati slikovit ili značajan krajolik.

Pri Projektu: Planovi razvitka vodoopskrbe u prostoru Virovitičko-podravske županije izrađena je FAZA – STUDIJA RAZVITKA broj 1513/95 šifra: 817 po “HIDROPROJEKT-ING”, Zagreb

Za područje Virovitičko-podravske županije (a i širi prostor) od prioritnog je značenja zadržavanje prirodnog stanja na prostoru starog korita rijeke Drave (područje s

autohtonom močvarnom vegetacijom i staništem močvarnih životinja, osobito ptica) i očuvanje svih vodotoka - rijeka i potoka. Cilj je očuvati ne samo vodotok već i širi prostor uz njega što uključuje vegetacijski pojas i prirodnu inundaciju odnosno dolinu ili kanjon kroz koji vodotok protječe.

Šume

Kvalitetne šume većim su dijelom iskrčene, a stupanj očuvanosti autohtonih šuma izrazito je nizak. Na području zaštite šuma potrebno je djelovati na očuvanju autohtonih šuma u reprezentativnim ekološkim sustavima (rezervati šumske vegetacije).

Cilj zaštite šuma kao nositelja identiteta područja je da se šume, kao sastavna i nezaobilazna slika krajolika, u najvećoj mogućoj mjeri očuvaju na području cijele Županije Posebno se naglašava cilj da se kroz prostorne planove uređenja gradova/općina nastoji u najvećoj mogućoj mjeri sačuvati šumske površine, šumarke i živice koji se sporadično prepleću s površinama druge namjene. Upravo je ta različitost, raznolikost i živopisnost nositelj identiteta krajolika.

Poljoprivredno zemljište

Vizualna zanimljivost, raznolikost, ali i skladnost prostora umanjuje se kako prekomjernom parcelacijom zemljišta i usitnjavanjem posjeda, tako i suvremenom i intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom koja podrazumijeva velike meliorirane poljoprivredne površine s monokulturama i nestanak šumaraka i živica u agromeliorativnim zahvatima.

Visoka doživljajna vrijednost i bogatstvo prostora mora se sačuvati njegovanjem značajki tradicionalne obrade tla (nizinski dio, brežni dio, uzorci usklađeni s reljefnim značajkama prostora), zadržavanjem izmjeničnih kultura (njive, travnjaci, voćnjaci, vinogradi, šume), zadržavanjem livada i pašnjaka.

Oblikovanje i izgradnja naselja

U *nizinskom* dijelu Županije naselja su se nesmetano gradila i širila. Većina naselja nizinskog dijela, a posebice ona koja se protežu uz glavne prometnice, međusobno su se potpuno spojila i razvila u neprekinuti lanac građevinskog područja.

Izdužena izgradnja uz postojeće ceste i spajanje građevnih prostora ostavlja vrlo male prostorne prekide i slobodne koridore unutar izgrađene strukture, što predstavlja ne samo fizičku prepreku, već i vizualnu smetnju u smislu neprekinutog slijeda urbanog tkiva.

Iz tog je razloga prilikom izrade nove prostorno-planske dokumentacije potrebno voditi računa da se građevinska područja ne šire uz prometnice, te da se postojeća građevinska područja primjereno preoblikuju i da se prvenstveno racionalno iskoristi neizgrađen građevinski rezervat.

Zbog reljefnih prepreka u prostoru, a ponegdje i velikih visinskih razlika, naselja *brežuljkastog* dijela Županije razvila su se na obroncima gorja, uzvisinama i grebenima ili u dolinama, a u prostoru su razmještena raštrkano.

Upravo ta manja naselja, sela i brojni zaselci koja se isprepleću i stapaju s prirodnom pozadinom i uklapaju u krajolik, zajedno s načinom življenja i korištenja zemljišta, čine sliku tipičnog *ruralnog krajolika* naše Županije, a u širem prostoru predstavljaju poseban i prepoznatljiv identitet pitomog krajolika.

Specifičan ruralni krajolik izmijenjen je pretjeranim usitnjavanjem posjeda u voćarsko-vinogradarskim predjelima, nekontroliranom (i bespravnom) gradnjom stambenih, a posebice vikend objekata, te su ruralna područja izgubila svoje izvorne vrijednosti. Fizionomiju ruralnog krajolika narušava neprikladna gradnja objekata koji nisu prilagođeni prirodnim osobitostima prostora i grade se na vizualno vrijednim i eksponiranim lokacijama, te na kontaktu s šumom i vodotocima.

Županijski ruralni prostor je po svojoj vrijednosti od državnog (nacionalnog) značenja, te je cilj da se spriječi njegova degradacija i da se planovima nižeg reda propišu uvjeti gradnje s obzirom na konkretnu lokaciju i šire okruženje.

U ruralnom području Županije gotovo potpuno je nestao tradicijski način života, pa tako i tradicionalno graditeljstvo. Ne gradi se po uzoru na vlastitu tradiciju, već se uzori traže u gradskim ili inozemnim arhitektonskim i oblikovnim primjerima.

Oblikovanje naselja i građevina (lokacijom i arhitekturom) nužno je usklađivati s vrijednim tradicijama poznatim u graditeljstvu našeg prostora. Stoga je potrebno poticati razvoj tradicionalne arhitekture i ekološki održivih građevinskih tehnologija, te primjenu autohtonog tradicionalnog korištenja prostora i arhitektonskog oblikovanja.

Prepoznatljivost prostornog indentiteta Županije treba njegovati odmjerenim intervencijama u prostoru koje ne odudaraju od prirodnih i ambijentalnih obilježja u kojima nastaju. Potrebno je spriječiti zapuštanje i napuštanje naslijeđenog građevinskog fonda (kulturno-povijesno nasljeđe, ambijentalne vrijednosti životnog prostora), jer to utječe na vizualnu degradaciju *urbanog prostora*. Potrebno je stimulirati obnavljanje postojećih i etnološki vrijednih objekata graditeljske baštine, a naročito voditi brigu o očuvanju povijesnih jezgri gradova, ali i atraktivnog okoliša.

Zaštićena i oplemenjena graditeljska baština sastavni je dio kulturnog nasljeđa i nerazdvojivi dio čovjekovog okoliša, te treba spriječiti njeno propadanje. Urbana gradska naselja trebaju njegovati svoju fizionomiju uz istovremeno poboljšavanje ekoloških i socijalnih aspekata kvalitete življenja. Potrebno je stimulirati ozelenjavanje gradskih i rubnih gradskih naselja.

Infrastruktura

Posebno osjetljivo pitanje je vođenje i izgradnja infrastrukturnih koridora u prostoru. S obzirom na iskustva razvijenih zemalja činjenica je da je danas važnije nego ikad zaštititi prostor od mogućeg obezvređivanja neracionalnim i neusuglašenim iskorištavanjem za potrebe

različitih infrastrukturnih koridora (ceste, željeznica, dalekovodi, magistralni vodovod i plinovod, naftovod, telekomunikacijske veze).

S obzirom na zahtjevne potrebe suvremenog razvitka potrebno je poticati i razvijati integralni pristup planiranju, razvoju, održavanju i upravljanju infrastrukturom i infrastrukturnim objektima, te nastojati da se koridori objedinjuju, uz prethodno sveobuhvatno vrednovanje međuodnosa u prostoru.

Nužno je uvažavati spoznaje da često nije optimalna ona gradnja infrastrukture koja ima najniže direktne troškove građenja, već da indirektni troškovi i moguće indirektno štete često višestruko nadmašuju troškove neracionalne gradnje.

Površinska eksploatacija

Površinski kopovi (kamenolomi, glinokopi, šljunčare) nastali uslijed iskorištavanja mineralnih sirovina predstavljaju vizualne "rane" u prostoru. Lokacije takvih zahvata i njihovo okruženje značajno se devastira, pa je **nužno napuštene lokacije sanirati, a izgled krajolika nastojati vratiti u prvobitno stanje** (biološka rekultivacija) **ili izvršiti prenamjenu prostora.**

Svi razvojni programi koji značajnije zauzimaju prostor i utječu na okoliš moraju uz sve ostale troškove sadržavati i troškove sanacije i zaštite okoliša.

Odlagališta otpada

Nedozvoljenim odlaganjem otpada, posebice uz vodotoke, šume i naselja, prostor se degradira i vizualno. Neželjeno postojeće stanje poistovjećuje se s negativnim i čini prostor manje vrijednim, privlačnim i atraktivnim.

Problem zbrinjavanja otpada potrebno je sustavno riješiti na županijskoj razini, a do tada se nezadovoljavajuće stanje mora poboljšavati kontrolom i mjerama u lokalnoj sredini. Divlje deponije potrebno je sanirati, a oko kontroliranih odlagališta zasaditi dovoljno širok pojas grmlja i visoke vegetacije.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske utvrđeno je da su raznovrsnost i relativno visoki stupanj očuvanosti prirodnosti prostora Hrvatske najznačajniji komparativni resursi razvitka koji se moraju takvima vrednovati i pod svaku cijenu očuvati, kao prestižnu vrijednost i u europskim razmjerima, te da prostorno planiranje mora poći od ekoloških karakteristika nosivosti, kapaciteta i održivosti prostora, granica njegove ugroženosti i potencijalne strukture ekoloških rizika.

2.2.5. Zaštita prirodnih vrijednosti i posebnosti kulturno-povijesnih cjelina

Posebnim vrijednostima hrvatskog prostora smatraju se i strogu zaštitu posebno vrijednih resursa imaju:

- rezerve pitke vode,**

- prirodne šume (biljne i životinjske zajednice šuma),
- zaštićena područja prirode,
- spomenici graditeljske baštine,
- nezagađena tla,
- termalni izvori i
- očuvan prirodni i kultivirani krajobraz.

Imajući u vidu sve navedeno, Prostornim planom Županije se na principima održivog razvitka utvrđuju uvjeti za racionalno korištenje i zaštitu prostora i okoliša.

Na području Virovitičko-podravske županije zastupljeni su svi nabrojani resursi, ali se razlikuju prema važnosti, kvaliteti, količini i prostornom obuhvatu. Značenje posebno vrijednih resursa na razini Županije imaju pitka voda, autohtone šume, kvalitetna tla i očuvani prirodni predjeli.

Posebni cilj prostornog razvoja Županije može se definirati kao novi pristup iskorištavanju resursa napuštanjem pretežito kvantitativnih i kratkoročnih modela razvoja. Prilikom predviđanja budućih razvojnih potreba mora se uvažavati ne samo ljudski potencijal, već i posebnosti prostora (vrijedni resursi), te s obzirom na iste odrediti stupanj i oblike iskorištenja prostora Županije. Težište je stavljeno na prijelaz prema kvalitativnom razvoju, s osloncem na prirodna i kulturna dobra, raznolikost i osobitosti prostora. Jedan od glavnih razloga za postizanje tog cilja je činjenica da prostor Virovitičko-podravske županije ima djelomično očuvana prirodna obilježja, odnosno da je očuvanih prirodnih predjela sve manje.

To znači da je *cjelokupni prostor* Županije potrebno vrednovati i selektivno koristiti sukladno njegovim osnovnim značajkama koje ukazuju na najbolju moguću namjenu, bila ona razvojna ili zaštitna. Povećanjem kvalitete prostora Županije i ravnomjernim korištenjem resursa može se postići viši stupanj razvijenosti, te ostvariti napredak i viša kvaliteta života stanovništva.

Također je potrebno postaviti i dosljedno zastupati jasan stav o neprihvaćanju nečistih i zastarjelih tehnologija i rješenja koja bi mijenjala kvalitativna obilježja prostora i okoliša (ugrozila vode i šume, zagadila tla, tolerirala bespravnu izgradnju i sl.).

S gledišta zaštite osobito vrijednih resursa Županije i naglaskom na sveobuhvatnom i održivom prostornom razvoju mogu se iznijeti slijedeći opći ciljevi:

- Prostorni razvoj Virovitičko-podravske županije mora težiti ostvarivanju civilizacijskih pretpostavki kvalitetnog života, poštivajući karakteristike danog prostora. Njegovim učinkovitim očuvanjem može se postići ujednačena razina kakvoće života.
- Nužno je razvijati svijest o potrebi racionalnog gospodarenja prostorom (resursima), kako bi učinci njegovog korištenja bili trajni, a ne kratkoročni.
- Razvoj u prostoru mora biti kompatibilan njegovim prirodnim karakteristikama i mora ih unapređivati. Održivi razvoj podrazumijeva selektivan pristup, poštivanje osobitosti i procjene dopustivosti zahvata.
- Kvaliteta okoliša mora postati jedan od osnovnih kriterija prostornog planiranja. Već degradirana područja potrebno je sustavno sanirati, odnosno izvršiti kvalitetnu prenamjenu prostora.

- Postojeći udio antropogenog prostora može se zadržati, ali svako eventualno povećanje uvjetovati saniranjem dijela postojećeg stanja.
- U novim programima potrebno je smanjiti devastaciju prostora (kontrola rizičnih aktivnosti), a održavanju očuvanog prostora dati prednost pred drugim mogućnostima.
- Uspostaviti i unapređivati izgradnju informacijskog sustava kao informacijske infrastrukture za gospodarenje i zaštitu prostora i okoliša.
- Poticati izradu prostornih planova područja posebnih obilježja.
- Težiti zaštiti županijskog prostora kroz uspostavu i vođenje mehanizama vrednovanja prostora s naglaskom na provođenje postupka procjene utjecaja na okoliš.

Osobito vrijedni resursi

a) Vodni resursi

Vodne resurse potrebno je prije svega promatrati sa stanovišta iskorištavanja za potrebe vodoopskrbe i osiguranja kvalitetne vode za piće, a moguće ih je iskorištavati i kao gospodarske potencijale (energetsko iskorištavanje, navodnjavanje, uzgoj riba), kao izrazite ekološke vrijednosti (bioraznolikost) i kao turistički potencijal (rekreacijske mogućnosti).

Podzemne vode

Podzemna pitka voda najvažnije je prirodno dobro, te je taj resurs nužno zaštititi kao osobito vrijedan. Na ljestvici zaštite vodni resursi zauzimaju jedno od najviših mjesta upravo zbog toga što je voda strateška sirovina, odnosno uvjet opstanka uopće i osnovni preduvjet gospodarskog i drugog razvitka i kvalitete života. Voda je najznačajniji element čovjekove okoline, koji je najviše ugrožen i čije daljnje zagađivanje može uzrokovati ozbiljne i višestruke probleme.

Najveće količine podzemne pitke vode u sjeverozapadnoj Hrvatskoj sadržane su u kvartarnim naslagama dravske doline. Šljunkovito-pjeskoviti sedimenti tvore vodonosni sloj velike debljine, vrlo dobrih hidrauličkih značajki i mogućnosti napajanja, te područje dravske doline predstavlja naročito važno područje za vodoopskrbu regije. Kako su ti prostori istovremeno naročito privlačni i pogodni za urbanizaciju i poljoprivrednu proizvodnju, pitanju njihove zaštite od zagađivanja treba posvetiti posebnu pažnju.

Nužno je odrediti potencijalne zone zaštite u smislu odabira najpovoljnijih zona za formiranje budućih vodocrpilišta.

Nužno je izraditi studiju kanalizacije i odvodnje. Potrebno je nastaviti otkrivati nalazišta i utvrđivati zalihe pitke podzemne i izvorske vode kako za postojeće, tako i za buduće potrebe, te vršiti daljnja detaljna istraživanja: podaci o hidrogeološkim parametrima, ukupne zalihe podzemne vode i kvaliteta, utvrditi raspoloživi vodni potencijal za vodoopskrbu, mogućnosti korištenja, istražiti mogućnosti za eventualne veze sa susjednim i neposredno gravitirajućim vodoopskrbnim sustavima, područje zaštite, način zaštite, praćenje stanja i dr.

Zalihe vode u kvantitativnom smislu mogu zadovoljiti trenutne potrebe, no *kvaliteta vode* nije svugdje jednaka i zadovoljavajuća. Podzemne vode u nizinskom dijelu slabo su zaštićene od prodora zagađivanja s površine, te je stoga potrebno **osigurati maksimalnu zaštitu podzemnih voda od zagađivanja. Zona koju je potrebno zaštititi označena je na**

kartogramu br. 5. Svako zagađenje disponirano na ovom prostoru, bilo na tlu ili u vodotocima - završava u podzemnoj vodi.

Kvalitetu pitke vode potrebno je postići uspostavljanjem **učinkovitog sustava zaštite voda od zagađivanja i provođenjem mjera zaštite**: utvrditi i provoditi mjere za smanjenje unošenja nitrata i pojačati aktivnosti na sprječavanju zagađivanja podzemnih voda rješavanjem problema odvodnje. Te je ciljeve moguće postići poštivanjem odredbi pravilnika, identifikacijom zagađivača, njihovim uklanjanjem ili provođenjem zaštitnih mjera. **Posebnu pažnju potrebno je posvetiti ne samo zaštitnim zonama vodocrpilišta i izvorišta, već i širem prostoru, odnosno priljevnim područjima**, jer su ista izrazito ugrožena urbanizacijom, industrijalizacijom i drugim oblicima zagađivanja.

Problem odvodnje otpadnih voda potrebno je započeti rješavati s ciljem da se **uspostavi sustav odvodnje za cijelu Županiju koji nudi cjelovita rješenja s mogućnošću postupne izgradnje**. Studijska obrada nužna je zbog hidrogeoloških osobina vodonosnika koji implicira sustav odvodnje, a opravdana je i iz financijsko-ekonomskih razloga. U realizaciji bi ovom problemu trebalo dati odgovarajući prioritet zbog činjenice da je vodoopskrbni sustav gotovo u cijelosti uspostavljen i da se nizinsko područje nalazi na vodonosniku.

Izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda jedan je od osnovnih ciljeva u borbi protiv zagađivanja ne samo podzemne pitke vode, već i voda općenito. U tu je svrhu potrebno provedbeno uspostaviti sustav zaštite voda na nivou gospodarskih subjekata i gospodarstva u cjelini. Poseban prioritet trebaju imati djelatnosti i naselja koja se nalaze unutar postojećih i potencijalnih budućih vodocrpilišnih zona, te u rubnom području istih.

Tekućice

Cijeli dravski tok i širi pojas rijeke predstavlja prirodni vodni krajolik. To je visokovrijedno i istovremeno izrazito osjetljivo područje koje je svakako potrebno zaštititi i spriječiti njegovo uništavanje, nekontrolirano mijenjanje i prisvajanje. Za područje Županije, ali i za širi prostor, od prioritetnog je značenja **zadržavanje prirodnog stanja na području starog korita rijeke Drave**.

Upravo prirodne i izvorne vrijednosti tog prostora predstavljaju osnovu za zaštitu. Budući da riječni prostor po svojoj prirodnoj opredijeljenosti predstavlja razvojni potencijal za rekreacijske i druge atraktivne sadržaje, određene površine moguće je predvidjeti za posebne režime korištenja. To znači da zaštita ne mora u potpunosti isključivati prisutnost čovjeka, već je razvoj u prirodnim strukturama moguće ograničiti i nadzirati, a prije svega planski osmisliti.

Različite interese i potrebe moguće je usuglasiti sveobuhvatnom obradom predmetnog prostora kao zasebne cjeline, a ne parcijalnim razradama. U tu se svrhu **predlaže izrada posebne prostorno-planske dokumentacije (prostorni plan područja posebnih obilježja)**, kojoj bi osnova bila detaljna inventarizacija šireg područja rijeke Drave.

Te je prirodne vodne i krajolike uz vodu u najvećoj mogućoj mjeri potrebno zadržati u prirodnom stanju.

Regulacijama se ne mijenja samo izgled krajolika već se trajno gube vrijedni biotopi vlažnih livada, močvara, šikara i šumaraka u kojima obitavaju posebne biljne i životinjske vrste. Presijecanjem meandara smanjuje se duljina vodnog toka, ali i sposobnost biološkog samopročišćavanja, a zbog veće brzine voda erodira dno i obale korita. Naknadno ozelenjavanje (nakon izvršene regulacije) nikako ne može nadomjestiti autohtonu vegetaciju i ponovo uspostaviti složene i povezane odnose na pojedinim mikrolokacijama.

Postoje područja u kojima je potrebno na uređenju režima voda intervenirati hidrotehničkim zahvatima kako bi se neodgovarajuće stanje poboljšalo (ugroženost ljudi i imovine). Problem plavljenja danas, u većini slučajeva, više nije ograničavajući čimbenik razvoja. Postoje područja u kojima je takova intervencija nepotrebna, a gospodarska korist prenaplašena. Radi se o vlažnim livadama koje su pretvorene u njive i oranice, čija je ukupna površina i materijalna dobit ostvarena na njima, premalena da bi opravdala izvođenje hidrotehničkih zahvata.

Konačni cilj hidrotehničkih zahvata mora biti nastojanje da se gospodarski i razvojni interesi usklade s vrijednostima prirodne sredine. Zahvati u prirodi mogu biti opravdani ukoliko se radi o životnoj ugroženosti, a u svim ostalim slučajevima mogu ići samo do granice opterećenja koju podnosi prirodni okoliš. Stoga je potrebno stručno i savjesno ispitati potrebu svake regulacije i razmotriti mogućnost da se svjesno dopuste sezonska plavljenja u prirodnim retencijama.

Drava i njeni pritoci u prirodnom su stanju vodotoci II kategorije, unutar koje ih je potrebno i održavati.

Tok Drave na području Županije ima relativno veći pad nego nešto nizvodnije. Unatoč tome protok rijeke (biološki minimum) više nije zadovoljavajući, a autopurifikacijska moć bitno je manja. Kemijske i biološke analize ukazuju da je Drava znatno zagađena. Jednim dijelom na to ne možemo utjecati zbog uzvodnih zagađivača, ali je **poboljšanje kvalitete vode moguće postići pridržavanjem i bezuvjetnim provođenjem svih normi i uvjeta propisanih zakonom i pravilnicima.**

Sve otpadne vode koje se upuštaju u rijeke svakako moraju proći predtretman pročišćavanja. Na taj je način moguće očuvati izuzetno vrijedan riječni krajolik (vegetacija, životinjski svijet, posebna staništa, prirodni režimi i sl.), i na odgovarajući ga način iskorištavati (lov, ribolov, rekreacija, športske aktivnosti).

Akumulacije i jezera

Sustav vodnih akumulacija predstavlja potencijal na kojem se može postaviti plan uređenja prostora u smislu njegovog očuvanja (zaštita vrijednosti prostora i okoliša, prirodni rezervati,) i višestrukog organiziranog korištenja (turistička, športsko-rekreacijska, lovno-ribolovna namjena, natapanje poljoprivrednih površina, kontrolirana eksploatacija šljunka).

Za ostvarenje planskih postavki nužno je uspostaviti praćenje stanja i utjecaja na okoliš: prijedlog za vršenje stalnog nadzora nad šumama uz Dravu, te prijedlog istraživanja prilagodbe pojedinih biljnih i životinjskih vrsta na promjene vodnog režima i protoka Drave, kao i na promjene režima podzemnih voda. Na tom se području neka istraživanja već provode, tako da je postojeće **raznovrsne podatke potrebno integralno analizirati, povezati i vrjednovati.**

Potrebno je sustavno i detaljno proučiti sve posljedice koje bi nastale nakon izgradnje hidroenergetskih objekata, a njihovo daljnje iskorištavanje uklopiti u postojeće tokove prostornog razvitka regije.

Manje jezerske površine na području Županije nikako nisu zanemarive. Namjena i prateći sadržaji tih vodenih površina vrlo su različiti: športska, rekreacijska, kupališna, turističko-ugostiteljska, uzgojno-ribolovna, pa njihovo **gospodarsko iskorištavanje** može biti bitan čimbenik razvoja lokalne sredine. Međutim, najznačajnija je njihova **uloga u prirodnom okolišu**, kao stanište životinjskih (ptice, ribe) i biljnih (vodna i podvodna vegetacija) zajednica i vrsta.

b) Šume

Šume su specifično prirodno bogatstvo koje danas sve više zahtijeva posebne uvjete očuvanja, zaštite i razvoja. Na području Virovitičko-podravške županije još nije u dovoljnoj mjeri izražen značaj općekorisnih funkcija šuma. Gusta naseljenost, potreba za drvom i intenzivna poljoprivredna proizvodnja uzrok su smanjenju i usitnjavanju šumskih površina, što je posebno naglašeno u nizinskom dijelu Županije (te su šume većim dijelom iskrčene).

Osnovni je cilj očuvanje, zaštita i unapređenje šumskog fonda koji se u načinu ostvarivanja razlikuje za nizinske i šume brdsko-brežuljkastog dijela Županije.

Ritske šume uz Dravu zahtijevaju poseban osvrt ne samo zbog posebnih prirodnih značajki vodnog krajolika, već i zbog posebne problematike gospodarenja šumskim površinama uz Dravu. Nekada široki šumski pojas uz rijeku Dravu danas je zbog hidrotehničkih zahvata i širenja poljoprivrednih površina na pojedinim mjestima sveden na uski pojas, a veliki dio šumskih površina trajno je izgubljen.

Posljedica tih utjecaja su promijenjeni stanišni uvjeti što se na šumski pokrov odražava kao usporen rast, sušenje i propadanje drveća. Niža razina podzemne vode i izostanak poplava uzroci su isušivanja tla, a sukcesija vegetacije teče u smjeru razvoja prema zajednicama s većim udjelom mezofilnih vrsta. Prema navodima šumara na poplavnim lokacijama evidentiran je unos teških metala, što dravske naplavine svrstava u skupinu kontaminiranih muljeva s negativnim posljedicama po obnovu šuma, pa i korištenje prostora općenito.

Obnova i rekultivacija tako oštećenih šumskih ekosistema izuzetno je složen zahvat. Svrhovito je da sve dravske šume umjesto gospodarske dobiju općekorisnu funkciju, uz minimalne intervencije čovjeka. Od promijenjenih fitocenoza treba učiniti stabilnije zajednice, a pošumljivanje provesti samo na onim terenima koji daju garanciju uspjeha. Terene na kojima se tek formiraju inicijalne šumske zajednice treba prepustiti prirodnom razvoju.

Ne smije se dozvoliti širenje poljoprivrednih površina na štetu šumskih, jer se poljoprivredne kulture ne mogu dulje zadržati na ispranim tlima koja zahtijevaju stalnu i intenzivnu obradu i gnojidbu.

Šume brežuljkasto-brdskog dijela Županije potrebno je **čuvati, spriječiti neracionalno korištenje, gospodariti prema stručnim kriterijima i principima šumarske struke i unaprijediti** radi postizanja najvećih koristi koje šume pružaju svojim posrednim i neposrednim utjecajima, odnosno održavanjem ekološke ravnoteže u prostoru.

Posebno treba održavati šume u reprezentativnim ekološkim sustavima i krajolicima, zatim održavati šumske izvore, osigurati prijelazne i "tampon" zone (manje fragmentarne površine nastojati međusobno povezati). Šume je potrebno postupno vratiti u njihov izvorni oblik i to u pogledu uzgojnog oblika i sastava po vrstama. Za pošumljivanje koristiti autohtone vrste i sjeme vlastitih sjemenjača, a strane vrste unositi vrlo obazrivo i na strogo određenom području.

Razvoj šumarstva kao gospodarske djelatnosti mora se temeljiti na načelu održivog gospodarenja.

U skladu sa Strategijom prostornog uređenja i s posebnim značajkama županijskog prostora **naglasak se stavlja u funkciju uspostavljanja ekološke ravnoteže i turističko-rekreacijskog razvoja**, a ne na proizvodno-sirovinskog iskorištavanje.

Također je potrebno nastojati da šuma bude prisutna ne samo pokrovnošću, već i kvalitetom, te postići veću kontrolu iskorištavanja u privatnim šumama (sječa za ogrjev i sitnu građu, štete krajem godine na smrekovim i jelovim kulturama i sl.).

Šume i šumsko zemljište Virovitičko-podravske županije zauzimaju površinu od 68.728 ha. Karakteristika šuma Županije u odnosu na prosjek šuma Hrvatske je da su županijske šume očuvanije u biološkom i gospodarskom smislu. Stoga je nužno takovo stanje zadržati i u pojedinim elementima poboljšati. Šume i šumsko zemljište moraju se koristiti prema izrađenim šumskim osnovama. Racionalnim gospodarenjem prostorom mora se ograničiti smanjenje šumskih površina kao i zahvati kojima se narušavaju prirodni uvjeti u staništima. U svim studijama i elaboratima o utjecaju građevina na okoliš posebnu pozornost treba posvetiti mogućem negativnom utjecaju na šume i šumsko zemljište te u istima predvidjeti potrebite mjere za smanjenje (eliminiranje) tih utjecaja.

Kod hidromelioracijskih zahvata kojima se korigira vodo-zračni režim obvezno treba šumama i šumskom zemljištu osigurati nepromijenjene uvjete.

c) Tla

Poljoprivredno zemljište kao izuzetno vrijedan resurs Virovitičko-podravske županije mora se koristiti racionalno i ekonomično. U tom cilju nužno je poljoprivredno zemljište I. kategorije zaštititi od prenamjene, što se ovim Planom i čini. Ostalo poljoprivredno zemljište mora se dobrim gospodarenjem štititi od neracionalnog korištenja (neodgovarajućeg širenja naselja, izgradnje prometnica i ostale infrastrukture).

Svo zemljište, a osobito visokovrijedno, koje je ugroženo erozijskim procesima i bujičnom aktivnošću mora se štititi od daljnjeg razornog djelovanja ovih procesa provođenjem mjera zaštite. Ove mjere opisane su u tekstu o erozionim procesima i bujičnoj aktivnosti.

Daljnja mjera je provođenje hidromelioracijskih zahvata s ciljem regulacije vodno-zračnog režima. U ove aktivnosti uključeno je kompletno vodnogospodarsko uređenje od branjenja od štetnog djelovanja voda (obrana od poplavnih voda, erozijskih procesa i bujica) do korištenja voda i vodnih resursa (navodnjavanje).

Cilj pedoekološke obrade prostora je, između ostalog, i taj da se već u postupku planiranja **spriječi neracionalno ili neodgovarajuće korištenje najvrednijeg poljoprivrednog tla u druge svrhe.**

Geomorfološke grupe tala, odnosno lito-geološke, reljefne i hidrološke osobine tla, uz prisutne klimatske uvjete bitno utječu i na rasprostiranje vegetacije, te način iskorištavanja zemljišta. Stoga je **pojedine površine potrebno iskorištavati, odnosno na njima uzgajati one kulture koje imaju predispozicije za odgovarajuća tla.**

Klasifikacija kartografskih jedinica tala Županije osnova je za iskorištavanje zemljišta na najpovoljniji način i utvrđivanje konkretnih mjera za povećanje plodnosti tla. **Kvalitetnim plodnim tlom treba gospodariti racionalno, a neobrađeno plodno zemljište potrebno je privesti svrsi i namijeniti ga za proizvodnju hrane.** Ne smije se dozvoliti pretvaranje kvalitetnog plodnog zemljišta u građevinsko zemljište.

d) Mineralne sirovine

Eksploatacija bilo koje mineralne sirovine, bez obzira na količinu eksploatirane sirovine, mora biti odobrena od nadležnog županijskog ureda.

Svako eksploatacijsko polje mora imati definirane postupke sanacije polja po njegovom zatvaranju.

Zatečena eksploatacijska polja koja trenutačno nisu u eksploataciji niti u postupku pokretanja ponovne eksploatacije nužno je sanirati, a sanacija mora obuhvatiti osiguranja stabilnosti kosina i okolnog terena eksploatacijskih polja te ozelenjavanje ili neki drugi postupak uklapanja u okoliš i prenamjenu u površine druge namjene (šume, livade i sl.),

Otvaranje i eksploatacija polja u području Parka prirode Papuk nije dozvoljena, za sve zahvate nužno je ishoditi uvjete i dozvolu Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, a za otvaranje novog eksploatacijskog polja kamena u jugozapadnom dijelu grada Orahovice (približne površine 40 ha) obvezna je procjena utjecaja na okoliš.

S obzirom na sirovinski potencijal i zahtjeve za sve većim količinama mineralnih sirovina Virovitičko-podravska županija ima **perspektivu razvoja na vlastitim resursima.** Međutim, postojeće mineralne sirovine, iako nisu brojne, parcijalno su istražene, nepoznata im je količina, kvaliteta i kompletna primjena. Spektar primjene nemetalnih mineralnih sirovina mogao bi biti znatno širi, nego što je do sada utvrđeno. Trebalo bi **izvršiti regionalna istraživanja mineralnih sirovina s ciljem izdvajanja perspektivnih područja s najkvalitetnijom sirovinom,** te ispitivanja mogućnosti njihove primjene. Nemetali pripadaju

uglavnom sedimentnom tipu ležišta tako da bi istraživanja trebala usmjeriti na dijelove bazena sedimentacije, karakterističnih za formiranje ležišta pojedine sirovine.

Karta mineralnih sirovina mora biti osnova ne samo za podatke o sirovinskom potencijalu, već i o taktici očuvanja i zaštite okoliša. Prije novih geoloških istraživanja i pronalaženja novih zaliha sirovina, potrebno je **ispitati gospodarsku i ekološku opravdanost postojećih nalazišta, a nova polja nastojati otvarati neposredno uz njih**. Na taj je način moguće ograničiti vizualnu i ostalu degradaciju prostora na već obezvrijeđena uža područja.

e) Graditeljska baština

Spomenici kulture, kao najvredniji dio kulturne baštine (s naročitim kulturno-povijesnim značenjem), sastavni su i nerazdvojivi dio okoliša.

Po kvaliteti, brojnosti, raznovrsnosti i povezanosti s europskom tradicijom fond spomenika kulture Virovitičko-podravške županije zauzima vrlo značajno mjesto u Hrvatskoj. Ocjenjuje se da je potrebno na razini države **utvrditi jedinstvene kriterije za valorizaciju i kategorizaciju spomenika kulture, te provesti reviziju popisa**.

Degradacija spomeničkog fonda takvih je razmjera da se može govoriti o ugroženosti spomeničkih cjelina i pojedinačnih spomenika kulture.

Potrebno je reafirmirati povijesnu/tradicijsku matricu naselja korigirajući pri tome smjerove daljnjeg nekontroliranog linearnog rasta većeg broja seoskih naselja koja se protežu i međusobno spajaju uzduž jačih prometnica.

Programe obnove graditeljske baštine potrebno je povezati s potencijalnim investitorima uklapajući postojeći spomenički fond i u turističku ponudu Županije.

Potrebno je provesti daljnja istraživanja s ciljem utvrđivanja vrijednosti i mogućih načina izgradnje unutar tradicijskih cjelina.

Za šire područje oko Ružice grada, koje uključuje i srednjovjekovni grad povrh Ružice grada, kompleks manastira Sv. Nikole i srednjovjekovnu kapelicu Sv. Lovre, potrebno je na detaljnijoj razini utvrditi mjere za njihovo racionalno korištenje i za štitu.

Proces preobrazbi koji je zahvatio ruralne prostore nepovratno briše granice kulturnih regija i otežava definiranje cjelina sličnih tradicijskih oblika. **Potrebno je nastojati da ruralne cjeline i predjeli zadrže svoj identitet i izvorna obilježja**.

Graditeljska baština u otvorenom krajoliku i izvan naseljenih prostora zastupana je s pojedinačnim građevinama, sklopovima i grupama, koje su u osobito teškom stanju, a posebice neke povijesne građevine, ruševine svih grupa i vrsta, te arheološki lokaliteti bez obzira na njihovo značenje i smještaj. Pojavni oblici, rasprostranjenost i nedostatan stupanj istraženosti svrstava arheološka nalazišta u najugroženiju kategoriju kulturne baštine, a osobito kada je riječ o određenim aktivnostima u prostoru (infrastrukturne investicije).

Arheološke lokalitete, potrebno je u postupku registracije utvrditi na katastarskim podlogama, zbog efikasnijeg provođenja mjera zaštite,

Temeljne odrednice zaštite su:

- neprekidno vrednovanje kulturne baštine u kontekstu stalno prisutnih društvenih, kulturnih i gospodarskih promjena,
- uspostavljanje vrijednosnih odnosa između kulturne i prirodne baštine i odnosa kulturne baštine u kulturnom krajoliku,
- uz zaštitu vrijednih i izuzetnih arhitektonskih djela, afirmacija male i skromne arhitekture koja gradi ambijente,
- provođenje revitalizacije zapuštene ili zanemarene graditeljske baštine uz ispitivanje mogućih novih ili izmijenjenih starih namjena pojedinačnih građevina ili povijesnih cjelina,
- uključivanje lokalnih vlasti i lokalnog stanovništva u procese zaštite.

Ciljevi zaštite graditeljske baštine:

- uspostavljanje i provođenje takvog sustava zaštite koji bi s raznih gledišta (prostorno planiranje, graditeljstvo, turizam, financije, porezi, carine, obrazovanje) utjecao na ispravni odnos društva i pojedinih korisnika prema kulturnoj i prirodnoj baštini (**integracija zaštite u strategiju društvenog razvitka i prostornog uređenja**),
- uspostavljanje jedinstvenih osnova vrednovanja, kategorizacije i režima zaštite kulturnih dobara, kao podloge za inventarizaciju, ponovno vrednovanje i kategorizaciju dobara, te definiranje metodologije planiranja u oblasti zaštite kulturne baštine,
- stalnim praćenjem i znanstvenim istraživanjem odgovarajućih pojava i procesa u prostoru pridonijeti uspostavi uravnoteženog odnosa osnovnih funkcija izvornih povijesnih oblika graditeljske baštine i suvremenih pojava, osobito na području povijesnih urbanih i ruralnih cjelina, radi njihovog korištenja za stambenu i turističko-rekreacijsku, znanstveno-istraživačku, kulturnu i odgojno-obrazovnu djelatnost i u cilju očuvanja njihovih izvornih povijesnih vrijednosti koje svjedoče o nacionalnom identitetu naroda kojem pripadaju,
- poticanje **izrade studija područja značajnih povijesnih urbanih i ruralnih cjelina, arheoloških zona, te predjela izrazitih krajobraznih i kulturno-povijesnih vrijednosti** radi iznalaženja načina njihova optimalnog uključivanja u programe razvoja,
- uspostavljanje jedinstvenog informacijsko-dokumentacijskog sustava u djelatnosti zaštite kulturne baštine.

S obzirom na veliki broj spomenika graditeljske baštine prvenstvenu brigu društva treba usmjeriti na zaštićenu i evidentiranu graditeljsku baštinu razvrstanu u graditeljsku i arheološku baštinu, povijesne graditeljske cjeline, sklopove i građevine.

f) Prirodna baština

Prirodna baština predstavlja dio resursne osnove Županije i temelj je očuvanja njenog prostornog i kulturnog identiteta. Prirodne predjele izrazite očuvanosti i vrijednosti svakako je potrebno zaštititi, jer imaju veće značenje za očuvanje ekološke ravnoteže na širem području. Stoga je jedan od ciljeva razvoja prostornog uređenja Županije i odgovarajuća **zaštita**,

obnova, oplemenjivanje, uređenje, održavanje i promicanje prirodnih vrijednosti prostora.

Treba naglasiti da zaštita pojedinih iznimnih dijelova prirode predstavlja samo dio zaštite čitavog županijskog prostora. To znači da je **određene oblike zaštite potrebno usmjeriti i na prostore izvan granica zaštićenih dijelova prirode, a posebice na najugroženiju kategoriju - ruralne predjele kultiviranog krajolika**, gdje se građene strukture stapaju s prirodnom pozadinom, a stupanj očuvanosti prostora još je uvijek relativno visok.

U tom se smislu predlaže pristup sveobuhvatne i međusobno povezane zaštite prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora kroz različito stupnjevanu zaštitu ne samo prirodnog već i kultiviranog krajolika. Kultivirani krajolici također predstavljaju dio prirodne baštine (to su resursi višeg reda) iako su se tijekom vremena mijenjali zbog međusobnog djelovanja različitih funkcija (proizvodnja, stanovanje, promet) i prilagođivali prirodnim datostima prostora.

Kvalitetu prirodnih i kulturnih dobara moguće je ostvariti ne samo odgovarajućim oblicima zaštite nego i **primjerenim načinom njihovog korištenja, promicanja i gospodarenja**, čime se postiže napredak i razvoj (posebice na području turizma i rekreacije), a samim time podiže i kvaliteta življenja.

Korisno bi bilo da se objedinjavanjem što većeg broja odgovarajućih podataka o prostoru **uspostavi županijska krajobrazna osnova**, jer su za svrhovito planiranje i gospodarenje prostorom neophodni **podaci o prirodnom i kulturnom nasljeđu** županijskog prostora, budući da saznanja o njima omogućuju ne samo ostvarivanje kvalitetnije zaštite već i pronalaženje najprimjernih razvojnih varijanti.

Krajobrazna osnova je isto tako otvoren dokument za unošenje podataka i rezultata novih istraživanja, detaljnije inventarizacije, analize i vrednovanja prostora.

Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske težište zaštite pripalo je **parkovima prirode**, a u prioritetnu skupinu ulazi **proglašenje park-prirode Papuk**, koji sadrži jednako važne prirodne i kulturno-povijesne elemente za zaštitu.

- Park prirode Papuk

Park prirode "Papuk" proglašen Zakonom o proglašenju PP "Papuk" (NN 45/99)

Park prirode Papuk zauzima veliko šumsko područje u južnom dijelu Županije unutar kojeg se nalaze ili su s njim u dodiru tri zaštićena i šest evidentiranih lokaliteta prirodne baštine, što ukazuje na njegovu veliku vrijednost i potrebu odgovarajuće zaštite i korištenja.

Osim naglašenih estetskih, ekoloških, odgojno-obrazovnih, kulturno-povijesnih i turističko-rekreacijskih vrijednosti, ovo područje ima i veliko gospodarsko značenje za općine Voćin i Čačinci i grad Orahovicu (na čijim se područjima nalazi) zbog većeg broja aktivnih nalazišta mineralnih sirovina i eksploatacije drvne mase. U tom smislu karakterističan je dvojak učinak aktivnih nalazišta mineralnih sirovina koji se očituje u ostvarivanju ekonomske koristi i istovremeno u štetnom utjecaju na okoliš (zagađenje zraka i vode, buka, vibracije, a kod napuštenih nalazišta devastiranje krajolika jer nije izvršena njihova sanacija).

Kako su prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 30/94 i 72/94) u parku prirode dopuštene djelatnosti i radnje kojima se ne ugrožavaju njegove bitne značajke i uloge, temeljna zadaća svih budućih aktivnosti i planova vezanih uz ovo područje biti će pronalaženje takvih rješenja kojima bi se, na prvi pogled suprotni zahtjevi vezani uz zaštitu prirode i okoliša te gospodarsko iskorištavanje maksimalno uskladili.

Da bi se navedena zadaća ispunila nužno je što hitnije poduzeti odgovarajuće mjere vezane uz sprječavanje pogoršanja stanja okoliša na postojećim kritičnim lokalitetima i sanirati napuštena nalazišta mineralnih sirovina.

Na manje ugroženim lokalitetima potrebno je pratiti utjecaj na okoliš, a za nova eksploatacijska polja mineralnih sirovina obvezna je provedba procjene utjecaja na okoliš (sukladno Pravilniku o procjeni utjecaja na okoliš - NN 59/00) i dozvola Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja.

Detaljniju razradu svih zaštitnih i razvojnih mjera koje treba poduzeti na području Parka prirode "Papuk" potrebno je izvršiti u okviru Prostornog plana područja posebnih obilježja, čija je izrada obvezna prema čl. 21. Zakona o prostornom uređenju.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske utvrđena je obveza izrade prostornog plana za isto područje, kao prioritetne smjernice i mjere zaštite koje treba poduzeti.

Samom institucijom parka prirode takvo bi područje bilo zaštićeno od svake neprimjerene gospodarske eksploatacije ili izgradnje koja su u prostoru već prisutna. Stoga je potrebno voditi računa o tome da **korištenje zaštićenih dijelova prirode** (turističko-ugostiteljska djelatnost, rekreacija, športski sadržaji) **ne bude u suprotnosti sa zakonski određenim kriterijima zaštite**. Na taj se način prisutnost pratećih djelatnosti ne izbacuje iz područja parka, već se dovodi u takve opće uvjete koji otklanjaju opasnost da se uništi glavno dobro koje omogućuje razvitak (održivost korištenja).

- Park-šuma Jankovac

Svi elementi Park-šume Jankovac imaju visoku obrazovnu i turističku vrijednost uz mogućnost rekreacije. Park-šuma ima većinu uvjeta za proglašenje nacionalnim parkom, ali nije zadovoljen kriterij minimalne površine. Unatoč tome potrebno ju je tretirati kao izuzetnu vrijednost i sukladno tome pokloniti odgovarajuću pozornost njenoj zaštiti i načinu korištenja. Obzirom na kategoriju zaštite, već su u Zakonu o zaštiti prirode propisani namjena i način korištenja Park-šume, a 1974. godine tadašnji Republički zavod za zaštitu prirode donio je konkretne smjernice za gospodarenje i očuvanje ovog područja.

Budući da je od utvrđivanja smjernica proteklo 24 godine, potrebno je u okviru izrade PPPO Parka prirode Papuk izvršiti njihovo preispitivanje i sukladno sadašnjem sustavu zaštite prirode utvrditi mjere zaštite, osobito vodeći računa da se eventualnim daljnjim razvitkom turističko-ugostiteljsko-rekreacijskih sadržaja ne smiju ugroziti obilježja zbog kojih je područje proglašeno park-šumom (potrebno je odrediti ograničenja i mogućnosti turističkog razvitka).

- Ostali zaštićeni dijelovi prirode

Sukladno članku 17. i 29. Zakona o zaštiti prirode potrebno je osnovati javnu ustanovu za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode, a Županijsko poglavarstvo treba uz suglasnost nadležnog ministarstva propisati mjere zaštite.

Okolne prostore uz zaštićene dijelove prirode potrebno je tretirati obzirnije nego dosad.

- Ostali evidentirani dijelovi prirode

U prostornim planovima bivših općina i Osnovama korištenja i zaštite prostora bivših općina označen je i naveden velik broj evidentiranih dijelova prirode koji se ne spominju u službenim podacima dobivenim za potrebe izrade Prostornog plana Županije, pa je za iste potrebno izvršiti cjelovitu analizu i preispitivanje navedenih kategorija zaštite, te za one koji se izaberu provesti postupak proglašavanja zaštite i propisivanja mjera zaštite.

Do trenutka završetka postupka, na ovim područjima nije moguće vršiti nikakve radnje bez suglasnosti Županije.

Prema Zakonu o zaštiti prirode samo nacionalni park i park prirode proglašava Sabor Republike Hrvatske, a pojedinu biljnu i životinjsku vrstu proglašava zaštićenom ministar.

Sve ostale dijelove prirode (strogi rezervat, posebni rezervat, park-šumu, zaštićeni krajolik, spomenik prirode i spomenik parkovne arhitekture) proglašava Županijska skupština uz prethodno pribavljenu suglasnost nadležnog Ministarstva, a mjere zaštite navedenih dijelova prirode propisuje Županijsko poglavarstvo, također uz suglasnost Ministarstva.

- Područje Bilogore i Slatinsko-Voćinsko pobrđe

Cijelo područje Bilogore odlikuje se zanimljivim reljefom, a osim toga karakterizira ga poljoprivredno obrađen krajolik na obroncima i neprikladna izgradnja na pejzažno eksponiranim lokacijama.

S ciljem zaštite i racionalnog korištenja ovog područja utvrđuju se sljedeće smjernice:

- šumarcima obrasli obronci trebaju ostati bioekološka uporišta prostora, a površine pod šumom trebalo bi i proširivati,
- reprezentativne površine hrastovih i bukovih šuma potrebno je očuvati, a posebnu pažnju zaslužuju sastojine lipa u gospodarskoj jedinici "Virovitička Bilogora",
- treba izbjegavati raspršenu izgradnju po istaknutim reljefnim uzvisinama, obrisima, uzvišenjima i po vrhovima obronaka, jer bi ona narušila prirodnu krajobraznu sliku,
- potrebno je prostorno ograničiti i planovima nižeg reda precizno utvrditi područja na kojima je moguća izgradnja objekata povremenog stanovanja,
- cijelo područje potrebno je dodatno istražiti vezano uz prirodne i krajobrazne vrijednosti, kako bi se na razini Županije mogla donijeti odluka o eventualnoj zaštiti određenih područja.

Strategija prostornog uređenja navodi potrebu uključivanja svih značajnih šumskih zajednica Hrvatske u mrežu **rezervata šumske vegetacije** (kategorija **posebnih rezervata**). Prema tom programu **područja poplavnih šuma uz rijeku Dravu** planirana su za stavljanje pod zaštitu.

Cijeli tok rijeke Drave u Hrvatskoj nizvodno od Virovitice, očuvan je u znatnoj mjeri, dok je Drava u Austriji, Sloveniji i u Hrvatskoj uzvodno od Varaždina, gotovo u potpunosti pregrađena branama u niz vodnih stepenica.

Područje uz rijeku Dravu predstavlja značajnu prirodnu vrijednost, a karakteriziraju ga priobalne šume, ostaci starih tokova, rukavci, mrtvaje i očuvane bare s autohtonom močvarnom vegetacijom i brojnim vrstama močvarnih ptica.

Prema svim dosadašnjim dokumentima prostornog uređenja (koji su još uvijek važeći) planirana je izgradnja hidroelektrana i vodnih stuba na rijeci Dravi duž gotovo cijelog njenog toka, sve do Osijeka, a međunarodnim ugovorom između bivše Jugoslavije i Mađarske predviđena je izgradnja brane kod Đurđevca.

Mišljenja stručnjaka i ekologa o navedenoj izgradnji su negativna, ali planovi su i dalje aktualni, a do danas nije donesena konačna odluka o načinu korištenja rijeke Drave nizvodno od Virovitice.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske nije predviđena zaštita njenog toka ili prostora uz nju na području Virovitičko-podravske županije, već su na lokacijama kod Barča (na području Županije) i kod Donjeg Miholjca (izvan područja Županije, ali s utjecajem na njeno područje) predviđene hidroelektrane kao "područja za daljnja istraživanja - za smještaj novih energetske objekata", uz napomenu u tekstualnom dijelu da su značajniji hidroenergetski potencijali uz državnu granicu (uvažavajući preferentne lokacije) ograničeni i srednjoročno upitni zbog potrebnih usklađenja i dogovora na međudržavnoj razini.

Eventualna izgradnja hidroelektrana i vodnih stuba izazvala bi velike građevne zahvate i promjene u krajoliku i ekosustavu što bi bilo u neskladu s eventualnom zaštitom istog područja.

Zbog navedenih razloga Županijskim planom utvrđuje se, do donošenja konačnih odluka na državnoj i međudržavnoj razini, takav način korištenja ovog područja koji bi bio u skladu s njegovom eventualnom budućom zaštitom u kategoriji zaštićenog krajolika. To znači da unutar njega nisu dopuštene radnje koje mogu narušiti obilježja zbog kojih se područje proglašava zaštićenim krajolikom, pa se kao najvažnije utvrđuju sljedeće smjernice:

- potrebno je očuvati nedirnutost riječnog toka, što posebno vrijedi za područje Drave uzvodno od Barča i nedirnutost ostataka starih tokova, rukavaca, bara i sl.,
- poplavne šume trebaju biti uključene u zaštićeno područje kao zaštitne zone jer čine prirodno jedinstvo s tokom rijeke,
- potrebno je očuvati vlažne livade i pašnjake kao važne dijelove zaštitne zone, zadržavanjem uobičajenog ritma aktivnosti na njima,
- granica zaštićenog krajolika označena na kartografskom prikazu je orijentacijska, a konačnu granicu potrebno je utvrditi nakon provođenja postupka zaštite u suradnji s nadležnim državnim i županijskim tijelima.

Predlaže se izvršiti inventarizaciju i analizu prirodnih vrijednosti dravskog pojasa, te na osnovi vrednovanih podataka odrediti područja, odnosno mikrolokacije na kojima su posebno izražene ili zastupljene određene šumske zajednice. U duhu prijedloga očuvanja poplavnih šuma unutar inundacijskog pojasa rijeke Drave je zaštita kroz kategoriju šuma s posebnom namjenom.

Ti predjeli moraju odražavati reprezentativnu šumsku zajednicu kojoj se, zbog izuzetne vrijednosti koju ima, ne smiju uništiti ili narušiti njena iskonska svojstva (posebice sječom, uništavanjem, unašanjem alohtonih vrsta, gospodarskim korištenjem i sl.) i koju treba neizmijenjenu prepustiti procesima prema klimaksnom stadiju.

Napominjemo da je gore naveden popis otvoren za nove prijedloge sa lokalne sredine (prilikom izrade općinskih i gradskih prostornih planova). Ukoliko se ocijeni da određeni lokalitet uđe u postupak zaštite, moraju se ispuniti sve zakonom propisane obveze i mjere (posebni režimi zaštite, uređenja, održavanja i namjene zaštićenih dijelova prirode). Prijedlog za zaštitu mora potkrijepiti stvarna potreba, svrha i opravdanost, a po mogućnosti i **stručna studija** ili elaborat koji ne bi dao samo prikaz postojećeg stanja već **prijedloge za održavanje i uređenje ili program za korištenje**.

Za sve zaštićene i evidentirane dijelove prirode potrebno je:

1. Provesti **reviziju** popisa, posebice za kategoriju pojedinačnih objekata.
2. Izraditi **analizu**, odnosno točno utvrditi postojeće stanje, odrediti kategoriju zaštite, površinu, prirodne vrijednosti, izvornost, sastojke, način korištenja, vlasništvo, upravljanje, zaštitu i održavanje.
3. Izvršiti **valorizaciju** (vrednovanje) i usporedbu postojećeg stanja u odnosu na stanje dijela prirode u vrijeme njegovog proglašenja zaštićenim.
4. Na temelju prethodnih postupaka moguće je donijeti odluku o **poduzimanju mjera zaštite**, uređenja, unapređenja i načina korištenja. To se posebice odnosi na one dijelove prirode za koje prema Zakonu o zaštiti prirode detaljnije mjere zaštite propisuje Županijsko poglavarstvo.
5. Ukoliko je došlo do promjena zbog kojih su nestale kvalitete i vrijednosti prostora zbog kojih je objekt proglašen zaštićenim moguće je donijeti odluku o **prestanku zaštite, prekategorizaciji** zaštite, odnosno smanjenju ili povećanju površine koja je stavljena pod zaštitu.
6. Sve zaštićene dijelove prirode potrebno je na osnovi utvrđenih kriterija **razvrstati u razrede** s obzirom na njihovu međunarodnu, državnu ili lokalnu vrijednost i značenje.

Zakonom o zaštiti prirode određen je organizacijski ustroj nad zaštićenim područjem, na način da njime upravlja javna ustanova kao neprofitna organizacija. Javnu ustanovu za upravljanje parkom prirode osniva Vlada Republike Hrvatske. Za zaštićene dijelove prirode na području Virovitičko-podravске županije potrebno je **osnovati javnu ustanovu** koja bi obavljala zaštitu, održavanje, promicanje i nadzor nad zaštićenim dijelovima prirode.

Za zaštićene dijelove prirode koji ne obuhvaćaju veće područje predviđa se **donošenje mjera zaštite** (donosi ih Županijsko poglavarstvo uz suglasnost Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja).

Za provedbu zaštite potrebno je osigurati zakonom zajamčena sredstva za isplatu naknada zbog ograničenog korištenja zemljišta, pa je u postojećoj financijskoj situaciji probleme vlasničkih odnosa u zaštićenim dijelovima prirode nužno rješavati postupno.

Ovim se Planom na županijskoj razini načelno naznačuju potrebe i mogućnosti zaštite vrijednih dijelova prirode. U općinskim i gradskim prostornim planovima potrebno je usvojiti konačnu ocjenu o razini zaštite za objekte prirode, njihove dijelove i područja definirana kao osobito vrijedan krajobraz.

• Biljni svijet

Vegetacijski pokrivač definiran pojedinim biljnim zajednicama najbolji je zbirni pokazatelj stanja i promjena ekoloških prilika. Osim toga pojedine biljne zajednice (šume, livade, pašnjaci) imaju izrazitu gospodarsku vrijednost (iskorištavanje u šumarstvu, poljodjelstvu, stočarstvu). Tipološkom analizom vegetacije Županije moguće je definirati ekološko-

gospodarske tipove biljnih zajednica koje mogu poslužiti kao pokazatelji za namjenu prostora u gospodarske svrhe.

Za područje Županije svakako je potrebno izvršiti **inventarizaciju biljnih zajednica i vrsta**, kartiranje biljnih svojti i staništa, a nakon evidencije različitih tipova staništa **najvrednije i najugroženije predložiti za stavljanje pod zaštitu**. U tu skupinu svakako spadaju šumske biljne zajednice i biljne zajednice voda i močvara.

Budući da znatan dio evidentiranih i zaštićenih dijelova prirode pokrivaju šume potrebno je čim prije uskladiti odgovarajuće propise (Zakon o šumama i Zakon o zaštiti prirode) u smjeru preciznijih formulacija i ovlaštenja. Za područja proglašena ili predlagana park-šumom treba izraditi cjelovite programe valorizacije i zaštite. Za veliki dio privatnih šuma još nema programa gospodarenja, a proces privatizacije ovaj problem zaštite nije razriješio.

Osim zakonski zaštićenih biljnih vrsta nabrojenih u dijelu koji obrađuje stanje u prostoru obuhvata Plana predlaže se **proširenje zaštite na biljne vrste** koje su rasprostranjene na području Virovitičko-podravske županije, a njihova **brojnost pada, staništa nestaju** ili im **prijeti izumiranje**.

• Životinjski svijet

Virovitičko-podravska županija obiluje raznolikim biotopima koji su obitavališta brojnih predstavnika srednjeeuropske faune: zbog vrlo velikog broja sitnih i rascjepkanih parcela poljoprivredni posjedi su omeđeni šumarcima i živicama u kojima obitavaju životinje, posebice divljač; unutar inundacije starog korita rijeke Drave, te uz neregulirane tokove brojnih potoka ostala je sačuvana autohtona močvarna vegetacija, pa su ti predjeli izvorna obitavališta za ptičji i riblji svijet; akumulacijska jezera staništa su za mnogobrojnu ornitofaunu.

Osim područja zaštićenih i planiranih u smislu Zakona o zaštiti prirode, **potrebno je štititi i sve ugrožene biotope od lokalnog značenja** (mikrolokaliteti), a važni su za preživljavanje mnogih vrsta usko prilagođenih isključivo jednom tipu staništa, vrsta čiji način života zahtijeva veliku pokretljivost (ptice selice), veliki prostor (grabežljive vrste) ili različita, međusobno povezana staništa.

Na životinjski svijet djeluje niz negativnih čimbenika: zbog guste naseljenosti dio zemljišta pod znatnim je utjecajem čovjeka; širenje naselja i komunikacija; raštrkana izgradnja unutar lovišta; korištenje umjetnih gnojiva i kemijskih sredstava; presijecanje prirodnih migracijskih putova; uništavanje šumaraka i živica; buka; neprimjereni zahvati u okoliš i sl.

Kako bi se očuvala biološka raznolikost vrsta, **mreža očuvanih biotopa i prirodnih koridora mora biti što gušća**, jer izolirani "otoci" nisu dovoljni. Prilikom gradnje prometnica treba izbjegavati presijecanje ključnih staništa, osigurati prijelaze i prolaze za životinje, nastojati u najvećoj mjeri sačuvati postojeće živice, šumarke, prirodne potoke, vodna staništa, stare šume.

U tu je svrhu nužno izvršiti **inventarizaciju životinjskih zajednica, vrsta i njihovih staništa** na području Županije, kako bi se dobila osnova podataka na temelju koje je moguće štititi pojedine predjele.

U vezi s faunom, svakako je potrebno usuglasiti želje i potrebe pojedinih gospodarskih subjekata za korištenjem prostora s ostalim korisnicima prostora: npr. površine namijenjene za lovni turizam, ribnjaci, pašnjaci za stoku i sl.

g) Bioraznolikost

Zbog negativnog utjecaja čovjeka mijenja se raznolikost složenih bioloških sustava od složenih u jednostavne (npr. sječom prirodne šume i sadnjom monokultura). Nestankom različitih vrsta i njihovih staništa smanjuje se raspoloživa "banka" gena (produktivnost vrsta i ekološka stabilnost prirodnih sustava). Budući da za osnovne prirodne resurse (vodne i biološke) nema nadomjestaka, svaka izumrla vrsta ili izgubljen ekosustav predstavlja nepovratni i trajni gubitak za biološku raznolikost na određenom području.

U nekoliko posljednjih desetljeća na području Županije provodi se niz aktivnosti od kojih većina negativno utječe na kvalitetu prostora, okoliša i prirode, a od kojih nabrajamo slijedeće:

- Izvođenjem *regulacijskih radova* uništava se priobalna vegetacija i mijenja izgled i ekološka uloga prirodnog toka rijeke Drave. Prirodni tok neprestano mijenja položaj i izgled obala, raspored mikrodepresija, zaravni, greda, sprudova, živih i mrtvih rukavaca, a time i uvjete za razvoj i rasprostranjenost vegetacije, dok kod reguliranih vodotoka takvo bogatstvo prirodnih staništa i biološke raznolikosti izostaje.
- *Prenamjenom zemljišta* uz rijeku u obradive površine onečišćuje se vodotok i tlo, te zagađuju ležišta podzemne pitke vode (upotreba zaštitnih sredstava u poljoprivredi). Forsiranjem zaštite novonastalih njiva uz vodotoke smanjuje se mogućnost prihvaćanja visokih voda, čime se povećava sveukupna opasnost od poplava.
- *Nedozvoljenim odlaganjem otpada* također se onečišćuje tlo i zagađuju ležišta podzemne pitke vode, a visokovrijedan prostor uz vodotoke vizualno se degradira.
- *Vađenjem šljunka i pijeska* bez naknadne sanacije prostor se nepovratno devastira. Napuštene lokacije se ne saniraju, te se izgled prostora nikada ne vraća u prvobitno stanje.
- *Ispuštanjem štetnih tvari* u vodotoke dolazi do izumiranja biljnog, a posebice životinjskog svijeta (gubitak osjetljivih vrsta, osobito riba).
- Nekontroliranim *zauzimanjem prirodnog prostora* od strane čovjeka uznemiruju se životinje i istjeruju iz svog prirodnog obitavališta (izgradnja objekata, vožnja motociklima i gliserima, nedozvoljen lov).
- Neprihvatljivo *gospodarenje nizinskim šumama* dovelo je do cijelog niza štetnih posljedica.
- *Izgradnjom hidroenergetskih objekata* došlo bi do velikih promjena u režimu protoka podzemnih voda, mikroklimi područja i regresivnih sukcesija biljnih i životinjskih zajednica i vrsta.

Zbog održivosti prirodnih sustava negativne posljedice se primjećuju prekasno, obično nakon što je prijeđena kritična točka kada stanje okoliša počinje naglo propadati i prijeđe granicu reverzibilnosti procesa. Stoga je potrebno:

- što prije i na što bolji način integrirati očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti u odgovarajuće planove, programe i mjere,
- uspostaviti monitoring prirode, osobito za područja koja traže hitne mjere zaštite i za područja koja nude najveće mogućnosti za održivo korištenje,
- identificirati djelatnosti koje imaju nepovoljne učinke na biološku raznolikost,
- **uspostaviti zaštićena područja radi očuvanja biološke raznolikosti,**
- utvrditi područja i napraviti program za rehabilitaciju i revitalizaciju degradiranih područja, te poticati oporavak ugroženih područja, biljnih i životinjskih zajednica i vrsta,
- uspostaviti mehanizme ocjene utjecaja i posljedica pojedinih mjera i programa,

- spriječiti aktivnosti posljedica kojih su degradacija i smanjenje raznovrsnosti (biodiverziteta) biljnog svijeta,
- nakon evidencije **različitih tipova staništa staviti pod zaštitu** veći broj, imajući na umu i potrebu ostavljanja - uspostavljanja koridora za povezivanje tih staništa,
- nekontrolirana upotreba pesticida jedna je od najvećih opasnosti za živi svijet općenito,
- prilikom gradnje prometnica izbjegavati presijecanje ključnih staništa, te osigurati prijelaze i prolaze za faunu (izvješća),
- u poljoprivredi i vodoprivredi, kod meliorativnih radova, komasacija i regulacija u najvećoj mogućoj mjeri izbjegavati uništavanje prirodnih sustava i nastojati sačuvati postojeće živice, šumarke, prirodne potoke i druga vodna staništa,
- u šumarstvu očuvati sve preostale vitalne stare šume i stabla, skloništa šumske faune,
- ne dozvoliti bespravnu izgradnju, odnosno za objekte čija je izgradnja izvan građevinskog područja dozvoljena, a nalaze se u posebno vrijednim područjima, uvjetovati dodatnu analizu zahvata kroz provedbu postupka procjene utjecaja na okoliš.

h) Zrak

Atmosfera je jedan od bitnih resursa s obzirom da ima ograničenu sposobnost samopročišćavanja. Zrak se onečišćuje iz raznih izvora, a svaki znatniji poremećaj u fizičko-kemijskom i biološkom sastavu zraka može imati višestruki utjecaj na čovjeka i okoliš.

Također je potrebno napomenuti da kakvoća zraka ovisi i o daljinskom prijenosu onečišćenja na koje na području naše Županije ne možemo utjecati.

Strateški je cilj da se na području zaštite zraka **pokuša postići najbolja moguća kakvoća zraka** i to na način da se **spriječe ili smanje postojeća onečišćenja**, dok se na buduće stanje može utjecati zakonski propisanom uspostavom i provođenjem sustava upravljanja kakvoćom zraka.

Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša inicirala je projekt pod nazivom *Katastar emisija u okoliš* (KEO) kojeg čine podaci o emisijama u tlo, vodu i zrak. Jednom uspostavljen katastar bit će informacijski sustav koji sadrži podatke o svim onečišćivačima i svim emisijama iz pojedinačnih i kolektivnih izvora u Županiji.

Na osnovi saznanja o subjektima onečišćavanja, te veličini i stanju emisija na području Županije bit će moguće pratiti kvalitetu okoliša i trendove osnovnih indikatora o okolišu. Na osnovi tih podataka moguće je poduzeti odgovarajuće mjere zaštite okoliša i kontrolirati njihovu uspješnost i donositi odluke na lokalnoj razini.

Kao najznačajniji zagađivači na području Županije izdvajaju se : pojedini industrijski pogoni, tranzitne prometnice, kamenolomi, stočarske farme, privremena odlagališta otpada i kućna ložišta.

Kao prioritetne mjere za sprječavanje i smanjivanje onečišćivanja zraka utvrđuju se:

- Moguće izvore onečišćavanja zraka treba ispravno locirati u prostoru u odnosu na stambene i sl. zone uzimajući osobito u obzir smjer i intenzitet dominantnih vjetrova te udaljenost od naseljenih područja
- Izvršiti istraživanja o osobinama, smjeru i intenzitetu vjetrova na području Županije
- U postojećim neodgovarajuće lociranim industrijskim zonama treba izbjegavati sadržaje koji onečišćuju zrak, a ako to nije moguće onda poduzimati zaštitne mjere ugradnjom uređaja za pročišćavanje zraka
- Oko postojećih i planiranih izvora onečišćavanja zraka potrebno je podizati odnosno planirati podizanje nasada zaštitnog zelenila
- Intenzivno nastaviti aktivnosti vezane uz izgradnju brze ceste – nove trase Podravske magistrale i obilaznica Virovitice, Slatine i Čačinaca te aktivnosti vezane uz rješavanje deponiranja krutog otpada
- Nastaviti aktivnosti vezane uz plinifikaciju
- Sanirati postojeća neuređena odlagališta otpada u Virovitici, Slatini, Orahovici i Voćinu
- Na županijskoj i lokalnim razinama uspostaviti sustav praćenja kakvoće zraka (uspostava područnih mreža za praćenje kakvoće zraka)
- Intenzivirati aktivnosti vezane uz rješavanje (saniranje) negativnog utjecaja postojećih izvora onečišćavanja zraka i izvora buke i vibracija na okoliš, te prirodnu i graditeljsku baštinu (osobito kad su u pitanju stočne farme i kamenolom)

2.3. Ciljevi prostornog uređenja naselja na području Županije

2.3.1. Racionalno korištenje i zaštita prostora

Racionalnim korištenjem prostora mora se postići učinkovitija funkcionalna organizacija prostora i štednja resursa.

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA
PROSTORNI PLAN

To se prije svega odnosi na:

- zaustavljanje nepotrebnog zauzimanja prostora za izgradnju naselja (formiranje građevinskih područja), te na gradnju, rekonstrukciju i modernizaciju infrastrukturnih mreža,
- stvaranje uvjeta za razvitak gospodarstva na načelima racionalnog odnosa prema prostoru, pa gospodarske djelatnosti prioritetno treba locirati u već formiranim zonama tih djelatnosti (po potrebi uz nužna proširenja) i tamo gdje to infrastruktura omogućava,
- unapređenje postojećih djelatnosti koje po kriterijima zaštite okoliša ne odgovaraju prostoru u kojem su locirane i njihovu uspostavu na razinu prihvatljivosti u prostoru, a u slučaju da to nije moguće treba planirati izmještanje. U takvim slučajevima ne mogu se planirati ni proširenja postojećih lokacija,
- planiranje infrastrukturnih koridora uz prethodno ispitivanje kapaciteta i funkcionalnosti postojećih, s ciljem da se oni maksimalno iskoriste i poboljšaju, a u slučaju odabira novih potrebno je izbjegavati zauzimanje površina vrijednih resursa.

Sagledavajući stanje u prostoru Virovitičko-podravске županije u segmentu razvoja naselja i osiguranja prostornih (površinskih) uvjeta za njihov nesmetani, ali i funkcionalan razvitak može se zaključiti da niti jedno naselje u Županiji nije imalo takvih prostornih ograničenja koja bi usporavala ili ograničavala njihov razvoj, jer je planska dokumentacija osigurala više nego dovoljno prostora za smještaj i razvoj naselja.

Prognoze kretanja broja stanovnika u dosadašnjoj planskoj dokumentaciji gradova Virovitičko-podravске županije u odnosu na broj stanovnika po popisu 1991. g. daju se u slijedećoj tablici:

Procjena mogućeg broja stanovništva Županije 2015 godine

Grad	Projekcija broja stanovnika za 2015. g.	Broj stanov. iz popisa 1991
Virovitica	50.850 Na temelju ukupnih demografskih kretanja do 1991	22.931
	48.100 Na temelju prirodnog prirasta	
	45.500 Temeljem demog.kret.do '91 korigiranih za rat.iseljavanja	
	52.160 Temeljem poticajnih mjera demografske obnove	

VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA
PROSTORNI PLAN

Orahovica	15.255	Na temelju ukupnih demografskih kretanja do 1991	6.262
	14.430	Na temelju prirodnog prirasta	
	13.650	Temeljem demog.kret.do '91 korigiranih za rat.iseljavanja	
	15.648	Temeljem poticajnih mjera demografske obnove	
Slatina	41.595	Na temelju ukupnih demografskih kretanja do 1991	15.844
	33.670	Na temelju prirodnog prirasta	
	31.850	Temeljem demog.kret.do '91 korigiranih za rat.iseljavanja	
	36.512	Temeljem poticajnih mjera demografske obnove	
UKUPNO :	101.700	Na temelju ukupnih demografskih kretanja do 1991	47.028
	96.200	Na temelju prirodnog prirasta	
	91.000	Temeljem demog.kret.do '91 korigiranih za rat.iseljavanja	
	104.320	Temeljem poticajnih mjera demografske obnove	

Slični pokazatelji vrijede i za najveći broj ostalih naselja u Županiji, s time da je u značajnom broju naselja osigurana površina građevinskog područja i 30 do 50% veća od izgrađene, a broj stanovnika stagnira ili je u padu, što je naročito izraženo u ruralnim naseljima pograničnog i rubnog brežnog područja.

Zbog toga je u Virovitičko-podravskoj županiji nedvojbeno primjenjiva jedna od prioriteta smjernica iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske koja ukazuje da je potrebno svim instrumentima politike uređenja prostora spriječiti svako daljnje neopravdano širenje građevinskih područja naselja i stimulirati optimalno korištenje postojećih građevinskih područja (kroz prostorne planove uređenja prostora općina i gradova) i njihovog drastičnog smanjivanja na dimenzije primjerene potrebama. Za novu stambenu gradnju (koja je u naseljima prostorno najzastupljenija) i drugu gradnju, prioritetno treba koristiti dijelove građevinskih područja naselja koja su već opremljena komunalnom infrastrukturom. Novu gradnju (stambenu i drugu) ponajprije treba provoditi na nedovoljno ili neracionalno izgrađenim dijelovima gradova i naselja (interpolacijom ili dogradnjom i nadogradnjom).

Ova temeljna smjernica, dakako treba se primjenjivati selektivno i u funkciji optimizacije odnosa: razvoj - zaštita prostora - troškovi, a u praksi bi se trebala (kod definiranja građevinskih područja u prostornim planovima gradova i općina) provoditi prvenstveno kroz:

- objektivno sagledavanje potreba za prostorom za svako naselje, uvažavanjem postojećih demografskih kretanja, procjenom budućih demografskih procesa, procjenom gospodarskih potencijala i potreba, te drugih obilježja ili posebnosti značajnih za dotično naselje,
- precizno inventariziranje infrastrukturnih datosti (prometnice, vodovod, energetska mreža, telekomunikacije, odvodnja i dr.) i procjenu potrebnih (ili poželjnih) infrastrukturnih zahvata u cilju poboljšanja kvalitete i standarda življenja, kao i stvaranja pretpostavki za razvitak gospodarskih djelatnosti,
- valoriziranje kvalitete prostora i okoliša s ciljem da se zaštite i sačuvaju, odnosno da se ne obezvrijede temeljni resursi (vode, šume, poljoprivredni prostor i dr.) i njihova prostorna kompozicija u širem i užem okruženju,
- procjenu vlasničkog stanja i realnih mogućnosti imovinsko-pravnog sređenja,
- realnu procjenu financijskih mogućnosti pripreme i uređenja građevinskog zemljišta (lokalni proračun, sufinanciranje iz drugih izvora) kako bi se uravnotežili programi želja i potreba sa stvarnim mogućnostima.

Ova planska usmjerenja prvenstveno bi trebalo primijeniti kod dimenzioniranja građevinskih područja naselja iznad 500 stanovnika.

Za naselja do 500 stanovnika građevinska područja nisu planirana objektivno i realno, već je to bio pokušaj formalnog zadovoljenja zakonskih normi danog vremena. Radi se o velikim površinama građevinskog područja (posebice u brežnim područjima) kojima se nastojalo sva sela i zaselke, a poglavito sve već izgrađene objekte, obuhvatiti prostorno-planskom dokumentacijom.

Zbog usitnjavanja posjeda u brežnim je predjelima neplanski izgrađen vrlo veliki broj objekata (vikendice, klijeti, stambeni objekti), koji gospodarski nisu isplativi, ponegdje su već i vizualno degradirali prostor (neprimjerna gradnja i gradnja na vrijednim lokacijama), a njihova iskoristivost (vremenski i funkcionalno) je slaba.

Analizom podataka ustanovljeno je da broj stanovnika u većini naselja pada.

Stoga se može reći da nije opravdano ni svrhovito (posebice u naseljima sa stagnacijom i padom broja stanovnika) širiti do sada planirano građevinsko područje, već je potrebno uvažiti slijedeće osnovne preporuke:

- ne proširivati postojeće građevinsko područje,
- što racionalnije iskoristiti sadašnje stanje otvaranjem novih ulica i formiranjem građevinskih parcela u dubinu građevinskog područja, što prvenstveno važi za naselja u nizinskom dijelu Županije,
- izuzeti iz građevinske zone površine neprimjerne za izgradnju (šumsko i poljoprivredno zemljište, klizišta i sl.), a ako je potrebno za proširenje predložiti zamjensko zemljište, s ciljem kompaktnije i racionalnije gradnje (npr. za prvu susjednu gradnju, na zemljište slabije poljoprivredne kvalitete i sl.)

Prilikom rješavanja problematike građevinskih područja ovih naselja u općinskim/gradskim prostornim planovima treba poštivati slijedeće smjernice i mjere:

1. Nakon kvalitetne procjene i provjere na terenu, utvrditi stvarne granice zaposjednutosti prostora i što je moguće točnije odrediti udio izgrađenog.
2. Uspostaviti sustav informacija (demografska kretanja, lokacijske i građevinske dozvole i dr.) u svrhu osiguranja korištenja i planiranja građevinskog područja.
3. Uvažavajući lokalne interese i potrebe u odnosu na infrastrukturne i financijske mogućnosti jedinica lokalne samouprave valorizirati stanje u odnosu na željeno, te postaviti ostvarive i provedive ciljeve.
4. Na osnovi ovakvog pristupa izvršiti reviziju građevinskog područja i donijeti odluke o poduzimanju budućih mjera (npr. o ulaganju i poticanju doseljavanja u seoska naselja ili prepuštanje procesu odumiranja i sl.).

U tu je svrhu potrebno:

- analizom demografskih, socio-kulturnih i prostorno-planskih procesa definirati naselja čiji je razvoj uravnotežen, naselja čiji razvojni procesi stagniraju i naselja koja zaostaju u razvoju,
- procijeniti demografske mogućnosti za popunjavanje kapaciteta građevinske zone (postojeći stupanj iskoristivosti je mali u odnosu na mogući kapacitet),
- u obzir uzeti lokalne prirodne osobitosti, socijalne i kulturne potrebe stanovništva, gospodarsko stanje i infrastrukturnu opremljenost, te financijske mogućnosti,

- u rad uključiti sve zainteresirane strukture (domicilno i sezonsko stanovništvo, mjesne odbore) uz poštivanje višeg interesa (npr. utvrđeni ciljevi razvoja i zaštite općine i sl.),

Posebno treba napomenuti da je na znatnom dijelu prostora Županije (uglavnom brežna područja) prisutna vikend izgradnja, koja se dobrim dijelom uvukla i u naselja ili tik uz njih, te izgradnja malih objekata do 25 m² (klijeti i spremišta za voće) na usitnjenom posjedu.

Takva gradnja ponegdje nije bila ni dozvoljena, a i tamo gdje je legalna planski nije dobro koncipirana. Često je bila inicijatorom nekonceptijskih i stihijskih zahvata na prometnoj i komunalnoj infrastrukturi, a danas predstavlja tipične primjere neracionalnog korištenja prostora koju je gotovo nemoguće riješiti.

2.3.2. Unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture

Virovitičko-podravska županija ima ukupno 190 naselja od kojih je samo Virovitica naselje s preko 10.000 stanovnika, a od ostalih naselja Slatina, Orahovica i Pitomača, prelaze 5.000 stanovnika.

Virovitica kao centralno naselje i sjedište Županije spada u grupu većih gradova kao važnije nacionalno središte. Nalazi se na značajnom prometnom raskrižju i kao razvojno središte šireg područja opterećena je svim problemima koji iz toga proizlaze.

Virovitica je i kulturno i prosvjetno središte i sjedište upravnih, zdravstvenih i drugih sadržaja društvene infrastrukture.

Virovitica je i gospodarsko središte regije.

Ljepota i očuvanost povijesne jezgre svrstava Viroviticu u skupinu povijesnih gradova koji s posebnim senzibilitetom moraju voditi brigu o svojem razvoju.

Sve navedeno zahtijeva posebno odgovoran pristup u odabiru koncepta budućeg razvoja i uređenja prostora, a s tim u svezi i infrastrukturnog opremanja.

Procjenjuje se da bi bilo realno težiti takvoj demografskoj projekciji i kompoziciji funkcija u prostoru koja bi dosegla veličinu od oko 30.000 stanovnika na sada okvirno planiranom građevinskom području.

U inače dobro strukturiranoj mreži važnijih naselja Županije uočava se nedostatak gradova srednje veličine (7 - 15.000 stanovnika) koji bi mogli samostalno generirati vlastiti razvoj i razvoj gravitacijskog područja.

Za optimalno koncipiranje policentričnog razvoja bilo bi poželjno da se naselja Slatina, Orahovica i Pitomača dižu na tu razinu, a Voćin i ostala općinska središta prema 5.000 stanovnika.

Bez obzira što ova naselja bilježe stalnu ekspanziju, teško je očekivati približavanje navedenom cilju bez forsiranog razvoja uz potporu Države.

I u takvim bi uvjetima ovaj kompleksan proces trebalo pratiti i kontrolirati sustavom odgovarajućih mjera, da se ne dogodi pretjerano pražnjenje pograničnog i ruralnog prostora, mada se ono realno i dalje treba očekivati.

Težnja za dobro strukturiranim policentričnim sustavom naselja u sadašnjim demografskim okolnostima nedvojbeno znači postupnu i dugoročnu, ali dobro kontroliranu preraspodjelu stanovništva u Županiji. To je poželjno iz više razloga:

- gradska naselja bi dobila demografski potencijal, koji uz prethodno programirani forsirani razvoj uz potporu Države može osigurati njihovu stvarnu razvojnu funkciju,
- ostala važnija naselja u policentričnoj strukturi Županije (s 1.000 i više stanovnika) mogu ojačati i ostvariti svoju lokalnu žarišnu funkciju,
- mala bi naselja svela svoje prostorne granice u realne okvire i tako oslobodila dio zemljišta za druge namjene, a ujedno omogućila lakše i jeftinije infrastrukturno opsluživanje,
- u ruralnom i seoskom prostoru je ionako potrebno provesti cijeli niz kompleksnih mjera u funkciji okrupnjavanja posjeda, što bez preraspodjele stanovništva objektivno nije moguće,
- povezivanje i opsluživanje prometnom i komunalnom infrastrukturom takve policentrične strukture moguće je realizirati sustavno, planski i etapno, u suglasju s mjestom i ulogom naselja u policentričnoj mreži, odnosno djelatnosti u prostoru.

Za unapređenje uređenja naselja i komunalne infrastrukture u pograničnom području, ovakav pristup je potrebno prilagoditi posebnostima strateških ciljeva, odnosno procjenama o optimalnosti demografske slike, a s tim u svezi i strukture naselja i djelatnosti u prostoru, te takvu koncepciju direktno poticati mjerama na razini Države.